

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Feyza ÇİFTÇİ

**TÜRKİYE’DE KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET
VE
KADIN SIĞINMAEVLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Yöneticisi
Yrd. Doç. Dr. İbrahim MAZMAN

Kırıkkale – 2013

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Feyza ÇİFTÇİ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

Başkan
Doç. Dr. Dolunay ŞENOL

Üye
Yrd. Doç. Dr. İbrahim MAZMAN
(Danışman)

Üye
Yrd. Doç. Dr. Kayhan ATİK

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

2/1/2013

Feyza ÇİFTÇİ

ÖZET

Kadına yönelik şiddet yaygın bir toplumsal sorundur. Şiddet, evrensel olarak bütün dünyada, her yaş ve cinsiyete karşı uygulanan bir insan hakkı ihlalidir. Aile içinde şiddet daha çok erkeğin kadına uyguladığı şiddet biçiminde ortaya çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin kaynağında cinsiyet ayrımcılığı yatmaktadır. Ancak sorunun yıllar boyunca mahrem olarak algılanması nedeniyle konuyla ilgili yapılan çalışmalar yetersiz kalmıştır. Günümüzde bu anlayışın değişmesiyle beraber konuya ilişkin yapılan çalışmalar artma eğilimi göstermektedir. Kadına yönelik şiddetin toplumun tüm kesimleri tarafından daha iyi irdelenmesi, anlaşılması ve çözüm için yapılması gerekenlerin ortaya konulabilmesi için bu tarz çalışmaların yapılması önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal cinsiyet, şiddet, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, kadın sığınmaevi.

ABSTRACT

Violence against women is a widespread social problem. Universally throughout the world, violence is a violation of human rights against each age and gender. Domestic violence occurs in the form of violence against women. Gender discrimination lies in the source of violence against women. But, there has been insufficient work done on the subject because of the problem perceived as a privy to throughout the years. Today, with the change of this approach, the studies on the subject show an increasing trend. This kind of work is important for a better investigation, understanding of violence against women and in order to specify what should be done for solution.

Key Words: Gender, violence, domestic violence, violence against women, women's shelters.

İÇİNDEKİLER

KİŞİSEL KABUL/AÇIKLAMA	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM KURAMSAL BAKIŞ

1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI	5
2. CİNSİYETİN TOPLUMSAL VE BİYOLOJİK NİTELİĞİ	7
3. CİNSİYET ROLLERİ.....	13
4. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMININ YENİDEN YORUMLANIŞI: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ.....	18

II. BÖLÜM KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET

1. ŞİDDET KAVRAMI	23
1. 1. Şiddet Nedir?	23
1. 2. Şiddetin Nedenleri.....	25
2. AİLE İÇİ ŞİDDET	26
2. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.....	27
2. 1. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Nedenleri.....	29
2. 1. 1. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Biyolojik Nedenleri.....	30
2. 1. 1. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Psikolojik Nedenleri.....	30
2. 1. 1. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Sosyal Nedenleri	31
2. 1. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Türleri.....	32
2. 1. 2. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Fiziksel Şiddet	32
2. 1. 2. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Sözel Şiddet.....	33
2. 1. 2. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Psikolojik-Duygusal-Sosyal Şiddet	33
2. 1. 2. 4. Kadına Yönelik Aile İçi Cinsel Şiddet.....	34
2. 1. 2. 5. Kadına Yönelik Aile İçi Ekonomik Şiddet	34
2. 1. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Sonuçları	35
2. 1. 4. Kadınların Aile İçi Şiddetten Korunamamasının Sebepleri.....	36
2. 1. 5. Kadınların Aile İçi Şiddetle Baş Etme Yaklaşımları.....	38

III. BÖLÜM KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE.....	40
1. 1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele.....	41
1. 2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele.....	48
2. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE YASAL DÜZENLEMELER..	54
2. 1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yasal Düzenlemeler.....	54
2. 2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yasal Düzenlemeler.....	58

IV. BÖLÜM KADIN SIĞINMA EVLERİ

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE KADIN SIĞINMAEVLERİ	65
2. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN TARİHÇESİ	66
2. 1. Dünyada Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi.....	66
2. 2. Türkiye’de Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi.....	68
2. 2. 1. Osmanlı Döneminde Kadın Sığınmaevleri	68
2. 2. 2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Sığınmaevleri.....	70
2. 2. 3. Günümüz Türkiyesinde Kadın Sığınmaevleri.....	71
3. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÖNEMİ.....	72
4. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÇEŞİTLERİ	74
4. 1. Bağımsız Sığınmaevleri.....	74
4. 2. Yarı Bağımsız Sığınmaevleri.....	75
4. 3. Diğer Sığınmaevleri	75
5. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÇALIŞMA İLKELERİ.....	76
6. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN YÖNETSEL KURALLARI	78
7. TÜRKİYE’DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN DURUMU.....	79
7. 1. Kadın Danışma Merkezleri.....	79
7. 2. Acil Yardım Hattı: Alo 183	80
7. 3. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.....	81
7. 4. Kadın Dayanışma Vakfı	82
7. 5. Şefkat-Der.....	82
7. 6. Belediyeler Tarafından Desteklenen Sığınmaevleri.....	83
8. TÜRKİYE’DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN SORUNLARI.....	83
9. TÜRKİYE’DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	84
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	92

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AMARGİ	: Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
Çev.	: Çeviren
GEM	: Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Göstergesi
GDI	: Toplumsal Cinsiyete İlişkin Gelişmişlik Göstergesi
KAMER	: Kadın Merkezi
KSGM	: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞEFKAT-DER	: Şefkat Kapısı Kimsesizleri Güçsüzleri Barınmasızları Açları ve Zor Durumdakileri Koruma Derneği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Projesi
vb.	: ve benzeri
WAVE	: Avrupa Kadına Yönelik Şiddet Ağı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Aile, toplumsal yaşamın en köklü ve en temel kurumudur. Kişinin içinde bulunduğu birincil grup olarak aile biyolojik bir birliktelikten öte, sosyal bir kurum olma özelliği de taşır. Ailenin bu özelliği kendi içerisindeki etkileşimin yanı sıra toplumsal boyuttaki etkileşiminden de kaynaklanır.

İnsanlığa dair en önemli değerlerin temellerinin atıldığı yer olarak aile, aynı zamanda bu değerlerin güç kazandığı ya da zayıfladığı ortamlardır. Nitekim tarih boyunca toplumdaki iktidar ve güç mücadelelerinden en çok toplumların bel kemiği olan aileler etkilenmiştir. Dünya tarihinde ekonominin ve siyasetin liderleri erkekler, bu hâkimiyet anlayışlarını evlerine de taşıyarak, şiddeti kendilerine kalkan yapıp, ailelerinde iktidar ve güç savaşları sergilemişlerdir. Bu savaştan yenik çıkan ise toplumda daima ikincil ve pasif durumda olan kadınlar olmuştur. Kadınlar üzerinde gösterilen bu haksız güç ise daha çok şiddet şeklinde kendini göstermiştir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddet, kökeni çok eskilere dayanan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Önceki dönemlerde kabul edilebilir olarak görülen kadına yönelik şiddet olgusu, yürütülen mücadeleler ve yaşanan gelişmeler sonucu günümüzde artık kabul edilemez bir duruma gelmiştir. Özellikle 1950'lerde ve 1960'larda Avrupa ve Amerika'da sosyal bir problem olarak kabul edilen kadına yönelik şiddet ve bu şiddetle mücadele karşılaşılan tüm engellere rağmen hızlı ve başarılı bir şekilde geliştirilmiştir.

Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de aile içi şiddetten en çok zarar görenler başta kadınlar ve sonrasında çocuklar olmaktadır. Yaşları, eğitim düzeyleri, refah seviyeleri ne olursa olsun kadınlara şiddet uygulanmaktadır. Kadınlar eşleri tarafından maruz kaldıkları bu şiddet sonucunda kimi zaman geçici ancak çoğu zaman kalıcı hasarların etkisi altında kalmaktadırlar. Bedenlerinde yer alan yaraların ve tahribatların yanında çaresizlik, yalnızlık, güvensizlik gibi duygusal tahribatlara maruz kalan kadınların şiddetle mücadelesi ise düşünüldüğü kadar kolay olmamaktadır.

Türk toplumunda aile içi problemlerin başında gelen ve çok boyutlu bir sorun olan kadına yönelik şiddet sorununun tanımlanması ve resmi kabulü bağlamında son

yıllarda önemli adımlar atılmıştır. Nitekim uzun yıllar özel ve mahrem sayılması sebebiyle ülkemizde kadına yönelik şiddet konusu dillendirilmemiş, adeta yok sayılmıştır.

Kadınların yaşamlarında derin yaralar açan ve izleri ömür boyu ne kadının ruhundan ne de çocukların hafızalarında silinmeyen şiddetin maliyeti oldukça fazladır. Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele, aile içi şiddete karşı yürütülmektedir. Aile içi şiddet; baskı, otorite, kontrol ve güç ilişkisiyle ortaya çıkmakta ve başta fiziksel olmak üzere çoğu zaman cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet türleriyle birlikte yaşanmaktadır. Ülkemizde farkındalığı her geçen gün artan ve kadınların yaşam haklarına da kasteden şiddet artık daha yüksek sesle dillendirilmekte, yapılması gerekenler tartışılmakta ve sorgulanmaktadır.

Aile içi şiddetle mücadele için ilgili kurum ve kuruluşların işbirliği yapması ve kararlı bir devlet politikasının uygulanması gerekmektedir. Gerek kamu kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları ve medya kuruluşları, bu sorunun önlenmesi amacıyla çeşitli kampanyalar ve eğitim programları yürütmektedir. Kadına yönelik şiddetin bireyler ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin görünür kılınması ve sorunun ortadan kaldırılması için toplumun tüm kesimlerine sorumluluklar düştüğünün farkına varılması adına önemli çalışmalar yapılmaktadır.

Kadına yönelik şiddete yönelik yürütülen kurumsallaşma çabaları ülkemizde kadın sığınmaevleri aracılığıyla gerçekleşmektedir. Nitekim şiddetin kısır döngüsü içinde kalan kadınları etkileyen en önemli unsur, şiddete maruz kalındığında ve risk altında olduğu durumlarda çocuklarıyla birlikte sığınabilecekleri destek ve korunma mekanizmalarının olmamasıdır. Şiddet içeren bir evliliği sürdürmenin sebebinin barınma alternatifinin bulunmaması sebebi zaman içinde sığınmaevlerinin açılmasını gerekli kılmıştır. Kadına yönelik aile içi şiddeti önleme stratejilerinin önemli bir parçası olarak kadın sığınmaevlerinin, kadına karşı şiddetle mücadeledeki yerinin anlaşılması bu anlamda oldukça önem taşımaktadır.

Özünde kadın sığınmaevlerinin amacı; kadınları şiddetten korumak, güçlenmelerini sağlamak, yeniden hayata tutunmalarını ve hayatın içinde tekrar yer

almalarına destek olarak, erkek şiddetinin karşısında kadın dayanışmasının görünür kılınmasına olanak sağlamaktadır. Şiddetle yüz yüze bulunan kadınların can güvenliğini ve desteklenmesini sağlayan kadın sığınmaevleri, bir anlamda kadınlar için yeni bir hayatın kapılarını aralamaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik ve aile içi şiddet konusunda son yıllarda birçok kapsamlı araştırma, tez ve yaygın bir literatür çalışması ortaya çıkmış olsa da, sığınmaevlerine ilişkin geniş ölçekli çalışmalara halen ihtiyaç fazladır. Konuya ilişkin ihtiyacı giderme ve literatüre bir katkı sağlamak amacıyla “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın ve Sığınmaevleri” adı altında bu çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmanın genel amacı kadına yönelik aile içi şiddetin nasıl ortaya çıktığı, ne boyutta gerçekleştiği, kadını nasıl etkilediğinin yanı sıra şiddet gören kadın için bir umut olan sığınmaevlerinin misyonlarını ortaya koymaktır. Konuya ilişkin olarak güncel gelişmelere özellikle de son yıllarda bir takım değişiklikler sonucu uygulamaya daha dönük olarak çıkarılan kanun ve yönetmeliklere araştırmada yer verilmiştir.

Kadına yönelik aile içi şiddetin ve kadın sığınmaevlerinin teorik olarak irdelendiği bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, kuramsal çerçeveden meydana gelmektedir. Bu bölümde, kadına yönelik aile içi şiddet konusuna temel teşkil edecek belli başlı kavramlar ele alınacaktır. Bu kapsamda ilk olarak toplumsal cinsiyet kuramı ve toplumsal cinsiyet kavramı ele alınacak, cinsiyetin toplumsal ve biyolojik niteliği ile cinsiyet rolleri üzerinde durulacak, ardından toplumsal cinsiyet bağlamında kadının değişimi konusuna yer verilecektir.

İkinci bölümde kadına yönelik aile içi şiddet ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak şiddet kavramı irdelenmiş ve devamında şiddetin nedenleri incelenmiştir. Konunun devamında kadına yönelik aile içi şiddet ve aile içi şiddetin nedenleri açıklanarak, kadınların şiddetten korunamama sebeplerine ve kadınların bu şiddetle baş etme yaklaşımlarına yer verilmiştir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelenin yer aldığı üçüncü bölümde ise konuyla ilgili dünyada ve Türkiye’de gerçekleştirilen icraatlar açıklanmıştır. Dünyada ve

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede uygulanmış ve halen uygulanmakta olan yasal düzenlemeler de bu bölümün devamında yer verilmiştir.

Son olarak dördüncü bölümde ise, kadına yönelik şiddetle mücadelede büyük önem teşkil eden kadın sığınmaevleri detaylı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde kadın sığınmaevlerinin tarihsel gelişimi, çalışma ilkeleri, sorunları ve bu sorunlarına ilişkin çözüm önerileri gibi temel konulara yer verilerek kadın sığınmaevleri daha yakından anlaşılmasına çalışılmıştır.

I. BÖLÜM

KURAMSAL BAKIŞ

1. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI

Toplum, kadınlara ve erkeklere farklı davranır. Onlara birbirinden farklı özellikler, roller ve davranış modelleri yükleyerek, kadınları ve erkekleri toplumun beklentilerine yönelik olarak biçimlendirir. Toplumsal düzenin belirlediği bu ilişkilerde, birey edilgen bir konumda yer alır. Doğum öncesinde kız bebeklerinin eşyaları için pembe, erkek bebeklerinin eşyaları için mavi rengin tercih edilmesiyle başlayan bu sürecin ardından toplumsal cinsiyete ilişkin değerler ve uygulamalar yaşam boyu devam ederek cenaze törenlerine dek sürer.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın ve erkek olmayı öğrenmekten farklı anlamları içermektedir. Toplumsal cinsiyetle birey aynı zamanda yaşamını ne şekilde devam ettireceğini kavrayarak, kendisine toplum tarafından yüklenen sorumlulukları ve görev dağılımını toplumsal cinsiyetiyle birlikte öğrenmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, tarih içinde yıllardan yıllara ve kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Yaşanılan toplumsal yapı ve dönem içerisinde, kadın ve erkeğin sosyal ilişkileri de belirlenmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı gerçekte kız ya da erkek bebekler olarak dünyaya gelen insan teklerinin bu dünyada başlarına gelen pek çok şey sonucu nasıl kadınlara ve erkeklere dönüştüklerini ele alan bir kavramdır. Kadınlığın ve erkekliğin, aynı zamanda cinsiyet eşitsizliğinin toplumsal ilişkiler içinde nasıl üretildiğini, yaşandığını ve yaşarken nasıl yeniden üretildiğini göstermek adına toplumsal cinsiyet kavramı hedef kavram özelliği taşımaktadır (Aksu, 2010: 55).

Post-yapısalcılar içinde yer alan feminist yazarlardan Judith Butler, toplumsal cinsiyet terimini, sadece davranış kalıpları ve beklentileri ile değil, daha çok kadın ve erkek arasındaki ilişkileri, özellikle de güç ilişkilerini yapılandıran sosyal bir kavram olarak nitelendirmiştir (Butler, 2010: 15). Butler'in yanı sıra Scott da toplumsal cinsiyet kavramını daha öteye taşıyarak, var olan kurumsal güçlerin cinsler arasında yarattığı

eşitsizliklerin ötesinde, toplumda var olan cins temelli işbölümünün hem eşitsizlikler ve hem de baskılar yaratırken, bu durumun özellikle erkekler için avantajlı konumlar oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, var olan toplumsal cinsiyet kimlikleri, bazı kimlikleri (maço erkek gibi) görünür ve doğal kılarken, bazılarını karşı ayrımcılığa neden olmaktadır. Bütün bu güç ilişkilerinde bir cinsiyet temeli olduğunu kabul ederek, Butler ve Scott şunu ifade etmektedirler; kadın-erkek, dişil-eril gibi cinsiyete dayalı ayrımlara işaret ederken, unutmamalıyız ki bu ayrımlar sadece bazı söylemsel yapıların özel birer sonuçlarıdır (Dedeoğlu, 2000: 143).

Toplumsal cinsiyet, bu anlamda sosyal ilişkileri anlamak adına önemli açılım sağlayan bir kavram özelliği taşımaktadır. Bu açılım ideoloji, güç ve toplumsal sınıflar gibi kavramların daha iyi anlaşılmasını da sağlamaktadır. Ve yine bu bakış açısı, hem ailede hem de toplumda var olan egemen tiplerin nasıl yeniden üretildiği konusunda bizlere ipuçları vermektedir.

Biyolojik cinsiyetten farklı olarak, doğal olmayan bir cinsiyet farklılığını ortaya koyan toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyeti bir şey, ancak toplumsal cinsiyeti çok daha başka bir şey olarak ifade etmemizi sağlaması yönüyle sosyal bilimlerde fazlasıyla geniş bir alanı kapsamaktadır. Bilinçli bir kimlik olmayan toplumsal cinsiyet, kadının cinsiyete dayalı ayrımcılıktan kaynaklanan toplumdaki ikincil konumunu anlamak için de sıklıkla başvurulan bir kavram haline de gelmiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, kadının bir beden içine hapsedilerek tüm toplumsal kısıtlamaların doğal bir sonuçmuş gibi gösterilmesine karşı çıkılıp bu durumu ortaya koymak amacıyla öne sürülmüş bir kavram niteliği taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrıca cinsler arasındaki toplumsal ilişkileri düzenlemek için de kullanılan bir kavramdır. Bu kullanım, kadınların farklı şekillerde tahakküm altına alınmasına ilişkin ortak payda olarak ifade edilen kadınların doğurganlığı ve erkeklerin fiziksel olarak daha güçlü olmaları gibi biyolojik açıklamaları açık bir biçimde reddeder. Aksine, toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkeklere ilişkin uygun rollerin tamamen toplumsal olarak üretildiğini ifade eden kültürel inşalara işaret etmenin bir yoludur. Toplumsal cinsiyet, erkeklerin ve kadınların öznel kimliklerinin sadece toplumsal kökenlerini

belirgin kılmanın bir yoludur. Bu tanımlamada “toplumsal cinsiyet”, cinsiyeti olan bir bedene zorla kabul ettirilmiş bir toplumsal kategori özelliğindedir (Scott, 2007: 11).

1970’lerde ilk kez feministler tarafından kullanılan kapsamlı olarak kullanılan toplumsal cinsiyet kavramı, bugün gelinen noktada Birleşmiş Milletler (BM) tarafından da kabul edilen bir kavram halini almıştır. BM toplumsal cinsiyeti, kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri düzenleyen toplumsal kurallara, uygulamalara ve kurumlara atıfta bulunarak, kadınlarla erkekler arasındaki “kadınlık” ve “erkekliğin” sosyo-kültürel tanımları kapsamında var olan iktidar ilişkileri ile ekonomik ilişkileri kapsadığını ifade eder. 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ise, toplumsal cinsiyet kavramının bugünkü anlamıyla ilk kez resmi düzeyde kabul edildiği yer olmuştur (Sayer, 2011: 11).

Bu tanımlamaların bedenini toplumsal cinsiyetin işaretlerini taşıyan tartışmasız bir gerçek olduğunu gösterdiğini kabul etmek gerekir. Bedenin salt doğal olmayan yanı olarak toplumsal cinsiyet kavramının biyolojik cinsiyet algısı ile ayrımını açıklayarak konuya devam etmek bu anlamda doğru olacaktır.

2. CİNSİYETİN TOPLUMSAL VE BİYOLOJİK NİTELİĞİ

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrım, “biyoloji kaderdir” ifadesinden yola çıkılarak kadınların, erkeklerin hükmü altındaki ikincil konumlarının kadınların anatomilerine dayandıran eğilimle baş etmek adına ve cinsiyet rolleri üzerindeki araştırmaların artmasıyla birlikte ortaya konmuştur. Bu iki terim arasındaki ayrımla toplumsal cinsiyet (*gender*) kavramı, biyolojik bir kökenden gelen cinsiyet (*sex*) kavramından farklı olarak sosyal bilimlerde yer edinmeye başlamıştır.

Cinsiyet kavramı bir kimsenin genetik, fizyolojik ve biyolojik niteliklerine göre - kadın, dişi (*female*) veya erkek, eril (*male*) - iki türdür. Kadın ve erkek, daha dünyaya gelmeden önce bu ikili demografik kategorilendirme ile kimliklenirler. Nüfuz cüzdanlarında yer alan “cinsiyet” teriminin de bu anlamda kullanıldığını söylemek mümkündür.

Kültürel bir yapıyı karşılayan toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ve erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları, beklentileri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, toplumun bireyi nasıl gördüğü ve algıladığıyla ilişkili olarak bireyi kadınsı (*feminen*) ve erkeksi (*maskülen*) olarak karakterize eden psiko-sosyal özelliklerdir (Yaşın Dökmen, 2010: 20). Toplumsal cinsiyet, cinsiyetli bedenün üstlendiği kültürel anlamlarla yeniden inşa edilerek “biyoloji kaderdir” formülasyonunu “kültür kaderdir” formülasyonuna dönüştürür (Butler, 2010: 53). Çünkü her toplum, kadına ve erkeğe farklı davranış modelleri, roller, sorumluluklar, haklar vererek onları yavaş yavaş kadına ve erkeğe dönüştürür. Kamla Bhasin, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı şu tablo ile göstermiştir:

Cinsiyet	Toplumsal Cinsiyet
Cinsiyet doğaldır.	Toplumsal cinsiyet, sosyo-kültürel, insan icadıdır
Cinsiyet biyolojiktir. Cinsel organlardaki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara işaret eder.	Toplumsal cinsiyet, sosyo-kültürel, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
Cinsiyet değişmez, her yerde aynıdır.	Toplumsal cinsiyet değişkendir. Zamana, kültüre hatta aileye göre değişir.
Cinsiyet değiştirilemez.	Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

(Bhasin, 2003: 1).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında yapılan bu basit ayrıma karşın hemen hemen tüm toplumlarda cinsiyete dayanan ayrımcılığı kanıtlamak zordur. Önyargının egemen olduğu toplumlarda ise ayrımcılığı kanıtlamak çok daha zordur. Nitekim cinsiyete dayanan bu ayrımcılık bir nevi içselleştirilmiştir.

Bundan dört ya da beş bin yıl önce ortaya çıkan patriarkal düşünce; devlet kuran erkeklerin işleri kadınları cinselliklerine göre tanımlayarak, kadınları cinselliklerinin içine sıkıştırmışlardır (French, 1993: 131). Toplumlarda düzenini oluşturmada hakim olan biyolojik determinist anlayış; kadın ve erkeğin toplumsal, psikolojik ve davranışsal

özelliklerini onların birbirinden farklı metabolik durumuna dayandırmaktaydı. Bu özelliklerin değiştirilemez ve doğal gerçekler olduğu düşüncesi, toplumların düzenini oluşturmada yıllar boyunca meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanılmış, kadınların siyasal haklardan mahrum bırakılması gibi eşitsizliklerin temelinde de daima bu düşünce savunulmuştur (Sayer, 2011: 22).

Toplumsal cinsiyet olarak belirtilen kültürel inşa mekanizmasının tarihi süreç içerisinde anlam kazanması ise, feminist hareket ile mümkün olmuştur. Feminist kuramcılar toplumsal cinsiyetin, cinsiyetin kültürel yorumu olduğunu ileri sürmüşlerdir. 1970’lerde Amerikalı feministler toplumsal cinsiyet kavramını bugünkü anlamıyla, biyolojik özelliklerle belirlenen toplumsal eşitsizliğe gönderme yapılması amacıyla kullanmışlardır. Feministler, “İkinci Cins” adlı üç ciltlik eseriyle modern feminizmin tohumlarını atan Simone de Beauvoir’in “Kadın doğulmaz, olunur” sözünü temel alarak, ideolojik ve pratik olarak feminizmin yollarını çizmişlerdir.

De Beauvoir bu kitabı tarih boyunca süren kadın mücadelesinin en önemli ögesine, aile ve toplumsal cinsiyete yönelik olarak kaleme alınmıştır. Kitap, cinsiyet rollerinin doğal değil, öğretilmiş olduğunu kanıtlayan bilgi ve deneyimlerden oluşmaktadır. De Beauvoir bu açıklamalarından yola çıkarak ortaya bir kavram koymuştur: doğal olan ve doğumla beraber belirlenen cinsiyet (*sex*) ile doğduktan sonra aile ve toplumun etkisiyle şekillenen toplumsal cinsiyet (*gender*).

Kadınlarla erkekler arasındaki davranışsal ve psikolojik farklılıkların temelinde cinsiyete dayanan biyolojik sebeplerden çok toplumsal cinsiyete dayanan kültürel sebepler vardır. De Beauvoir’e göre kişinin kadın olduğu açıktır, fakat bu her zaman kültürel bir mecburiyetten kaynaklanan bir durum olmuştur. Bu mecburiyetle kadınların öteki olarak belirlendiğini öne süren De Beauvoir için kadınlar erkeklerin olumsuzudur ve eril kimliğin kendisini farklılaştırırken karşısına aldığı eksikliklerdir (Butler, 2010: 54 içinde De Beauvoir, 1993: 38).

Hegel diyalektiğinin bir toplum içinde mümkün olduğu kadar birey içinde de baskın olduğunu kavrayan De Beauvoir’e göre “ötekilik” insan düşüncesinin temel bir kategorisidir. Ataerkil bir kültürde, erkek ya da eril olan olumlu ya da norm olarak,

kadın ya da dişilik ise olumsuz, esas olmayan, normal dışı kısaca “öteki” olarak kurulur. Erkek kadına göre değil, kadın erkeğe göre tanımlanır ve ayırt edilir. Yani erkek özne ve mutlak konumdayken kadın “öteki” konumda yer alır (Donovan, 2005: 232). Böylece erkeklerin kadınları öteki olarak benimseye zorladığı bir dünyada kadınlar kendi kimliklerine yabancılaşmış olurlar. Kadınların, erkeklerin ve toplumun sistematik şiddetine nasıl maruz kaldığını Claudia von Werlhof da şu sözleriyle ifade etmektedir:

Tarihteki hiçbir toplumsal düzen, cinsiyetler arasındaki doğal farklılığı, günümüzde olduğu kadar vahşi ve sistematik bir şekilde kullanmadı, artırmadı ve çarpıtmadı. Bu düzen önce doğal olan cinsiyeti yapay bir toplumsal cinsiyete dönüştürüp erkeği ‘erkek’, kadını ‘kadın’ yaptı. Gerçekte ise erkeği ‘insan ırkı’na, kadını da yalnızca bir cinsiyete dönüştürdü... Ve sonuçta, bu düzen kadınları ve erkekleri ekonomik olarak sömürülebilir kılmak için, kendi yarattığı farklılıkları tekrar ‘doğal’ ilan etmekte (Bhasin, 2003: 5).

Voltaire de, “Tek eksiği kadın olmak olan büyük bir insan” diyerek övdüğü ünlü bilim adamı Einstein’ın yolunu açan bilim kadınlarından, Emilie du Châtelet’i öven bu sözünde zamanın ataerkil zihniyetinin ne denli baskın olduğunu adeta özetlemektedir. Fizik alanındaki çalışmalarıyla tanınan Lise Meitner ise “bilim adamları”nın görünmez kıldığı kadın fizikçilerden biridir (Şefkatli Tuksal, 2010: 12).

İnsanların eşitlikle ilgili abartılı senaryoları, kadınlara uygulamaması, toplumun erkekleri tepeye yerleştirerek kadınların elini kolunu bağlaması, kadınları kendilerine ve başkalarına görünmez kılmıştır (Illirich, 1996: 221). Doğal olarak görülen farklılıkların derinleştirilmesi bir yana, bu farklılıkların aşılabilir olarak görülmesi, benzerliklerin de bastırılmasını beraberinde getirmekte, “insan” olmakla ilgili kabul edilen olumlu niteliklerin yalnızca tek bir cinse; “erkek” cinsine aitmiş gibi algılanmasına yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet kimliğinin varlığından söz etmek, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılığı tamamıyla görmezden gelmek anlamına gelmemektedir. Erkekler ve kadınlar kuşkusuz birbirinden farklıdır ancak sorun bu farklılığın nasıl algılandığı ve ne yönde başka boyutlar kazandığıdır. Connell bu gerçeği şöyle ifade eder:

Ama gece ve gündüz, yeryüzü ve gökyüzü, yaşam ve ölüm gibi bir farklılık değildir bu. Doğrusu doğadan doğru bakıldığında, erkekler ve kadınlar birbirlerine, örneğin dağlar, kangurular veya hindistancevizi ağaçları gibi başka şeylere olduklarından daha yakındırlar. Kişiye özel toplumsal cinsiyet kimliği, doğal farklılıkların ifadesi olmanın ötesinde doğal benzerliklerin bastırılmasıdır da (Connell, 1998: 116-117).

1970'leri takip eden yıllarda feminist hareketin toplumsal cinsiyetin varlığına ilişkin düşüncelerinin, erkeklik ve kadınlıkla ilgili kültürel alanda egemen fikirlerin, gerçekliğe ancak kabaca denk düşen kalıp yargıları temsil ettiğini gösteren sosyolojik, psikolojik ve antropolojik çalışmalarla da desteklendiği görülmektedir. Bu çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve kadın-erkek rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında farklar bulunduğunu ve kadınlıkla erkekliğin birer toplumsal kurgu olduğunu ortaya koymuştur.

1972'de yayınlanan Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum (*Sex, Gender and Society*) isimli kitabında Ann Oakley toplumsal cinsiyeti, cinsiyet kavramındaki gibi kadın ile erkek arasındaki biyolojik ayırmadan farklı olarak ele almış, toplumsal alanda oluşan sosyal sınıflandırılma biçimi olarak açıklamış ve Oakley bu sayede toplumsal cinsiyet terimini sosyoloji literatürüne sokmuştur. Oakley, toplumsal cinsiyeti bir kültür meselesi olarak ele almıştır. Oakley çalışmasında, cinsiyetten farklı olarak toplumsal cinsiyetin, kadın ve erkeğin toplumsal yapıdaki değişken rollerinin varoluş biçimleri olduğunu açıklamış, kadın ve erkek arasındaki eşitsiz bölünmeye gönderme yapmıştır. Oakley ayrıca cinsiyetin biyolojik ve değişmezliğini işaret ederken, toplumsal cinsiyetin toplumsal düzlemlerle oluşarak belirlendiğini ve değişkenliğini de ortaya koymuştur (Marshall, 1999: 98).

Feminizmin akademi dünyasındaki etkileri cinsiyet rolü ve cinsiyet farklılığı araştırmalarının sayısının büyük ölçüde artmasıyla da devam etmiştir. 1969'da sosyoloji dergilerinde yayımlanan makalelerin % 0,5'ini cinsiyet rolü çalışmalarının oluşturduğu düşünülürken; 1978'e gelindiğinde bu oran, yılda 500 dolayında makale ile % 10'a ulaşmıştır. 1975'te de *Sex Roles* (Cinsiyet Roller) adında, konuya özel bir dergi çıkartılmıştır. Bu çalışmalar özellikle ABD'de teorik fikirlerin gelişmesini de beraberinde getirmiştir (Connell: 1998, 60). Toplumsal cinsiyet kavramına dair yapılan çalışmaların katkısıyla feminist kuram, kadın ve erkek olmanın doğuştan ve doğal olduğunu ortaya koymuştur. İçselleştirilen ilkesel klişelerin yok edilmeye başlanmasıyla toplumsal cinsiyet temsili de yıkılmaya başlanmıştır.

Feministler, kadın ve erkeklik rollerinin genetik ve anatomik yapıdan değil, kültürel bir biçimde öğrenilerek toplumsal yapının inşasına göre belirlendiğini öne

sürmüşlerdir. Değişen toplumsal faaliyetlerle birlikte bilinçli bir tekrara bağlı kalınarak üretilen bu kavramın, toplumsal yapıda cinsiyet eşitsizliğine yol açarak ortaya çıktığını savunmuşlardır (Scott, 2007: 35). Bu anlam üretme süreci ile aynı zamanda değişimi de amaçlamışlardır.

Eylem odaklı olmasının yanı sıra, bir ideoloji ve inanç sistemi olarak feminist hareket, başarılı kitlesel bir harekete ancak, kadınların kendi durumlarının eleştirel, yıkıcı olduğunun farkına varmalarıyla mümkün olabileceğini ileri sürerek, kadınların kendilerini kuşatan baskılardan kurtulmalarına yönelik “değişimi amaçlayan” bir çağrıda bulunmuşlardır. Linda Alcoff tarafından ‘uyandırıcı’ olarak adlandırılan bu süreçteki fark ise, kadınların feminist haline geldiklerinde önemli olan şey ise artık gerçekleri başka bir konumdan yani özne olarak kendi konumlarından görmeye başlamalarıdır. Kadınların taklitçi konumu yerini eleştirel bir konuma bırakmıştır (Donovan, 2005: 376).

Ancak toplumsal düzenin etkisi o kadar güçlüdür ki, arzuların ve yaşamsal güçlerin akabilmesi için adeta duvarlarında bir gedik açılması gerekir. Toplumda hüküm süren düzenin artık kadınların özel yaşamlarında da hüküm sürmesi sağlandığı zaman düzen tamamlanır ve bu sayede güçlendirilir. Üreme işini yerine getiren kadınlar, çocukların eğiticisidir ve erkeğin iktidarını kabul ederler. Yuvaya egemen olan kadın ile erkek egemen düzen gibi imgeler sayesinde düzenli bir biçimde özel yaşamı ile toplumsal yaşamın ayrılmasını destekleyecektir (Touraine, 2007: 94-95).

Toplumsal cinsiyet aynı zamanda, bir kültürel kodlaştırma ya da stereotipleştirme özelliği de taşımaktadır. Yani iki ve daha fazla işleve ya da duruma ilişkin farklı anlamların bir nesne üzerinde kesişmesinin ürünüdür (Uçan, 2011: 42). Örneğin bir toplulukta kızların ev dışında çalışmama göreneği olabilir. O toplulukta eğer öğrenim, meslek edinme ile eşleştirilmiş ise “kız çocukları okumasa da olur” şeklinde bir kültürel kodlaştırma gerçekleşebilir. Kültürel kodlar, değişebilir nitelik taşımaktadırlar. Örneğin, ” kızlar okumasa da olur” kodunun değişmesi, ancak kızların ev dışında çalışmaya başlamalarıyla mümkün hale gelecektir. Yoksa bir değeri, bir başka değerle kendiliğinden değiştirmek olası değildir. Ancak kültürel kodlar bünyesinde ‘değer’ taşıdıkları için değişme süreci genellikle zaman almaktadır. Kültürel

kodların değişmesi ancak işlev ve durumlardaki değişmelerle birlikte olanaklıdır (Erol, 2008: 208).

Cinsiyetleri sadece cinsel organlar belirler ancak biyolojik varlığın niteliği olan diğer pek çok Şey gibi, cinsiyetlere salt biyolojik anlamının dışında toplumsal bir anlam da yüklenir. Bu noktaya kadar açıkladığımız cinsiyetin toplumsal ve biyolojik boyutu ile ilişkili olarak, çocuklara küçük yaşlardan itibaren verilen cinsiyet rolleri ile çocukların nasıl biçimlenerek, kadınlar ve erkekler olarak hayat boyunca varlıklarını korumaya devam ettiklerini ele alarak konuyu değerlendireceğiz.

3. CİNSİYET ROLLERİ

Rol kavramı tiyatrodan gelen, belirli toplumsal konumlara atfedilen ve toplumsal beklentileri ortaya koyan anahtar bir terimdir (Marshall, 1999: 624). Rol, çeşitli çalışmalarda belirli bir toplumsal duruma ilişkin olarak beklenen davranışlar veya belli toplumsal durumdaki kişiden beklenen işlemlerle onun gerçek edimlerinin toplamı veya belli bir toplumsal duruma ilişkin gerçek davranış kalıpları ya da beklenen davranış kalıpları gibi farklı ifadelerle tanımlanmıştır (Tan, 1979: 158).

Rol kavramı, örgütlü sosyal yapı içerisinde bireyin bulunduğu pozisyonu, bu pozisyonla ilgili sorumlulukları ve diğer pozisyondaki insanlarla etkileşimi sağlayan kuralları gösterir. Annelik, babalık, öğretmenlik, askerlik buna örnek verilebilir. Kadınlara ve erkeklere verilen farklı roller ise toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumun yazdığı senaryo çerçevesinde kadın ve erkekler rollerini oynarlar. Bu anlamda cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıp yargılarını ve cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılmaktadır (Yaşın Dökmen, 2010: 28-29).

Her insan erkek ya da dişi olarak dünyaya gelir. Kız ya da erkek olarak dünyaya gelmek ise insanların seçimiyle gerçekleşmeyen bir durumdur. Aynı lml olmak gibi, bu da her kültürde ve her çağda insanların biyolojik varlıklarının bir niteliğidir. Kadınlar ve erkekler, yaradılışları, karakterleri, dış görünüşleri, düşünüş biçimleri, yetenekleri ve hatta tüm kişilik yapıları açısından birbirlerinden farklıdırlar. Tüm bunların yanında toplumun da kızları ve erkekleri değerlendirme yöntemi vardır ve toplum onlara birbirinden farklı roller yüklemektedir. Örneğin, genelde kadınlardan ev işlerini

yürütmeleri beklenirken, erkeklerden de ailenin gelirini sağlamaları istenir. Her ne kadar günümüzde kadın da aktif çalışma hayatında yer alsa da, iş dönüşü erkeğin yeri çoğu zaman televizyonun karşısıyken, kadının yeri mutfak olmaktadır.

Connell, “cinsiyet rolü” kavramı üzerinden, cinsiyetler arasındaki işbölümünün toplumsal cinsiyetin oluşumundaki etkilerini açıklamıştır. Rol kavramlarının toplumsal cinsiyet uyarlamalarının çoğu farklı tipte olur. Bu uyarlamaların ana fikri ise erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolün canlandırılmasıdır. Bu ise “cinsiyet rolü”dür.

Bununla birlikte, belirli bir bağlamda her zaman için iki cinsiyet rolü mevcuttur: “erkek rolü” ve “kadın rolü”. Daha az yaygın olmakla birlikte “erkeğin rolü” ve “kadının rolü” ya da “eril rol” ve “dişil rol” kavramları da aynı anlamda kullanılmaktadır. Cinsiyet rolü kuramı, bireylerin toplumsal konumlarına nasıl yerleştiklerini betimlemek amacıyla oluşturulmuştur. Bu betimlemeyi yaparken bize cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiğiyle ilgili bir çerçeve önerir. Temel görüş, bu sürecin “rolün öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” veya “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleştiği üzerine odaklanır. Böylece kadınlık karakteri kadın rolüne toplumsallaşma ile aynı şekilde erkeklik karakteri de erkek rolüne toplumsallaşma ile üretilmektedir (Connell, 1998: 78-79).

Saçı uzun aklı kısa... Eksik etek... Kadının fendi, erkeği yendi... Erkek Fatma... Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün... Oğlan büyür koç olur, kız büyür hiç olur... Odundan maşa, karıdan paşa olmaz... Erkeğin okumuşu kadı, kadının okumuşu cadı olur... Matah bir şey olsaydı, adına koca değil, gonca denirdi... Sinek kadar kocam olsun, başımda bulunsun... Elinin hamuruyla erkek işine karışma... Erkek geçimi sağlar, kadın evi çekip çevirir...

Tüm bu sözler bize farklı ve kimi zamanda birbirleriyle çelişen anlamlarda mesajlar verir. Günlük hayatta kullandığımız bu sözler ve deyimler Türk Dil Kurumu'nun sözlüklerinde bulunmaktadır. Sözlükte “karı gibi” deyiminin karşılığı, “sözünde durmayan, döneke” manası taşırken, “erkek gibi” deyiminin karşılığı “sözüne

güvenilir, mert” olarak görülmektedir. Zaten “erkek sözü vermek” deyiminde de, erkeğin sözünde duran mert kişi olduğu vurgulanmaktadır (<http://tdkterim.gov.tr/bts/>).

Kendini açık ve doğrudan bir biçimde ifade etmek mertlik işareti olmasına karşın, kadının aynı durumda “cadaloz” olarak nitelendirilmesine sebep olabilir. Nezaket unsuru, bir kadın için değer verilen bir nitelik taşıyabilirken, erkek için “kılıbık” ya da “light” çağrışımlarını beraberinde getirebilir. Kadınların doğurgan olmalarından ileri gelen daha verici, anaç ve duygusal olmaları o kadar güçlü bir klişedir ki, bu nitelikleri taşımayan kadınlar erkeksilikle suçlanabilirler. İnsanoğlunun daha doğmadan çevresini kuşatan ve yaşamı boyunca da bu kuşatmanın dışına çıkamadığı toplumsal hayat bu bilgilere göre örgütlenmiştir (Aksu, 2010: 59).

Bu sözleri üretenlerin ve yaşatmaya devam edenlerin yalnızca erkekler olmadıkları dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Erkeğe kıyasla toplumda daha az saygın olduğunu öğrenen ve bu durumun yarattığı haksız koşul ve durumları gözden kaçıran kadınlar da sorgusuz ön kabulleriyle bu fikrin yaşatılmasına katkıda bulunmaktadır. Aslında böyle bir tutum, çoğu zaman kadının toplumda, bir bakıma sorularını askıya alarak ve kendisine öğretilen zayıflığı kabul ederek sorun çıkarmadan varlığını devam ettirmesini sağladığı için de kadınlar tarafından tercih edilebilmektedir (Sofuoğlu Kılıç, 2010: 83-93).

Kız çocuklarına toplumun genel kabulüyle verilen evcimen eğitim, onları anne ve eş olmaya hazırlarken diğer taraftan kız çocuklarına bu durumun içselleştirmeleri de öğretilir. Bu süreç doğar doğmaz başlar. Anadolu ninnilerinde bunun kanıtlarına da rastlanır: “Dalları budamışlar/ Gülü çok olsun diye/ Odalar hep döşenmiş/ Yavrum gelin olsun diye/ dandini dandini dağlara/ Kızım çıkmış yaylalara/ Yayla suyu serin olur/ Kızım içer gelin olur”. Ninninin devamında oğlan bebek için babasının kitap alıp, çocuğun okula hazırlandığına, okuyup memur, hoca, paşa olması dileklerinde bulunulur. Bu kodlar, bebeklere söylenen ninnilerden, giydirilen elbiselere kadar hayatın her anında karşımıza çıkmaktadır. Kız çocuklarına pembe, erkek çocukları ise mavi kıyafetler giydirilir. Böylece cinsiyetlere ilişkin roller daha bebek olduklarından itibaren aşılansmaya başlar (Sezer, 2011: 74-75).

Dünyayı kadın ya da erkek kategorilerine ayırma eğilimi cinsiyetlerle sınırlı değildir. Birçok nesne ve faaliyet dişil ve erkeksi olarak tanımlanabilir. Çocuklar erken yaşlarda oynayacakları oyuncakların ayırımına varırlar. Bebekler ve mutfak takımlarının kız çocukları için, oyuncak arabaların ve silahların ise erkek çocuklar için olduğunu öğrenirler. Her ne kadar günümüzde kas, teknik donanım ve kahramanlık, üstün insan olma fantezileri geliştirilmiş erkek çocuk için satılan oyuncak bebekler olsa da bu bebeklerin var olma amaçları tamamen farklıdır. Çünkü bu oyuncaklar birer yetişkin temsilidir ve erkek çocuk bu bebeklerle aracılığıyla babalığı değil, kahramanlığı kendisiyle özdeşleştirir. Bu oyunda çocuk için sorumluluk değil, macera vardır.

Kız çocuk ise daha bebekliğinden başlayarak eline aldığı oyuncak bebeğiyle annelik alıştırmalarına başlar. Dört yaş ve grubu çocukların çoğu pilotluğun, polisliğin erkek işi; çocuk doktorluğunun, öğretmenliğin, hemşireliğin ise kadın işi olduğuna inanmaktadır ve bu inanış hayat boyu devam etmektedir.

Cinsiyet sınıflandırma süreci yetişkinlik döneminde de devam etmektedir. Evli çiftler bazen çöpü dışarı çıkarmak ve tamirat yapmak gibi işleri “erkek işi”, evi temizleme ve çocuk bakımı gibi işleri ise “kadın işi” olarak ayırmaktadırlar. Erkeğin karar verici ve denetleyici konumuna karşılık kadının besleyici ve koruyucu yanı ön plana çıkmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki fark sosyal yaşamda evrensel, düzenleyici ve temeldir. Kız ve erkek çocuklarının farklı beceriler öğrenmeleri ve farklı kişilikler geliştirmeleri beklenir. Yetişkin olarak kadın ve erkekler, belirgin biçimde karı ya da koca, anne ya da baba gibi farklı cinsiyet ayrımlı rolleri üzerlerine alırlar. Kültürler erkeksi ya da kadınsı tanımlanmasında ve cinsiyet farklılıkları ya da benzerlikleri üzerinde ne derece durdukları konusunda tamamen değişiklik gösterebilir de sosyal yaşamda cinsiyetin kullanımı temeldir (Ünlü, 2004: 257).

Erkek çocukların atılgan ve gözü açık, kız çocuklarının ise hanım hanımcık olması gerektiğine dair inancımız aslında kadın ve erkek özellikleri hakkındaki fikirlerimizden kaynaklanmaktadır. Çocuklar küçük yaşlardan itibaren bu rollere uygun olarak biçimlendirilerek, hayat boyunca varlıklarını korumaya devam ederler.

Eagly ile sosyoloji literatürüne giren “sosyal rol kuramı”na göre toplum içinde kadına ve erkeğe birbirinden farklı kalıp yargıları yüklenmiştir. Eğer kadın ve erkeğin rolleri değişirse, cinsiyet farklılıkları da değişecektir. Çocuk bakımı ve ev işi gibi sorumluluklar kadın ve erkek tarafından eşit olarak paylaşılmalı ve ev dışında çalışma sorumlulukları eşit olarak dağıtılmalı yani sosyal rollerin eşitlenmesine kadar cinsiyetlere ilişkin kalıp yargılar devam edecektir (Yaşın Dökmen, 2010: 81-82).

Kültürlerarası araştırmalar da cinsiyetlere dair tutum ve eğilimlerin çoğu ülkede oldukça benzer olduklarını kanıtlar niteliktedir. John Williams ve Deborah Best tarafından yapılan bir araştırma içerisinde Nijerya, İspanya, Yeni Zelanda, Hindistan, Japonya, Kanada ve Brezilya gibi ülkelerin bulunduğu 25 ülkede üniversite öğrencileri arasında cinsiyet klişelerini ortaya koymuştur. Her bir ülkeden cevap veren kişiler gözü pek, bağımsız, baskıcı, özgüvenli, rekabetçi, mantıklı ve güçlü olma gibi nitelikleri erkeksi olarak algılamaktayken, duygusal, nezaketli, itaatli ve boş inançlı olmayı ise kadınsı nitelikler olarak tanımlamışlardır (Ünlü, 2004: 259).

Erkek egemen zihniyeti yol açtığı erkeklerin, kadın-erkek eşitliği problemiyle nadiren ilgilenmesi, cinsiyetçiliğin bir “kadın meselesi” olarak algılanıp, sınırlandırılmasını ve ciddi bir sorun olarak görülmemesini beraberinde getirmiştir (Dufner, 2007: 57). Nitekim mevcut durumda erkekler için problem yoktur. Dolayısıyla kadın “kendi meselesi” ile yine kendi savaşmak durumunda kalmaktadır. Gelenekselleşmiş değerlerse, kadınları nesneleştirmeyi hedefleyen cinsiyetçi değerlerdir. Bu değerler şiddete boyun eğmeye, itaat etmeye neden olan, katılımcılığı, şeffaflığı ve bireysel gelişimi engelleyen, eşitsizliği yeniden üreten değerlerdir (Aksu, 2011b: 98-99).

Cinsiyet rolleri insanların değiştirmesinin yanında, toplumsal koşullara bağlı olarak da değişime uğrayarak, yeniden şekillenerek var olmaya devam eder. Değişen tarihe, kültürlere, coğrafyaya rağmen değişmeyen asıl unsur, cinsiyete dayanan eşitsiz ayrımcılığı açıklayan toplumsal cinsiyet kavramını daha iyi anlamamız açısından kadının toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde değişimini yine toplumsal cinsiyet kavramı ile ilişkilendirerek ele alacağız.

4. TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMININ YENİDEN YORUMLANIŞI: TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Tüm toplumsal sistemlerin devam etmesini sağlayan insandır. Bir kadına tecavüz eden ya da bir kadını döven sistemin kendisi değil, bir erkektir. Yine bir kız çocuğuna mülkiyet hakkı tanımayan da sistemin kendisi değil, kendi babasıdır. Nasıl kadınların doğuştan anaç olmadıklarına inanıyorsak aslında erkeklerin de doğuştan saldırgan ve egemen olmadıklarını biliyoruz.

Gerçekte, kadınlar kadar erkekler de yetiştirilme tarzları ve toplumsal şartlandırmaların kurbanı olmaktadır ve toplumun onlar için belirlediği rollerin ve imajların kapanına kısıtlanmış durumdadırlar (Bhasin ve Khan, 2003: 31). Oysaki erkeklerin kusurlu ya da yetersiz olduğu da ispat edilebilir bir gerçektir. Bütün yıllarda ölüm istatistikleri incelendiğinde, erkek ölüm oranlarının çok daha yüksek, erkeklerin duyarlıktan yoksun, duygusal destek vermekte başarısız, çocuk doğurmayı ya da büyütmeyi beceremeyen varlıklar olduğunu söyleyebiliriz (French, 1993: 26).

Kadınların nasıl giyinecekleri, nasıl yasayacakları, nasıl davranacakları çoğu zaman erkek denetimine tabidir. Sokaklar, mekânlar bu denetimin evlerden sonra başta gelen alanlarıdır. Günümüzde kadınların nerelerde gezebileceklerine, oturabileceklerine, eğlenebileceklerine, nasıl giyinebileceklerine ilişkin açık kurallar olmasa bile tüm kadınlar bilirler ki kentin bazı mekânları ve mahallenin bazı alanları onlara kapalıdır. Nerede, nasıl giyineceklerine dair yazılı olmayan kurallar kimi zaman kadınların canına mal olmaktadır. Sonuç olarak kadınların hareket özgürlüğü, yakınındaki erkeklerden başlayarak tüm erkeklerin denetimi altındadır. Bu denetimi sürdürmenin başta gelen aracı ise kadına yönelik şiddettir. En başta da aile içinde kadına yönelik şiddet bu denetimin sürmesini sağlamaktadır (Kadav, 2005: 16).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği zihnimizdeki çağrışımların dağınık karmaşasında bulunmaktadır. Bu etkileşimden benlik algısı, ilgiler, değerler, davranışlar hatta yetenekler doğmaktadır. “Herkes”in aslında hiç de “herkes” anlamına gelmediğini, anlamları belirleyenlerin aslında normu kuranlar olduğu anlaşılmaktadır (Aksu, 2011a: 29). Belki televizyondaki bir reklâm, bir arkadaşın yorumu, herhangi bir

formda cinsiyet hakkında sorulan bir soru, tuvalet kapısındaki işaret, etek giymenin verdiği his gibi unsurlar kişinin kendi bedeninin farkındalığıyla alakalıdır.

Anatominin yazgı olmadığı gerçeği ise günümüzde artık daha yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı modernleşme ile birlikte artık yeniden yorumlanarak yerini toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarına ve bu doğrultuda gerçekleştirilen politikalara bırakmıştır. Feminist grupların; inanç sistemini değiştirme, kendini ifade edebilme, kişisel değişim, bilinçlenme gibi hedeflerle hareket etmelerini kolaylaştıran en önemli unsur, bu doğrultuda oluşturulan bilinç yükseltme grupları sayesinde gerçekleşmiştir. Böylece hem ataerkil yapıları deşifre etmişler hem de kendilerini kadın bireyler olarak ifade edebilecekleri bir alan bulabilmişlerdir.

Değişimi amaçlayan feministlere göre, her kadın aslında feminizmin tohumlarını içinde taşımaktadır. Feminist olmak için muhakkak feminizme dair “biz kadınlar...” ile başlayan cümleleri kullanmaya gerek yoktur. Bir köylü kadının da kendisine yapılan ayrımcılıktan kaynaklanan adaletsizliği bilmesi onu feminist yapmaktadır (Bhasin ve Khan, 2003: 30).

Ataerkil sistemi anlamak, kadın ve erkek arasındaki ilişkileri anlamak açısından son derece önemlidir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil sistemin varlığı nedeniyle çarpıtılarak, erkek egemenliğini ifade eden bir hal almıştır. Ataerkil sistem genel deyişle erkek egemenliğini ifade eder. Şimdi ise erkek egemenliği, erkeğin kadına egemen olduğu güç ilişkilerini anlatmak ve çeşitli yollardan kadınların ikincil konumda tutulduğu bir sistemi nitelendirmek için kullanılmaktadır. Ataerkil sistem yer yerde aynı değildir. Toplumlara ve tarihin dönemlerine göre farklılık gösterir. (Bhasin, 2003: 16).

Kadınların hak, fırsat ve sorumluluklardan eşit bir biçimde yararlanması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla birçok alanda çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bu bağlamda kadın erkek eşitliğini sağlama yolunda toplumları etkileme konusundaki potansiyeli düşünüldüğünde kitle iletişim araçları da önemli çalışma alanlarından biri olarak kendini göstermektedir. 1960’lardan itibaren başlanan ve cinsiyetçi eril söylemi destekleyen içerikleri inceleyen içerik araştırmalarına göre, kitle iletişim araçlarında kadınlar büyük oranda anne ve eş olarak temsil edilmiştir.

1980'lerden itibaren ise kitle iletişim araçlarında kadın ve erkeklerin görece daha dengeli ve eşitlikçi bir biçimde temsil edildiği; geleneksel kadın imgesinin yanında kendinden emin, çalışan, rasyonel, güçlü ve bağımsız kadın imgesinin de üretildiği görülmektedir. Fakat eve sıkışan güçlü kadının aile-iş arasında kaldığı ve mutsuz olduğu gözlemlenmekte iken 1990'lardan itibaren güzel, başarılı, aile ve iş yaşamını dengelemiş "süper kadın" imgesi medyada dolaşıma girmiştir (Dursun, 2008: 74).

Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarına baktığımızda Cumhuriyet devrimlerine kadar dayandığını görürüz. Nitekim Atatürk devrimlerinin değiştirmeyi amaçladığı kurumların başında Osmanlı toplumunun geleneksel ve ataerkil aile yapısı gelmiştir. Atatürk bir toplumun değişmesinin, gelişmesinin ve ilerlemesinin öncelikli olarak, o toplumdaki kadın-erkek algısındaki değişimiyle gerçekleşeceğini bilinceydi. Atatürk'ün 1925 yılında İkdam gazetesinde yer alan "İnsan topluluğu kadın ve erkek denilen iki cins insandan mürekkeptir. Kabil midir ki, bu kütlenin bir parçasını ilerletelim, ötekini ihmal edelim de kütlenin bütünlüğü ilerleyebilsin. Mümkün müdür ki, bir cismin yarısı toprağa zincirlerle bağlı kaldıkça öteki kısmı göklere yükselebilsin?" sözleri de bunun en somut göstergelerinden biridir (<http://www.kultur.gov.tr/TR,25420/turk-kadini.html>).

1923 yılında Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda, kadınlarla erkekler arasında tam bir eşitlik olması gerekliliğine olan inançla gerçekleştirilen devrimlerle, bir yandan modern bir devlet yapısı oluşturulurken, öte yandan da büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk on yılda yapılan reformlar, kadının yurttaşlık hakkını kazanmasının yanında Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamıştır. Eşit eğitim hakkı, Türk Medeni Kanunu ile kazanılan sosyal haklar, birçok ülkeden önce elde edilen siyasal haklar küçümsenmeyecek önemli dönüşümlerdir. Bu reformların temelinde ise kadınların kamusal alana girmeleri ve erkeklerle birlikte kalkınma sürecine katılmaları yer almaktadır.

Cumhuriyet döneminde elde edilen bu kazanımlara rağmen günümüzde kadınların toplumdaki mevcut konumlarını incelediğimizde toplumsal cinsiyet

eşitsizliklerinin varlığı belirgin şekilde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 1980 sonrasında sürdürülen mücadeleler sonucunda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda özellikle eğitim, sağlık, hukuk gibi geleneksel politika alanlarında belli bir duyarlılık oluşmuşsa da toplumsal cinsiyet eşitliğini istihdam, yetki ve karar alma süreçlerine katılım, araştırma, bütçe ve mali politikalar gibi alanlara yerleştirme konusunda istenilen duyarlılık henüz oluşmamıştır (2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, 13).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından her yıl yayınlanan raporda, Türkiye’nin pek çok ülkeden ne kadar geride olduğu da somut olarak görülmektedir. Raporda, kadınların toplumsal statüsünü ölçmeye yarayan iki endeks yer almaktadır: Toplumsal Cinsiyete İlişkin Gelişmişlik Endeksi (GDI) ve Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Göstergesi (GEM). GDI kadınlara sunulan fırsatları, ülkenin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki başarısını ölçerken, hesaplanmada üç temel gösterge kullanılmaktadır:

- Kadınların ve erkeklerin beklenen yaşama süreleri,
- Yetişkin kadın ve erkeklerin okur-yazarlık oranları,
- Kadınların ve erkeklerin okullaşma oranları.

GEM sunulan fırsatlardan kadınların yararlanabilme ve kararlara katılabilme düzeyini ölçmektedir ve hesaplanmada dikkate alınan üç temel gösterge şunlardır:

- Parlamentodaki kadın oranı,
- Üst karar ve yönetim düzeyindeki (yargı, bürokrasi ve iş yönetimi) kadın oranı,
- Mesleki ve teknik işlerde çalışan kadın oranı (Üner, 2008: 9-10).

2007-2008 yıllarına ait olan raporda GDI endeksine göre kadın erkek eşitliğini sağlama açısından Türkiye 157 ülke arasında 79. sırada yer alırken, aynı yıla ait GEM endeksinde ise 93 ülke arasından 90. sırada yer almaktadır (<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618>).

Günümüzde en önemli kalkınma göstergelerinden biri hiç şüphesiz ki, kadının toplumsal yaşamdaki konumudur. Gelişmiş ülkelerde kadınlara ait kalkınma göstergeleri daha yüksek değer taşımaktadır. Bu da kadının toplumsal statüsünün daha yüksek olduğunu göstermektedir. Çağdaş kadının bugün ulaştığı en önemli aşama, bireysel özgürlüğünü elde ederek, yaşamı hakkında bireysel kararlar alabilmesidir. Önceleri kadın için çizilen “ideal ev hanımlığı”nın modernleşmenin getirdiği kabullerle yeni yetişen genç bayanlar için yerini meslek sahibi olmaya bırakması, bunun belki de en belirgin örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar, cinsler arasında ayrımcılığa engel olan bazı kanunların çıkarılmasıyla da bir takım haklar elde etmiştir.

Yeni dünya düzeni, bir taraftan kadının cinsiyet rolünü yeniden tanımlamaya ve kadını özgür kılmaya çalışırken, diğer taraftan kapitalist düzenin çarklarının da bir parçası haline getirmiştir. Kadın, modernleşme ile adeta üretim sisteminin onsuз düşünölemeyeceği bir parçası haline dönuşmüştür. Böylece modern kadın imgesi, gerek ona uyanlar gerekse uymayanlar için problem oluşturmuştur.

Çalışan anne olma sorununa adanmış çalışmalar olsa da, çalışan bir baba olmaktan kaynaklanan zaman ve sorumluluk çatışmalarından bir paragraf olsun bahseden yazılara oldukça nadir rastlanır. Üstelik erkeğın maaşının kadınınkine oranla yarattığı maddi nüfuzu artıran “annelik cezası” da vardır. Kadınlar aile sorumluluklarını yükledikçe beklenti değişmemektedir. Bu toplumsal norm ise, kadınları baştan yenilecekleri bir savaşa sokmaktadır (Fine, 2011: 103-104).

Yapılan araştırmalar Türkiye’de kadınların ekonomik etkinliklerde bulunsalar dahi öncelikle ev kadını rollerini oynamak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu durum kadının toplumsal ve ekonomik statüsünü, çalışma yaşamına aktif katılımını, ücretli işlerde çalışma potansiyelini olumsuz etkilemektedir (Yaktıl Oğuz, 2006: 54). Hangi sınıfa mensup olursa olsun, kadınların günlük hayatta yaşadığı ikincil konum ve ezilmişlik; aile içinde, iş yerinde ya da toplumda çok çeşitli biçimler almaktadır: ayrımcılık, önemsenmemek, aşağılanmak, denetim, sömürü, baskı ve en önemlisi şiddet.

II. BÖLÜM

KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET

1. ŞİDDET KAVRAMI

Gündelik yaşamımız belli ihtiyaçlara cevap verecek şekilde düzenlenmekte ve bu düzenleme ise genellikle güçlü olanının ihtiyaçlarını karşılamak üzere şekillenmektedir. Bu bakımdan örneğin, yaşlı olmak genç olmaktan, sakat olmak fiziksel bir engeli bulunmaktan ya da göçmen olmak yerli olmaktan dezavantajlıdır. Güçlünün ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen hayat ise, “öteki”lerin yaşamını daraltmakta ve bir anlamda toplumun bir bölümünü yok saymaktadır.

Şiddet; zamana, kültürlere ve toplumlara göre farklı anlamlar taşıyabilen bir olgudur. Şiddet, genel olarak hemen hemen tüm toplumlarda kınanmaktadır. Ancak şiddet eylemlerinin toplumda kabul gören bir terbiye yöntemi olduğuna dair inanç da oldukça fazladır. Bunların en başında aile bireylerinin birbirlerine olan şiddet dolu davranışları, boks, futbol, güreş gibi sportif faaliyetler gelmektedir. Şiddet bu görünümüyle farklı bir olguyu da ifade etmektedir (Eken, 1996: 407-410).

Şiddetin insan üzerinde yarattığı etki düşünüldüğünde ise egemenlik kurma, tatmin olma, güç gösterisi, gözdağı verme gibi eylemleri içerdiği görülmektedir. Egemenlik ilişkisinin olduğu yerlerde şiddet kavramından bahsetmek mümkündür. Günümüzde modern insanın kimliğinin bir parçası haline dönüşen şiddet, bir içgüdü olmaktan ziyade öğrenilmiş davranış biçimleri şeklinde ortaya çıkmaktadır. Eğer birey olumsuz bir davranışı öğrenmişse olumlu bir davranışı da öğrenmesi mümkündür.

1. 1. Şiddet Nedir?

Şiddet kavramı, genel anlamda bireyler ve toplum bazında farklılık gösterebilen ve birçok biçimde kendini var eden “kötü bir eylem” biçimi olarak tanımlanmaktadır. Türkçe’ye Arapça’dan geçen şiddet (*violence*) terimi, bir şeyde gücü ve kuvveti vurgulayan anlamına gelen “şedde” fiilinden türetilmiş bir kavramdır. Türkçe’deki şiddet kelimesi, kuvvet veya güç kaynağı, sertlik ve aşırılık gibi anlamları içerdiği gibi,

zıt fikirde olunanlara karşı kaba kuvvet kullanma, sert davranma anlamlarına da gelmektedir (Öztürk, 2010: 29).

Yıkıcı, yok edici saldırganlığın bir biçimi olan şiddet, kişilere ya da nesnelere çeşitli boyutlarda zarar vermeyi içeren, güçlü, kontrolsüz, aşırı, birdenbire, amaçsız olabilen toplu ya da bireysel görülebilen bir olgudur (Yıldırım, 1998: 32). Şiddet, insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmelerine, yaralanmalarına ve sakat kalmalarına neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümüdür (<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp>).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti, sahip olunan fiziksel güç ya da kudretin, tehdit yoluyla ya da doğrudan kendine, bir başka insana, bir gruba ya da topluma karşı yaralama, fizyolojik hasar, gelişme bozukluğu ya da gerilikle sonuçlanacak ya da sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde uygulanması olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, “aile ve toplumda oluşan; dayak, çocukların cinsel istismarı, başlık parası ile ilişkili şiddet (*drahome*), ırza geçme, kadın sünneti ve kadına zararlı olan diğer geleneksel uygulamalar, sömürü ile ilişkili şiddet, iş yeri, eğitim kurumları ve diğer yerlerde karşılaşılan şiddet, fahişeliğe zorlama, devlet tarafından işlenen veya göz yumulan şiddeti içeren fiziksel, cinsel ve psikolojik tüm şiddet biçimlerini” kapsamaktadır (Domaniç, 2007: 139).

Ülkemizde de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunda şiddet, “kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı” olarak ifade edilmektedir.

Şiddet tanımlamalarının hepsinin altında yatan gizli sözcük “güç”tür. Şiddet, güç dengelerinin olduğu yerde ortaya çıkmaktadır. Dünyada her yıl 1,6 milyon kişinin şiddet nedeniyle hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir (<http://www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/179758.asp>). Şiddet, sınır tanımadan, tüm ülkelerde, ister yoksul olsun isterse zengin, birçok evin kapısı ardında gerçekleşmektedir.

1. 2. Şiddetin Nedenleri

Öğrenilebilir bir davranış olarak şiddetin çeşitli nedenleri vardır. Pek çok farklı etmen bir araya gelerek bireyi şiddet içeren davranışlara yöneltebilmektedir. Şiddete sebep olan bu nedenlerin mutlaka her bireyde şiddet davranışını ortaya çıkaracağı çıkarımını yapmak yanlıştır. Ancak bu faktörler ve şiddet içeren davranışlar arasında anlamlı bir ilişki vardır. Bu nedenleri sırasıyla şöyle açıklamak mümkündür:

- **Ailevi Nedenler:** Aile içi iletişim eksikliği, tutarsız disiplin yaklaşımı, aşırı baskıcı ve aşırı rahat aile tutumları, sevgi ve ilgi eksikliği, sıklıkla engellenme ve cezalandırma, aile içi şiddete maruz kalma veya tanık olma, fiziksel, duygusal ve cinsel açıdan istismar edilme, yanlış veya yetersiz gözetim ve yönlendirme, olumsuz rol modelleri, düzensiz ve tutarsız aile ortamı, suç geçmişi olan aile üyeleri, sınırlandırıcı, baskıcı ve yargılayıcı aile ortamları gibi unsurlar ailevi açıdan şiddete neden teşkil etmektedir.
- **Bireysel Nedenler:** Eğitim hayatındaki başarısızlık, sosyal beceri eksikliği, çatışma ve çözüm bulma becerilerindeki eksiklik, dışlanmışlık ve yalnızlık duyguları, aşırı alınganlık, özgüven eksikliği, bireysel farklılıklara karşı toleranssızlık, genetik yatkınlık, psiko-patolojik sorunlar, çabuk hayal kırıklığına uğramak, öfke kontrolünde yetersiz kalmak, madde ve alkol kullanımı, dürtüsel hareket etmek, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, sosyal uyumsuzluk, engellenmişlik duygusu gibi sebepler şiddete neden olan bireysel nedenlerdir.
- **Toplumsal ve Çevresel Nedenler:** Sosyal ve toplumsal düzensizlikler, olumsuz aile ortamı, şiddetin özellikle erkekler için toplum tarafından mazur görülmesi, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkisi, ekonomik sıkıntılar, eğitim sisteminde yaşanan sıkıntılar, uyuşturucu ve ateşli silahlara ulaşım kolaylığı, olumsuz arkadaş grupları gibi etkenler şiddete neden olan toplumsal ve çevresel faktörlerdir (Tekin, 2011: 16-20).

2. AİLE İÇİ ŞİDDET

Aile toplumun en küçük sosyal birimini oluşturur. Bütün toplumlarda aile, bireyler için hayat merkezidir. Aile toplum için stratejik bir öneme de sahiptir. Aile, sadece biyolojik bir birlik olmayıp her şeyden önce sosyal bir kurum özelliği taşımaktadır. Toplumda aile sosyal bir müessese olduğundan, birey ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran bir yapı olmaktadır.

Aile toplumun temel taşıdır. Aile müessesesi içinde bulunduğu toplumun kuralları, adetleri ve geleneklerinin etkisi altındadır. Bunun sonucu olarak, aile yapısı sosyal etkilerden soyut ve bağımsız düşünülemez. Aile yapı olarak toplumun temel taşı olduğundan bu etkileşim sonucunda aile de değişim geçirmektedir. Dolayısıyla aile ve toplum karşılıklı bir etkileşim halinde bulunmaktadır.

Aile, gerek fonksiyonları, gerekse özelliklerinden dolayı hiçbir menfaat birliğine benzemez. Toplum ile aile bir bütünün parçaları gibidir. Aile ayrıca toplumda sosyal kontrol görevini de üstlenmiştir. Sosyologlar, bireyin organizması ile toplum arasında yapı benzerliği bulunduğunu belirtmişlerdir. Toplumda en küçük birim veya hücre ailedir. Eğer aile sağlam ise toplum ve devlet de sağlamdır. Ailenin toplum açısından bu önemine binaen, ailede meydana gelen bazı değişiklikler toplumu, toplumda meydana gelen bazı değişiklikler ise aileyi doğrudan etkilemektedir. Modernleşme sürecinde aileyi doğrudan etkileyen pek çok değişim yaşanmıştır ve hali hazırda da yaşanmaya devam etmektedir.

Bir yandan genel sosyal sistemin bir parçası, diğer yandan kendi içerisinde bir sistem oluşturan ailede ortaya çıkan problemlerin başında aile içi şiddet ilk sıralarda gelmektedir. Aile içi şiddet bir kişinin eşine, çocuklarına, anne babasına, kardeşlerine ve/veya yakın akrabalarına yönelik uyguladığı her türlü saldırgan davranıştır. Bu tanıma sadece kaba kuvvet içeren davranışlar değil aşağılamak, tehdit etmek, ekonomik özgürlüğünü kısıtlamak ve zorla evlendirmek gibi şiddet gören kişinin kendisine olan saygısını, kendisine ve çevresine olan güvenini azaltan, korku duymasına sebep olan pek çok davranış da girer. Şiddete sadece aynı evde oturan kişiler değil, eski eş, kız veya erkek arkadaş ya da nişanlı da maruz kalabilir (Tekin, 2011: 21).

Aile içi şiddet, temelde bir kadın problemidir. Kadınların kocalarına karşı şiddet kullandıkları konusunda kanıtlar varsa da daha çok kadına karşı şiddet ön plana çıkan bir problemdir. Çünkü genel olarak kadının kullandığı şiddet, kocasına karşı kendini savunmak ve dayaktan kaçmak amacıyla söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, kadına karşı şiddet üzerinde ilgi yoğunlaşmaktadır (Günşen İçli, 1995: 2).

Kadına yönelik şiddet, kamusal ve özel olmak üzere hayatın iki farklı alanında ortaya çıkmaktadır. Kamusal alandaki şiddet, okulda, işte, sokakta, savaşta sosyal yaşamın her noktasında yaşanan şiddettir. Kadınların aile içinde karşılaştıkları fiziksel, psikolojik, duygusal, ekonomik, cinsel, sözel şiddet ise “özel alanda yaşanan şiddet” olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahinoğlu, 2000: 30). Buradan hareketle aile içi şiddet olgusunun en yaygın şekli olan kadına yönelik aile içi şiddeti ele alarak konuya devam etmek doğru olacaktır.

2. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Temel bir insan hakkı ihlali olarak kadına yönelik aile içi şiddet, tarih boyunca var olmuş ve hâlâ var olmaya devam eden bir olgudur. Farklı ırk, dil, din, sınıf ve etnik gruplara ait tüm dünya kadınlarının yaşadığı ortak bir sorun olarak kadına yönelik aile içi şiddetin bu anlamda evrensel bir problem olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde küresel bir boyut kazanan şiddet olgusunun ortaya çıkışı, neredeyse insanlık tarihi ile paraleldir. Yapılan bir araştırmaya göre arkeologlar, kadınların fiziksel şiddete uğramalarının kökenini 3000 yıl öncesine kadar götürmektedir. Arkeolojik buluntularda erkek mumyaların kemiklerinde % 9 - % 20 oranlarında kırığa rastlanırken, kadın mumyalarda bu oranın % 30 - % 50'ye çıktığı görülmüştür. Eski Roma yazıtlarında erkeklerin kendilerinden izinsiz oyunlara katılan ve zina yapan eşlerini cezalandırma, boşama ve öldürme hakkına sahip oldukları yazdığı düşünülürse aslında bu oran oldukça normaldir (Tekin, 2011: 24).

Kadına yönelik şiddet; kadının yaşam hakkının, güvenliğinin, onurunun, özgürlüğünün ve bedensel bütünlük hakkının sırf kadın olduğu için ihlalidir (Tüm Bel Sen, 2010: 4). Kadına yönelik şiddetin en açık biçimde ortaya çıktığı yer ailedir. Kadınların, güven ve huzur içinde yaşamaları gereken ilk yer olması gereken aileleri

aynı zamanda kadınlara şiddetin uygulandığı ilk ortam olmaktadır. Aile içi şiddet, daha çok erkeğin kadına uyguladığı şiddet biçiminde gerçekleşmektedir. Kadına yönelik bu şiddetin kaynağında ise cinsiyet ayrımcılığı yatmaktadır. Bu ayrımcılık güç dağılımındaki eşitsizliğe dayanır. Bir cinsin başka bir cins tarafından denetlenmesi gibi unsurlar, toplumların ataerkil yapısına dayanmaktadır.

Cinsiyetçi rollerin öğrenilmesine dayalı sosyalleştirme süreci erkeklere toplumda güçlü ve üstün bir konum sağlamak ve erkeklerin kadınlar üzerinde şiddet uygulaması normallik oluşturmakta ve kadınlar mağdur duruma düşmektedir. Ancak, aile içi şiddet sorununun özel yaşam ve aile mahremiyeti olarak algılanması nedeniyle konuyla ilgili yapılan çalışmalar sınırlı sayıda kalmıştır. 1970'lerden öncesine kadar kadına yönelik şiddet daha çok sadece yabancıların veya uzak tanıdıkların saldırısı ve tecavüzüyle sınırlı olarak görülmüş ve ele alınmamıştır (Tekin, 2011: 26).

1993 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde kadına yönelik şiddet, "ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ızdırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma" şeklinde tanımlanmaktadır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi ise, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, "bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilecek ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen şiddet" olarak tarif etmektedir (<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618>). Günümüzde bu tanımlar, BM'den Avrupa Konseyi'ne ve Avrupa Birliği'ne kadar birçok uluslararası kuruluşun metinlerinde yaygın olarak kullanılırken kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet, kadın ticareti, taciz, tecavüz, namus cinayetleri, zorla evlendirme gibi çeşitli şekillerde dünyada yaygın bir biçimde yaşanmaya devam etmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre, şiddet nedeniyle hayatını kaybeden 15-44 yaş grubundaki kadınlar, dünya genelinde kanser, sıtma, trafik kazası ve savaşlar nedeniyle ölen kadınlardan çok daha fazladır. BM tarafından yapılan bir araştırmaya göre hayatının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete uğrayan kadınların oranı % 12'den (Çin gibi) başlayıp % 59'lara kadar (Zambiya) yükselebilmektedir. BM İstatistik

Bölümü (UNSTATS) verilerine göre 1995-2006 döneminde hayatında en az bir kez fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranları ve ülke karşılaştırmalarından örnekler yaklaşık olarak şöyle sıralanmaktadır: Kanada % 8, İsviçre % 11, İtalya % 14, Japonya % 15, Danimarka % 20, Almanya % 29, Avustralya % 27 (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/.../kadina_yonelik_siddet_uep.pdf).

Avrupa Birliği tarafından yürütülen bir diğer araştırmada ise her beş kişiden birinin, arkadaş çevresinde ya da ailesinde ev içi şiddete tanık olduğunu belirttiğini ortaya koymuştur. Bütün bu araştırmalar bize kadına yönelik şiddetin ne derece önemli bir boyutta gerçekleştiğini açıkça göstermektedir (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/.../kadina_yonelik_siddet_uep.pdf).

Kadına yönelik şiddetin tarihi çok eski iken, Türkiye’de bu konu hakkında yapılan bilimsel çalışmalar ancak son elli yılı kapsamaktadır. Kadına uygulanan bu şiddet, toplumların geleneksel yapısı içerisinde rasyonalize edilmektedir. Şiddet uygulayıcısı birçok erkek tarafından şiddet çoğu zaman evlilik ilişkisinin doğal bir uzantısı olarak algılanmaktadır. Türkiye’de erkeğin eşini ya da kızını dövmesi, hakkı ve hatta görevi olarak “kızını dövmeyen dizini döver” yaklaşımıyla çağlar boyunca desteklenmiştir (Tekin, 2011: 25).

Toplumda sadece kadının kendisinin yaşadığını düşündüğümüz bu problemi gerçekte toplum bir bütün yaşamaktadır. Nitekim kadına yönelik şiddet toplumun sosyal ve ekonomik gelişmesinde önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddetin en meşru ve en sık görülen biçimi olarak kabul edilen aile içi şiddeti anlamak için öncelikle bu şiddetin nedenlerini incelemek gerekmektedir.

2. 1. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Nedenleri

İnsanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını gideren, beden ve akıl sağlığını koruyan ve geliştiren, kişilere güven duygusu veren bir birim olması gereken ailenin, çoğu kez çeşitli şiddet türlerinin beslediği ve uygulandığı yer olmasında birçok neden söz konusu olmaktadır. Öncelikle ataerkil ve/veya kısmen anaerkil toplum yapısı şiddeti ürettiğini söyleyebiliriz. Çünkü bu yapı aile bireylerinin sağlıklı iletişimini ve toplum yapısını bozarak, şiddetin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, özellikle

toplum kültürünün şiddete boyun eğme anlayışını desteklediği açıkça gözlemlenen bir vakıadır (Akkaya Şahin, 2010: 15).

Toplumlarda geleneksel yapı içerisinde erkek çocuklarının aktif ve saldırgan olması desteklenirken, kız çocuklarının edilgen olmaları ve itaat etmeleri istenmektedir. Bu anlayış içinde büyüyen kız çocuğu evlenince de yaşadığı eş şiddetine karşı kendini savun(a)mamakta, evliliğine ve eşine katlanmak zorunda kalmaktadır (Karınca, 2010: 29). Bu durum ise özellikle çocukların aileleri ve çevrelerindeki modelleri örnek almalarıyla süregelen bir hale dönüşmektedir.

Şiddet kimi zaman da alkol veya ekonomik sıkıntı gibi nedenlerle gerçekleşebilmektedir. Buradan hareketle, aile içinde kadına yönelik şiddetin, farklı nedenlerle ortaya çıkabildiğini söylemek mümkündür. Şiddetin arkasında yatan nedenlerle ilgili farklı bakış açıları bulunmaktadır. Bu temel nedenler belirli birkaç başlık altında toplanabilir. Aşağıda sırasıyla kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerini ele alıp açıklayacağız.

2. 1. 1. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Biyolojik Nedenleri

Kadına yönelik aile içi şiddetin çeşitli biyolojik şiddetin nedenleri vardır. Bu nedenler arasında, erkeklik hormonlarının etkisi, şizofreni (gerçeklikten uzaklaşma, duygusal cevapların kaybı, sosyal ilişkilerin bozulması), paranoid, şizofreni (kıskançlık, kendini beğenmişlik) gibi birtakım akıl hastalıklarının yanı sıra anti-sosyal kişilik bozukluğu gibi bazı ruhsal bozuklukları sayabiliriz.

Her ne kadar erkeklik hormonlarının kadına yönelik biyolojik şiddet üzerinde etkili olduğu iddiaları bulunsa da bunun kesin doğruluğunu kanıtlayan veriler bulunmamaktadır. Ayrıca alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi sağlık sorunlarının da aile içi şiddetin ana nedenleri olarak olmasa bile dolaylı nedenlerinden olduğunu söylemek mümkündür. (Öztürk, 2010: 68).

2. 1. 1. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Psikolojik Nedenleri

Fiziksel ve ekonomik açıdan yetersiz olduğunun düşünülmesiyle kontrol altına alınan kadına psikolojik olarak şiddet uygulamak erkek için zor olmamaktadır. Erkek

için bu durumda karşılaşılabilecek en büyük sorun boşanmadır ki erkekler bu sorunu da çoğu zaman yine şiddet uygulayarak kontrol altına almaktadırlar. “Kadın olmak, şiddet görmeyi beraberinde getirir” düşüncesinin kadınların bilinçaltına işlemesiyle şiddet artık kaçınılmaz bir hal alır.

Evliğin ilk dönemlerinin geride bırakılmasına doğru artık derin ruhsal ilişkiler baş göstermeye başlar. Kadına yönelik aile içi şiddetin bu anlamda bir takım psikolojik nedenleri de olabilmektedir. Bu nedenler arasında duygusal baskıları ortadan kaldırmak, hayal kırıklıklarından bir çıkış yolu bulmak, kişisel birtakım isteklerin gerçekleşmesini garanti altına almak aile içi şiddetin psikolojik nedenleri arasında sayılmaktadır (Öztürk, 2010: 69).

2. 1. 1. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Sosyal Nedenleri

Öğrenilen bir davranış olarak şiddet ile kişi öncelikle dünyaya gözlerini açtığı ailesinde karşılaşır, bu ortamda şiddeti görmeye, öğrenmeye ve içselleştirmeye başlar. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde şiddete şahit olan kişi, zamanla şiddete eğilim göstermeye başlamakta ve bu durum kuşaktan kuşağa aktarılarak devam etmektedir. Kadın için ilk kez karşılaşıldığında sürpriz olan şiddet eylemi kadın tarafından şiddet olarak da algılanmaz. Gerçekte hiçbir kadın eşinden şiddet görmek istemez.

Kitle iletişim araçları da şiddeti sosyal yönden etkilemekte ve şiddetin artmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle medyanın şiddet oluşumundaki etkisi inkâr edilemez. Televizyonlarda kadına yönelik şiddetin yaygın ve kimi zaman da normal olarak gösterilmesi bu duruma verilebilecek en iyi örnek olarak gösterilebilir.

Toplumlarda bilinçsizce yapılan suçlamalar, yanlış ahlak anlayışları da şiddetin sosyal nedenleri arasında sayılabilir. Sosyal nedenler arasında dolaylı yoldan ele alabileceğimiz birtakım sosyo-ekonomik nedenler de şiddetin nedenleri arasındadır. Ekonomik birtakım problemlerle karşılaşan erkek, bu durumda kadına yüklenerek, ona şiddet uygulamaktadır. (Öztürk, 2010: 69-73).

2. 1. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Türleri

Kadına yönelik şiddet, coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve öğretim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada ve kültürlerde son derece yaygın olan bir olgudur. İnsanlar medenileştikçe, teknoloji ve insanlar arası iletişim ilerledikçe şiddetin azalacağı, dünyada diyalog ve barışın egemen olacağı iddiası çağlar boyunca ileri sürülmüştür. Ancak 21. yüzyılda olduğumuz şu zaman diliminde bile, bu kehanetin henüz tam anlamıyla tutmadığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Öyle ki, insanoğlu hayata gözlerini açtıktan itibaren, neredeyse şiddetle iç içedir.

Aile içi şiddet denildiğinde, ilk akla gelen fiziksel şiddet olmaktadır. Gündelik hayatta bu ikisi birbirinin yerine kullanılıyor olmasına rağmen aynı olmayan ifadelerdir. Bu ifadelerin yanlış şekilde birbirinin yerine kullanılmasının nedeni, kadına yönelik sözel, psikolojik-duygusal, cinsel ve ekonomik şiddete ilişkin farkındalığın az olmasından kaynaklanmaktadır. Oysaki tüm toplumlarda fiziksel olmayan diğer şiddet biçimleri de, son derece sistematik ve yaygın bir şekilde uygulanmaktadır. Ancak bu durum, uygulayan ve yaşayan tarafından da şiddet olarak algılanmamakta ve dolayısıyla da daha az önemsenmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddetin farklı görünümünü şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

2. 1. 2. 1. Kadına Yönelik Aile İçi Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, aile içi şiddetin en sık ve görünür biçimidir. Kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılması olarak tarif edebileceğimiz fiziksel şiddet, daha çok bedene yöneliktir ve bedensel güce dayanmaktadır. Tokat atmak, tekmelemek, yumruklamak, hırpalamak, kolunu bükme, boğazını sıkmak fiziksel şiddet olarak sayabileceğimiz başlıca eylemlerdir.

Bağlamak, saçını kesmek, kesici veya vurucu aletlerle yaralamak, kezzap veya kaynar suyla yakmak, vücudunda sigara söndürmek, ellerini ve ayakların ezmek, sakat bırakmak, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olarak bedensel zarar görmesine neden olmak gibi pek çok eylem de fiziksel şiddet olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’de yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı % 39’dur. Başka bir ifadeyle, her 10 kadından 4’ü eşi ya da birlikte olduğu kişi(ler) tarafından fiziksel şiddete

uğramıştır (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/siddetarastirmaozetrapor.pdf).

2. 1. 2. 2. Kadına Yönelik Aile İçi Sözel Şiddet

Kadına yönelik aile içi sözel şiddette, söz ve hareketler düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmaktadır. Çok ağır hakaretler ve sözler söylemek (bunlar genelde kişinin değer verdiği konulara ilişkindir), küçük düşürücü adlar takmak, sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek ve alay etmek kadına aile içinde yapılan sözel şiddet türlerine örnek gösterilebilir.

Gerçekte hiç de yabancı olunmayan sözel şiddet türü erkekler ve kadınlar tarafından şiddet olarak görülmemektedir. Bunun da en önemli sebebi bu durumun kadınlar ve erkekler tarafından oldukça normal ve hayatın bir parçası olarak algılanılmasından kaynaklanmaktadır.

2. 1. 2. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Psikolojik-Duygusal-Sosyal Şiddet

Psikolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçların, şiddet tanımında sayılan amaçlar doğrultusunda, karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılması kadına yönelik aile içi psikolojik, duygusal ve sosyal şiddet olarak nitelendirilmektedir. Türkiye’de bu şiddete maruz kalan kadınların oranı % 44’tür (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/siddetarastirmaozetrapor.pdf).

Kadınla doğrudan iletişimi kesmek, konuşmamak, bağırarak, korkutarak, tehdit etmek, aldatmak kadına yönelik aile içi psikolojik, duygusal, sosyal şiddet türünün başında gelen eylemlerdir. Kadını ailesiyle, akrabalarıyla, komşularıyla ya da başkalarıyla görüşürmemek, eve kapatmak, küçük düşürmek, çocuklarından uzaklaştırmak, kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, başka kadınlarla kıyaslamak, kadının nasıl giyineceği, nereye gideceği, kimlerle görüşeceği konusunda baskı yapmak ve kadının kendisini geliştirmesine engel olmak gibi eylemler bu şiddet türünün içerisinde yer almaktadır.

2. 1. 2. 4. Kadına Yönelik Aile İçi Cinsel Şiddet

Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılması kadına yönelik aile içi cinsel şiddet olarak nitelendirilmektedir. Aile üyeleri arasında cinsel ilişki anlamına gelen ensest ve evlilik içi tecavüz, cinsel şiddetin çok ağır ve yaygın yaşanan iki türüdür. Bu yüzden kadınlarca cinsel şiddeti dile getirmek diğer şiddet türlerini ifade etmekten çok daha zor olmaktadır. Türkiye’de cinsel şiddete uğrayan kadınların oranı % 15’tir (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/siddetarastirmaozetrapor.pdf).

Evli olduğu kişi bile olsa kadını istemediği yerde, istemediği zamanda ve istemediği biçimlerde cinsel ilişkiye zorlamak (tejavüz) kadının aile içinde yaşadığı başlıca cinsel şiddettir. Ayrıca kadını başkalarıyla cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel organlara zarar vermek, çocuk doğurmaya ya da doğurmamaya, kürtaja, enseste (akrabalar arası cinsel taciz ve tecavüz), fuhuşa zorlamak, zorla evlendirmek, telefonla mektupla ya da sözlü olarak cinsel içerikli rahatsızlık verici eylemlerde bulunmaktır.

2. 1. 2. 5. Kadına Yönelik Aile İçi Ekonomik Şiddet

Ekonomik kaynakların ve paranın kadın üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır. Para vermemek veya kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermemek, kadının mallarını ve diğer gelirini elinden almak, çalışmasına izin vermemek, istemediği işte çalıştırmak, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirmek, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar vermek gibi eylemlerden oluşmaktadır.

Kadınlar çoğu zaman yukarıda saydığımız şiddet türlerinin birden fazlasına maruz kalmaktadırlar. Fiziksel şiddete uğrayan bir kadın, cinsel şiddete, psikolojik şiddete ve ekonomik şiddete de maruz kalabilmektedir. Yapılan araştırmalar, eşler arası şiddet vakalarının % 90’ından fazlasında, kadınların şiddete maruz kaldığını göstermektedir (İlkkaracan ve Diğerleri, 1996: 22-23).

Aile içi şiddetin algılanması ve tanımlanması her zaman toplumun ve bireylerin kültürel değerlerine bağlı olarak şekillenmektedir. Bundan dolayı şiddet kullanımı,

toplumun benimsediği ve meşru gördüğü bir amaç için gündeme geldiğinde o davranışın şiddet olarak algılanıp algılanmaması da oldukça güç olmaktadır (Tekin, 2011: 23-24). Hemen hemen birçok toplumda kadına şiddet uygulanması kabul edilebilir nitelikte bir davranış olarak algıladığından şiddet insanlar tarafından evliliğin sıradan bir özelliği olarak kabul edilmektedir. Şiddete uğrayan kadınlar için güvenilir ve ciddi destek mekanizmalarının olmaması ve aile içi şiddete yönelik yasal düzenlemelerdeki yetersizlikler ise şiddetin artarak devam etmesine katkıda bulunmaktadır.

2. 1. 3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Sonuçları

Kadına yönelik şiddet, şiddete uğrayan kadını ve şiddet gören ya da şiddete tanık olan çocuğu ciddi bir biçimde etkilemektedir. Kadınların aile içi şiddet nedeniyle karşı karşıya kaldıkları bazı sorunlar ise şunlar olmaktadır:

- Utanma,
- Suçluluk,
- Öfke,
- Yalnızlık hissi,
- Başarısızlık hissi,
- Yetersizlik hissi,
- Diğer insanlara güvenmekte güçlük çekme,
- Değersizlik hissi ve düşük benlik algısı,
- Düşük özgüven,
- İstismarı önemsememe veya inkâr etme,
- Kendinden memnuniyetsizlik,
- Kaygı,
- Konsantrasyon güçlüğü,
- Yeme bozuklukları,
- Uyku bozuklukları,
- İntihar fikri,
- Madde bağımlılığı (sigara, antidepresanlar, ağrı kesiciler vb.),

- Fiziksel şiddete bağlı rahatsızlıklar (sağırılık, yaralar, dişlerini kaybetme, kemik kırıklıkları, çürükler vb.),
- Kronik ağrılar,
- Cinsel bozukluklar,
- İşsiz ve parasız kalma vb.

Şiddet gören ya da şiddete tanıklık eden çocuklar da birtakım sorunlar yaşamaktadırlar. Çocukların yaşlarına ve diğer özelliklerine göre farklılıklar gösterebilen bu sorunlara annenin hamileyken şiddete uğraması ve bebeğin doğmadan ölmesi ya da erken doğması sonucu yaşam boyu karşılaşılabileceği sağlık sorunlarının yanı sıra çeşitli fiziksel şikayetler, uyku bozuklukları, altını ıslatma, gelişim geriliği, terk edilme korkusu, öldürüleceği veya anne-babasının birbirini öldüreceği korkusu, öfkelenmekten veya başkalarının öfkelenmesinden korkulması, yüksek düzeyde kaygı, yeme bozuklukları, konsantrasyon bozukluğu ve hiperaktivite örnek verilebilir (Şefkatli Tuksal, 2010: 29-30).

Şiddet toplumsal ölçekte de yaşam kalitesini düşürmektedir. Toplumda intihar, cinayet, taciz ve tecavüz olaylarında artış, genel suç artışı, verimlilikte azalma, toplumsal gelişimin yavaşlaması, demokratik süreçlere katılımın azalması ve şiddetin etkilerinin kuşaktan kuşağa aktarılması gibi çok sayıda derin etkiye şiddet yol açmaktadır.

2. 1. 4. Kadınların Aile İçi Şiddetten Korunamamasının Sebepleri

Kadınların şiddetten korunamamalarının arkasında yatan temel neden, şiddete yönelik algıdır. Kadının şiddete bakış açısı yaşadığı toplumun kültürüne, mevcut yasal düzenlemelere, kadının eğitim ve sosyo-ekonomik düzeyine göre değişkenlik göstermektedir. Bütün bu değişkenlere karşın çoğu kadın şiddet karşısında ilk başta panik yaşamakta ve ne yapacağını bilememektedir. Gerçekte bir insanın şiddet ve baskı ortamından ayrılması kolay ve bir anda mümkün olamamaktadır. Nitekim kadınlar çocukluklarından itibaren aile içinde “karar veren bir reis” olduğunu görerek yetişmektedir. Dolayısıyla “karar verme” eylemi kadın için çoğu zaman alışılmamış, yabancı bir eylem niteliği taşımaktadır.

Kadının gördüğü şiddete karşı koyabilmesi için öncelikle yaşadığı şiddetin ve baskının adını koyması gerekmektedir. Dolayısıyla bu eylem kadın için daha ilk başlarda bile çok kolay görünmemektedir. Çünkü devamında, kendine zarar veren ortamı değiştirme gereğini kavraması, bu ortamdan ayrılmaya karar vermesi, buna yönelik girişimleri planlayarak, uygulaması ve son adım olarak da baskı ve boyunduruktan kurtulmuş bir şekilde, kendi adına ve kendi keyfince yeni bir yaşam kurarak, bu yaşamını geliştirmesi gerekmektedir. Bu süreç ise sanıldığı kadar basit gerçekleşmemektedir. Kadınların öncelikle şiddeti tanımamalarının ya da adını koyamamalarının önünde bir takım engeller vardır. Bu engelleri şöyle sıralamak mümkündür:

- İlk şiddetle birlikte kadınlar bir “şok” yaşamaktadırlar. Öncelikli unsur, kadının şiddet eyleminin normal dışı olduğunu anlamasından ve kabul etmesinden geçer. Ancak birçok kadın için şiddet kanıksanmış olabilmektedir. Kadınlar, şiddeti kadın olmanın doğal bir parçası gibi algılamakta ve böyle kabul etmektedirler. Belli bir süreden sonra alışılmış ve sindirilmiş olan bu eylemden korunmak için kadınlar artık çaba sarf etmeyi bile düşünemez duruma gelmektedirler.
- Kadınlar, yarın veya yakında duracak beklentisi ve hayalleri ile kendilerini avutabilmektedirler. Değişime dair hayallerle kuran kadınlar bir umut beklemektedirler. Şiddetin kesik kesik gelmesi ya da ara verilen süreç içerisinde yok sayılmasının kolay olması, kadınların şiddet karşısında kör kalmalarına sebep olabilmektedir.
- Öğrenilmiş çaresizlikle kadınlar “ben nasılsa karşı duramam, beceremem, çaresizim, yetersizim...” yargıları ile sessiz kalmaktadırlar. Kadınlar kimi zamansa, şiddeti kendi kabahati olarak algılamaktadırlar.
- Şiddetin önünde yalnızca kadının içinde bulunduğu duygusal engeller bulunmamaktadır. Aile, arkadaş ve komşu baskısı, dini baskı, yasal ya da sosyal yardımın bulunmaması gibi engeller de şiddet karşısındaki sosyal engeller olarak sayılabilir.

- İşsizlik, kadının başını sokacağı, çocuklarıyla gidebileceği bir yerinin olmaması gibi parasal sebepler kadınların karşılaştığı ekonomik engellerdendir (Mor Çatı, 1996: 96-98).

Dolayısıyla kadının şiddeti tanı(ya)mamasının önündeki engeller gerçekte azımsanmayacak kadar çoktur. Kadının psikolojik ve fizyolojik yıpranmışlığı da göz önünde bulundurulacak olursa bu durumun ciddi bir emek ve çaba gerektirdiği ortadadır. Kadın ancak bu engelleri aşabilirse şiddetle baş edebilmektedir.

2. 1. 5. Kadınların Aile İçi Şiddetle Baş Etme Yaklaşımları

Kadınlar şiddete maruz kaldıklarında çeşitli şekillerde baş etme yaklaşımları göstermektedirler. Kadınlar, hem sorun odaklı (aktif, planlı, serinkanlı, bilinçli) hem de duygusal odaklı baş etme çabaları kullanmaktadır. Kadınların şiddetle baş etme yaklaşımlarını, yaşları, eğitimleri, çalışma durumları, nasıl bir kadınlık rolü içselleştirmiş oldukları, çocuklarının sayısı ve yaşları, eşleri ile duygusal bağlarının devam edip etmemesi, onlara destek olan bir çevreye sahip olup olmamaları ile hakları ve şiddetle mücadele eden kurum-kuruluşlar hakkındaki bilgi düzeyleri gibi faktörler etkilemektedir.

Şiddetin yaşanma biçimi ve şiddetin süresi ve sıklığına bağlı olarak da zaman içinde farklılaşabilmektedir. Çoğu kez eğitim düzeyleri düşük evli ve çocuklu kadınların, kendileri de çalışmıyor ve herhangi bir ekonomik destekleri de bulunmuyorsa şiddete karşı çok kararlı bir tepki göstermeleri oldukça zor olmaktadır. Bu kadınlar çocuklarını düşünerek, evden tümüyle ayrılmaya veya boşanmaya cesaret edememektedirler (Kadav, 2005: 144). Kadınların şiddete maruz kaldıklarındaki baş etme yaklaşımlarını temelde iki başlık altında açıklayabiliriz:

- Duygusal Odaklı Baş Etme: Şiddete maruz kalan kadınların, çaresizlik ve sabır ile yaşadıkları krizi kabullenmeye çalışmaları duygusal odaklı baş etme yaklaşımıdır. Düzeleceği umuduyla kadınlar kendi iç dünyalarına yönelmektedir. Kadının bireysel bir savaşı olarak, yaşadığı duygusal baş etme yaklaşımında kadın kimi zaman da dinine yönelerek kendince destek bulmaya çalışmaktadır.

- Problem Odaklı Baş Etme: Kadınların şiddeti uygulayan kişi ile yani eşleri ile yüzleşmeleri, ikna etmeye çalışmaları, evden uzaklaşmalarıdır. Çevreden (aile, arkadaş, komşu gibi) destek alma ve/veya onlara sığınma, karakol ya da ilgili devlet kurum ve kuruluşlarına, sığınmaevlerine başvurma gibi çabaları içermektedir (Erdoğan ve Diğerleri, 2009: 815-819).

Şiddeti bir problem olarak algılayarak baş etmek kadınlar için etkin ve dinamik bir çabayı da gerektirmektedir. Buradan hareketle şiddete maruz kalan kadının ya kendi içerisinde şiddetle mücadele ettiğini ya da kendisi dışındaki unsurlarla ilişkili olarak şiddetle mücadele etmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Ancak kadının, durumu duygusal olarak değil de bir problem olarak algılamasının, şiddetle mücadelesinde daha etkin ve çözüm odaklı olduğunu söylemek doğru olur.

III. BÖLÜM

KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE

Kadına yönelik şiddet, mücadele edilmesi gereken çok ciddi toplumsal bir sorundur. Toplumsal ölçekte yaşam kalitesini düşüren şiddet, genel olarak suç artışı, toplumsal gelişimin yavaşlaması, demokratik süreçlere katılımın azalması, şiddet ve saldırganlık içeren eylemlerin kuşaktan kuşağa aktarılması riski gibi pek çok sayıda etkiye de sebep olabilmektedir. Dolayısıyla şiddetin sağlıklı bir toplumun oluşmasına kaynaklık ettiğine söylemek mümkündür.

Bu mücadele sürecinde kadınların tek başına mücadele etmesi çoğu zaman yeterli olmamaktadır. Günümüzde dünya devletleri kadına yönelik şiddetle mücadelede sorumlulukları olduğu bilincine varmıştır. Artık çözümün bir parçası olmadan bu şiddetin önlenemeyeceğinin anlaşılır hale gelmesiyle gerek uluslararası platformda gerekse ülkemizde kadına yönelik şiddete ilişkin mücadele giderek önemi artan ciddi bir mesele olarak ele alınıp tartışılmaya başlanmıştır.

Nitekim kadına yönelik şiddetle mücadele yalnızca tek bir kurumun ya da kuruluşun müdahalesi ve mücadelesiyle başarılması söz konusu değildir. Bu alanda ancak; kolluk, adalet, sağlık, sosyal hizmet, çalışma gibi birçok sektörün; devlet, sivil toplum, medya ve özel sektör gibi birçok tarafın bütüncül yaklaşım temelinde, uzun soluklu ve kararlı mücadelesine ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, nedenleri ve sonuçları bakımından çok boyutlu bir sorun alanı olarak kadına yönelik şiddetle mücadelenin ancak çok yönlü, kapsamlı çalışmalarla ve bütüncül bir yaklaşımla mümkün olabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu alanda ilgili tüm kurum ve kişilerin, sistemli ve eşgüdümlü müdahale ve mücadelesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Çalışmanın bu bölümü içerisinde kadına yönelik şiddete ilişkin dünyada ve ülkemizdeki mücadeleler ele alınarak incelenecektir. Konuya ilişkin dünyada ve Türkiye'deki yasal düzenlemeler ve bu yasal düzenlemelerin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi incelenecektir.

1. 1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Dünyada son yüzyıla kadar, birçok ülkede erkeğin karısına şiddet uygulaması, erkeğin bir hakkı olarak tanınmıştır. Ortaçağ'da erkeğin kadına zor kullanmasında bir sınır olmadığı belirtilirken, 18. ve 19. yüzyılda ise İngiltere'de erkeğin, ailesi üzerinde bütün haklara sahip olduğu öne sürülmekteydi. 1883'te Maryland'da kadına yönelik şiddeti suç sayan ilk yasanın kabul edilmesine kadar, ABD'de erkeğin eşini dövmesi yasal olarak kabul edilmekteydi. Ayrıca erkeğin eşini kontrol edebilmesi için, baskı ve şiddet dâhil herhangi bir yola başvurusu, işaret parmağından kalın olmayan bir sopa ile dövmesi yasal olarak kabul edilen bir davranış olmuştur. Tarih boyunca yaşanan bu olaylara bakıldığında dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların toplumsal yaşamda dezavantajlı bir konumda olduğunu fark etmek, uzun süre pek çok kişinin kolayca kabul edemediği bir olgu olmuştur. Levinson'un 90 ayrı toplumda gerçekleştirdiği bir araştırma, bu toplumların % 85'inde kadınlar kocalarının şiddetine maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. ABD'de yapılan bir araştırmada 8 ila 12 milyon kadının fiziksel şiddet açısından risk altında bulunduğu öne sürülürken, Heisse ve arkadaşlarının yaptıkları bir çalışmada ise her üç kadından en az birinin hayatlarının belli bir noktasında, kendi ailelerinden ya da tanıdıkları kişilerden fiziksel ve cinsel şiddet gördükleri belirtilmiştir (Tekin, 2011: 25-26).

Kadına yönelik şiddetin bu kadar açık olmasına karşın ilk başlarda, kadına yönelik şiddetle mücadele, sadece feminist örgütlerce ya da hükümet dışı kuruluşlarca yapılmıştır. Bu noktada kadın hareketlerinin payı ise küçümsenmeyecek derece olmuştur. Kadın hareketleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete direnmek ve onu dönüştürmek için oluşmuş mücadele yöntemleri olarak algılanmaktadır. Kadın hareketi terimi, kadınların, toplum içindeki konumlarını değiştirme ve iyileştirme projesi etrafında seferber edilmesini anlatmaktadır. Bu terim, sıklıkla "Kadınların Özgürleşme Hareketi"yle aynı anlamda, 1970'lerden sonraki İkinci Dalga Feminizmi tanımlamak için kullanılmaktadır (Marshall, 1999: 374).

Birinci Dalga Feministleri ile günümüz feministleri yani İkinci Dalga Feministler arasındaki en önemli fark, öncekilerin demokratik haklar için mücadele etmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu 19 ve 20. yüzyıl başlarındaki, doruk

noktasını kadınların oy hakkı mücadelelerinin oluşturduğu feminizm olarak ifade edilebilir. Bu mücadele, eğitim ve istihdam, kişisel mülkiyet hakkı, meclise girme, doğum kontrolü, boşanma vb. haklarını da kapsamaktaydı. Kısaca birinci dalga feministler, toplumda yasal olarak eşit konuma sahip olabilmeleri için gerekli hukuki reformların gerçekleşmesi için mücadele etmişlerdir.

İkinci Dalga Feminist Hareket ise, sadece ayrımcılığı sona erdirecek yasal reformlar adına değil, kadınların kurtuluşu adına mücadele hareketine girmişlerdir. Bu durum kadının erkeğin emrinde olmasından, üretim ve doğurganlıkla çift yük taşımaya kadar yürütülen çok yönlü bir mücadeleyi kapsamaktadır (Bhasin ve Khan, 2003: 4). Dolayısıyla amaç, toplumun ve toplumsal ilişkilerin dönüşümünü sağlamaya yönelik pek çok adımı içermiştir.

Devlet kurumlarının tüm çabalara rağmen şiddeti önlemeye yönelik tutumunun değişmemesiyle bu hareketler, devletlerin bu konudaki sorumluluğunu yerine getirmelerine yönelik çalışmalar başlatmıştır. Başta ABD olmak üzere Kanada, Avusturya gibi birçok ülkede, kadına yönelik bu hareketlerin önderliğinde kadına karşı şiddeti engellemeye yönelik çalışmalar yürütülmüştür.

Özellikle ABD ve Avrupa'daki kadın örgütleri, karşılaşılan sayısız engele rağmen, şiddet mağduru kadınlar için koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirmişlerdir. Danışmanlık, hukuki hizmetler, sosyal yardım hizmetleri, tecavüz kriz merkezleri, telefon yardım hatları ve iyileştirme programları gibi hizmetlere ulaşmak geçen zamanla birlikte daha kolay bir hal almaya başlamıştır.

Kadın hareketleri, kadınlar için eşitlik, saygınlık ve seçim yapma özgürlüğüne sahip olma; ev içinde ve dışında kadınların yaşamlarının ve bedenlerinin kendi denetimleri altına alınmasına yönelik mücadeleleri içermektedir. Günümüzde herkesin yararına olacak bir toplum öneren kadın hareketleri, aslında sadece kadınlar için değil tüm toplum için yaşanılabilir bir hayat için de çalışmaktadırlar.

Kadınlara yönelik atılan resmi adımları incelediğimizde kadın adına resmi mücadelenin ilk örneği olarak 1946'da Birleşmiş Milletlerde Kadın Statüsü

Komisyonu'nun kurulmasıyla olduğunu söyleyebiliriz. BM, 1975-1985 yılları arasında da “Eşit Haklar, Kalkınma ve Barış için Kadın On Yılı” ilan etmiş ve bu süreçte özellikle uluslararası kadın hareketi etkili olmuştur. Böylece kadına yönelik şiddet konusunda uluslararası norm ve standartlar belirlenmiş, konuya ilişkin raporlar hazırlanmıştır (2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı).

1975 yılında Meksika’da düzenlenen I. Dünya Kadın Konferansı ile dünya devletleri sadece kadın sorunlarını konuşmak üzere ilk kez bir araya gelmişlerdir. Bu konferansta, kadın sorunlarının uluslararası toplumsal, siyasi ve ekonomik gündemin bir parçası olması gerektiği ilk kez uluslararası düzeyde vurgulanmıştır (Kadav, 2005: 52). Konferansta ilenin ve aile bireylerinin eşitliğinin ve güvenliklerinin temini için eğitim programlarının yapılması tavsiye edilmiş, ancak şiddet konusuna özel bir vurgu yapılmamıştır. Konferansın paralel sivil toplum kuruluşları oturumlarında ise kadına yönelik şiddetin değişik biçimleri dile getirilmiştir.

1976 yılında Brüksel’de toplanan “Kadınlara Karşı İşlenen Suçlar Uluslararası Kurulu” kadın hareketinin bağımsızlığı ve kadına yönelik şiddete karşı mücadele konusunda önemli bir adım olmuştur. Tüm dünyada kadın dövmenin, kadının ırzına geçmenin, fuhuşun, pornografinin ve kadınlara karşı işlenen diğer suçların toplumsal, cinsel, ekonomik, politik nedenlerini ve bağlantılarını çözmeye yönelik olarak beş gün boyunca süren toplantının benzerleri New York ve San Francisco’da da yapılmıştır. Bütün bunların sonucunda kadına yönelik şiddet radyo ve televizyonlarda da toplumsal bir sorun olarak dikkat çekmeye başlamıştır (Öztürk, 2010: 131).

1980 yılında Kopenhag’da toplanan II. Dünya Kadın Konferansı sonuç bildirgesinde “aile içi şiddet” konusuna yer verilmiştir. Konferansta şiddet daha çok sağlık konusu olarak yer almış, kadın ve çocukların şiddetten korunması için programların geliştirilmesine yönelik çağrıda bulunulmuştur. BM Ekonomik ve Sosyal Konsey’inin 1984 tarihli aile içi şiddete ilişkin kararında ise “sorunun niteliği ve nedenleri hakkında bilgilerin genellikle gizlendiği, bu bilgilere ulaşılamadığı, bu nedenle de mağdura yardım edilebilmesi, şiddetin tekrarının önlenmesi için bu bilgilerin açığa çıkarılması, kamuoyunda farkındalık, duyarlılık yaratılması zorunludur”

ifadelerine yer verilmiştir (http://calismaekonomisi.org/tr/images/kad%C4%B1na-yonelik-siddet_karsilastirmali-bir-yazi.pdf).

1981 yılında Kolombiya'nın başkentinde toplanan Birinci Latin Amerika ve Karayipler Feminist Kongresi'nde 25 Kasım "Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü" kabul edilmiştir. Dünyanın her yerinden yüzlerce kadın örgütü, kadınlara yönelik şiddete son verilmesi ve kadınların her tür şiddetten uzak yaşama hakkına saygı gösterilmesi için kampanyalar düzenlemişlerdir. Bu faaliyetlerin başarısı üzerine 1999 yılında BM Genel Kurulu'nda, 25 Kasım kadına yönelik şiddete karşı mücadele adına resmi bir tarih ilan edilmiştir (Tüm Bel Sen, 2010:3).

1985 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de düzenlenen III. Dünya Konferansı'nda kapsamlı olarak kadına yönelik şiddet hususuna yer verilmiştir. Kadına yönelik şiddetin tüm toplumlarda ortaya çıktığı ve aile içi şiddet, insan ticareti, silahlı çatışmalarda kadının durumu gibi kadına yönelik şiddetin çeşitli biçimleri konularına bu konferansta yer verilmiştir. Konferans sonunda yayımlanan "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejiler" belgesinin barış bölümünde ele alınan bu tür kadınlara yönelik şiddet konularına dair şiddetin önlenmesi için öncelikle hukuki tedbirlerin alınması öngörülmüştür (Moroğlu, 2009: 109).

1993'te ise Viyana'da düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı düzenlenmiştir. Konferansın sonuç bildirgesinde, toplumsal cinsiyete dayanan şiddet tanımlanarak, alınacak yasal önlemler ve ülkeler arasında işbirliğinin sağlanarak şiddetin ortadan kaldırılması gerektiği ortaya konulmuştur. Konferansta geliştirilen Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi de 20 Aralık 1993 tarihinde BM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Bu bildirge kadına yönelik şiddete yer veren ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilmiştir.

Bildirgede kadına yönelik şiddetin yalnızca kamusal alanda değil, özel alanda da yani evde, aile içinde tanımlanmıştır. Kadına yönelik şiddetin cinsiyet temelli olduğu ve kadının sadece kadın olduğu için bu şiddete maruz kaldığı da vurgulanmıştır. Bildirgede kadına yönelik şiddet sadece fiziksel şiddetle sınırlandırılmamış, duygusal zarar da şiddet kapsamında ele alınmıştır (Kadav, 2005: 50).

Konferansta yaşanan bu gelişmelerin yanında Avrupa’da kadına yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütleri bir araya gelerek Avrupa Kadına Yönelik Şiddet Ağının (WAVE) kurulmasına yönelik olarak da ilk adımı atmışlardır. Avrupa’da 46 ülkenin bir araya gelmesiyle örgütlenen bu yapı aynı zamanda kadınlara sığınma ve danışmanlık hizmeti, kadın yardım hattı vb. imkânları sağlayan 4000’inden fazla kuruma ait bilgileri sisteminde bulundurma özelliğini de taşımaktadır (http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/.../SayfaDosya/siginmaevi_aylikyazi.doc). Bu örgüt ayrıca AB tarafından desteklenen Daphne programını da yürüterek, kadınlara yönelik hizmet verecek sığınmaevleri için gereken standartları geliştirmektedir (<http://www.wave-network.org>).

Dünyanın en geniş katılımına sahip olma özelliği ile 1995 yılında Pekin’de düzenlenen IV. Dünya Kadın Konferansı ve Pekin Deklarasyonu kadına yönelik şiddetle mücadele alanında bir ilke imza atmıştır. 189 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu konferansta katılımcı hükümetler ilk kez, kadınların toplumsal konularının yükseltilmesi için ulusal alanda yapacakları düzenlemelere dair taahhütlerde bulunmuşlardır. Konferans sonunda kabul edilen Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu’nda kadın haklarının, insan haklarının ayrılmaz ve bölünmez bir parçası olduğu ve kadına yönelik şiddet, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması mücadelesinde en kritik 12 sorun alanından biri olduğu belirlenmiştir. Belirtilen bu 12 kritik alan ise şunlardır: kadının eğitimi ve öğretimi, sağlık, şiddet, silahlı çatışmalar, ekonomi, yetki ve karar almada kadın, kadının ilerlemesi için kurumsal mekanizmalar, kadının insan hakları, medya, çevre, yoksulluk, kız çocuklarının ilerlemesi (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/665/8480.pdf>). Pekin Eylem Platformu’nda kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemi şu sözlerle ortaya konmuştur:

Kadına yönelik şiddet kadınların temel insan haklarını ve özgürlüklerini ihlal eder, bu hakların kullanımını engeller. Kadına yönelik şiddet meselesinde bu hak ve özgürlüklerin korunması ve savunulması konusunda gösterilen acz tüm devletleri ilgilendiren bir sorundur ve tüm devletlerce ele alınmalıdır. Tüm toplumlarda, farklı derecelerde olsa da, tüm gelir grupları, sınıf ve kültürlere mensup kadınlar ve kız çocukları fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Kadınların düşük sosyal ve ekonomik statüleri, kadına yönelik şiddetin hem bir nedeni, hem de bir sonucu olabilmektedir (Kadav, 2005: 53).

Konferansa katılan hükümetler, kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmak için gerekli ulusal düzenlemeleri yapmayı ve kadına yönelik şiddetle mücadeleye değinen

tüm uluslararası anlaşmaları onaylamayı kabul etmişlerdir. Konferansta ayrıca, hükümetlerin şiddet mağduru kız çocukları ve kadınlar için sığınaklar açması, hukuki ve psikolojik destek hizmetleri sağlamasının önemi konusunda da görüş birliğine varılmıştır.

1994 yılında düzenlenen Kahire Dünya Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda, üreme haklarına ilişkin gündemiyle meseleyi bir adım ileriye taşıyan Pekin Eylem Platformu, kadının kendi cinselliği ve üreme sağlığını ilgilendiren konulara dair, baskı, ayrımcılık ve şiddetten bağımsız, özgürce ve kendi iradesiyle karar verme özgürlüğünü savunmuştur (Kadav, 2005: 53). Avrupa Parlamentosu'nun 16 Eylül 1997 tarihli "Avrupa Çapında Kadınlara Karşı Şiddete Sıfır Hoşgörü" kararında ise, şiddetin demokratik toplumun gelişiminin önünde önemli bir engel olduğu ifade edilerek 1999 yılının "Kadına Yönelik Şiddete Hayır Yılı" ilan edilmesi kararı alınmıştır. Bu çerçevede kadına yönelik şiddete karşı kampanya başlatılması ve üye devletlerin iç hukukunda düzenlemeler yapılması önerilmiştir. Kadına yönelik şiddete karşı bireysel, toplumsal ve kurumsal düzeyde sıfır hoşgörü gösterilmesini sağlamak ve toplumsal tutum değişikliği yaratmak amacıyla bu kampanyaların düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Kadav, 2005: 57).

24 Şubat 2000 yılında toplanan Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen Daphne Programı'nda şiddet en geniş anlamıyla tanımlanmıştır: Buna göre; cinsel taciz, tecavüz, aile içi şiddet, ticari sömürü, kadın ticareti, işyerinde, eğitim kurumlarında tehdit ve sindirme amaçlı konulmalar, baskılar ve bu gibi davranışlar cinsiyete dayalı şiddet olarak kabul edilmiştir (Moroğlu, 2011: 14-15).

5-9 Haziran 2000 tarihlerinde New York'ta toplanan "Pekin + 5 Kadın 2000: 21. yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" başlıklı BM Özel Oturumu'nda ister özel alanda, ister kamusal alanda olsun, kadına yönelik şiddetin ciddi bir insan hakları ihlali olduğunu vurgusu yapılmıştır (Kocacık, 24: 2004). Oturumda ayrıca hükümetler tarafından kadına yönelik şiddete karşı gerekli yasal düzenlemelerin yapılması; kadına yönelik şiddetin suç sayılması ve şiddet uygulayanların adalet karşısına çıkartılarak cezalandırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Oturumda kabul

edilen siyasi ve sonuç bildireleriyle hükümetler, Pekin Eylem Platformu'nda belirlenen kritik 12 sorun alanına ilişkin taahhütlerinin arkasında durduklarını göstermişlerdir.

2003 yılında Daphne Programı'nın bitimiyle 2004-2008 yıllarını kapsayan Daphne II programı kabul edilmiştir. Kadın eşitliği ve kadına karşı yapılan şiddeti önleme adına BM'nin kabul ettiği CEDAW ve AB üyeleri ile aday ülkelerce kabul edilmiş topluluk programları bulunmaktadır. 2004'te toplanan Kadına Yönelik Şiddete Karşı Avrupa Birliği Başkanlık Konferansı'nda kadına yönelik şiddete karşı tavsiye niteliğinde kararlar alınmıştır. Bu doğrultuda şiddet mağduru kadınlara yeterli destek sunulması için AB'ye üye bütün devletler için kadına yönelik şiddetle mücadele için yasal bir zeminin oluşturulması için çalışmalar başlatılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu gelişmelerin devamında 2006 yılı AB tarafından "Aile İçi Şiddetle Mücadele Yılı" ilan edilmiştir (Moroglu, 2011: 15).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde Strazburg'ta onaylanan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmıştır. Sözleşme kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcılığa sahip ilk ve tek uluslararası belge olması bakımından büyük önem arz etmektedir (2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı).

Uluslararası düzlemde konuya ilişkin son gelişme ise 2010 yılı Temmuz ayında BM Genel Kurulu'nun, "BM Kadınların Güçlenmesi ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi"nin kurulmasına yönelik adımı olmuştur. Söz konusu birim BM içindeki çalışmalara daha etkin sonuç sağlamak amacıyla hizmet vermektedir (<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/165/Birlesmis+Milletler>).

Dünyada kadına uygulanan şiddetle mücadeleye yönelik gerçekleştirilen bütün bu çalışmaların yanında Türkiye'de de yapılmış ve halen yapılmakta birçok gelişme bulunmaktadır. Ülkemizde, kadına yönelik şiddetle mücadelede gerçekleştirilen yasal gelişmelerle de kadının konumunun yükseltilmesi ve hak ettiği itibarı görmesi amaçlanmaktadır.

1. 2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele diğer dünya ülkelerine kıyasla oldukça geç başlamıştır. İkinci Dalga Feminizme dayalı kadın hareketlerinin 1960 sonrasında Batı Avrupa ülkelerinde ve ABD’de popülerleşmesinin ardından, Türkiye’de de yaklaşık on yıl geriden bu dönüşüm hareketlerinin etkileri görülmeye başlanmıştır (Öztek, 2000: 120).

Küresel dünyada entegrasyonun ille de Batı’ya benzemeyi değil, karşılıklı adaptasyonu ifade ettiğinin idrak edilmesiyle, toplumların sahip olduğu ayak bağlarının ‘içeriden’ anlaşılmasına yönelik çabalar daha anlamlı hale gelmiştir. Türkiye neredeyse üç yüz yıldır modernleşen, söz konusu adaptasyonu gerçekleştirerek çevresine entegre olmaya çalışan bir ülke konumundadır. Bütün çağdaşlaşma gayretlerine ve değişim dinamiklerine rağmen çözülemeyen bir takım sorunlarla birlikte yaşamamaya karşı duruşlar artık hız kazanmaktadır (Aksu ve Üstün, 2008: 1).

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğini sağlamayı hedefleyen kamu politikalarını tasarlayıp yürütecek, ‘devletin temel yapısı’ içinde bir kurum oluşturma fikrinin başlangıç noktası 1980’lerde başlamıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin politik bir konu olarak gündeme getirilmesinde kadın hareketinin etkisi ve başarısı oldukça büyük olmuştur. 1980 darbesinden sonra ortaya çıkan sessizlik ve baskı ortamında, özellikle sol örgütler içerisinde yer alan kadın hareketleri, solun eleştirisi temelinde kadın hareketlerini tartışmaya başlamışlardır. Bu hareketler, kadınların kadın oldukları için karşılaştıkları sorunları gündeme getiren bir kadın hareketi olmuş ve birey olarak saygınlıklarının önemini vurgulayarak kadınları dayanışmaya yöneltmiştir (Tekeli, 1998: 57).

Şiddetin, ekonomik, psikolojik veya fiziksel, çok çeşitli boyutlarının sıradanlaştığı Türkiye’de kadın hareketi, kadına karşı şiddete bir başkaldırı olarak gelişmiştir. 1987’de “kadının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmamak gerek” atasözüne atıfla, eşinden dayak yiyen hamile bir kadının açtığı boşanma davasını reddeden Çankırı Asliye Hukuk Hâkimi Mustafa Durmuş’a kadınların açtıkları manevi tazminat davasından bugüne hareketin itici gücü ve kadınların aile içi şiddete isyanı olmuştur (Altınay ve Arat, 2008: 17).

Çankırı Asliye Hukuk Hâkimi'nin dayandırdığı kararı üzerine 1987'de kadınlar “Bağır Herkes Duysun!”, “Dayağa Karşı Kampanya” ve onun çerçevesinde gerçekleşen bir dizi hareket oluşturmuşlardır. “Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü” 17 Mayıs 1987'de üç bini aşkın sayıda kadının katıldığı, kadınların özel alanda yaşadıkları şiddeti kamusal alanda sorunsallaştırdıkları ilk sokak yürüyüşü olmuştur (Altınay ve Arat, 2008: 18). Nitekim kadınlar ilk defa tek başlarına kendi sorunları için, şiddete karşı koymak ve şiddete uğrayan kadınların hukuki, tıbbi ve psikolojik destek alabilecekleri bir dayanışma ağının oluşması için kendi örgütledikleri bir eylemle sokağa çıkmışlardır.

Kadın meselesinin esasında bir modernleşme meselesi olduğu yolundaki güçlü anlatı, gücünü kadınların oluşturduğu sivil kuruluşların sayesinde devlet kurumları içinde ‘kadın sorunu’ başlığı altında bir politikanın resmen tanınması ile ilk kez 1987 yılında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) bünyesinde Kadına Yönelik Politikalar Danışma Kurulu'nun kurulması ile gerçekleşmiştir. Türkiye’de ilk defa İstanbul Üniversitesi’nde 4 Ekim 1989 tarihinde kurulan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kurulması bu dönemde yaşanan diğer bir önemli gelişmedir. Merkez, Türkiye’de üniversitelerde son yıllarda yaygınlaşan Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezlerine örnek oluşturmaktadır (<http://www.istanbul.edu.tr/ksaum/>).

BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Nairobi İleriye Yönelik Stratejiler gibi çalışmaların kadınlara ilgili koordinatör veya icracı bir birimin kurulmasını gerekli kılması üzerine kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik ulusal düzeyde bir politika oluşturmadan sorumlu esas kurum 1990 yılında kurulmuştur. 2004’te yeniden yapılandırılarak bugünkü adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ismini alan kurum, kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin plan ve politikaların hazırlanmasından ve uygulanmasının denetlenmesinden sorumlu devlet organı olarak kurulmuştur.

Başbakanlığa bağlı olarak kurulan kurum, 25.10.1990 tarihli ve VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, kadının statüsünü yükseltmek üzere belirlenen hedef ve politikalar doğrultusunda, 28.10.1990 tarihli ve 3670 sayılı kanunla kurulmuştur. Adı, başlangıçta kadın-erkek eşitliğinin hayata geçirilmesinden sorumlu ulusal bir mekanizma olarak, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü olarak belirlenmiş ve kurum, Çalışma

ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlanmıştır. Ancak 8.6.2011 tarihli ve 27958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 6. maddesiyle KSGM, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı bir hizmet birimine dönüştürülmüştür. Bireyin aile ve toplum refahını artırmak amacıyla, dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere tüm toplumu hedefleyen katılımcı anlayışı ile 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla kadına yönelik şiddete ilişkin mücadeleler hız kazanmış ve bu mücadeleler yürütülen çalışmalarla günümüzde de devam etmektedir

Şiddetle yüz yüze olan kadınlar, dayanışmalarını sürdürmek ve aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla, 1990 yılında Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nı ve yine 1990 yılında Kadın Dayanışma Vakfı'nı kurmuşlardır. Feministlerin rengi mordan ismini alan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, kadına yönelik şiddet konusunu Türkiye gündemine ilk kez getiren, feminist kadınlar tarafından kurulmuş ilk bağımsız kuruluş olmuştur ancak maddi yetersizlikler ve toplumun duyarsızlığı gibi nedenlerle ilk sığınağını ancak 1995'te açabilmiştir (Mor Çatı, 1996: 147).

Devam eden süreçte Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın çağrısı ve Heinrich Böll Vakfı'nın katkılarıyla, başta İstanbul olmak üzere Türkiye'nin birçok şehrinde Kadın Sığınakları Kurultayı düzenlenmiş ve hala da düzenlemeye devam etmektedir. Kadın örgütleri, kadın danışma merkezi ve sığınaklarla, yürüttükleri kampanyalar ve çeşitli etkinliklerle kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya dönük mücadeleyi halen aktif biçimde sürdürmektedir.

1995 yılında Pekin Eylem Platformu'nun uygulanması için hazırlanan Ulusal Eylem Planı'nda kadına yönelik şiddetle mücadeleye yönelik olarak "şiddete uğrayan kadınlar için başvuru ve sığınakların artırılması, ücretsiz danışmanlık, psikolojik destek ve yasal yardımın sağlanması" konusunda gerekli düzenlemelerin yapılacağı taahhüt edilmiştir (Kadav, 2005: 54). Taahhütler konferansı olarak adlandırılan Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nın sonunda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu isimli iki belgeyi Türkiye hiçbir çekince olmadan kabul etmiştir.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede örgütlenme alanında en önemli sıçramanın 1997 yılında Konya’da açılan Şefkat-Der ve Diyarbakır’da KAMER (Kadın Merkezi)’in kurulması olduğunu söyleyebiliriz. Şefkat-Der sadece kadınlara yönelik değil yardıma muhtaç herkese elini uzatan bir dernek olarak faaliyet göstermektedir. Olağanüstü hal ve savaş koşullarında şiddete uğrayan kadınlarla dayanışma amacıyla kurulan KAMER ise, Diyarbakır’da küçük bir merkezken günümüzde Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde tüm illerde Şırnak’tan Van’a, Batman’dan Elazığ’a, Gaziantep’ten Malatya’ya 23 şehirde örgütlenmiş, yaklaşık 30 bin kadın tarafından örülmüş yaygın bir kadın ağına dönüşmüş durumdadır. KAMER, bu illerin şehir merkezlerine ek olarak 179 ilçede çalışmalarını sürdürmektedir (Altınay ve Arat: 2008, 22). KAMER ve Mor Çatı gibi kurumlar kadına karşı şiddetle mücadelenin önemli kilometre taşlarından olmuştur. Türkiye kadın hareketi tarihinde kurumlaşmanın ilk örnekleri bu kurumlar olmuştur.

2 Haziran 2005’te Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları ve Cinsiyet Eşitliği Komitesi tarafından hazırlanan “Türkiye’de Kadınların Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Yaşamdaki Rollerini Raporu”nda kadınların eğitiminden, siyasal yaşama ve istihdam piyasasına katılımına kadar, Türkiye’de kadınların yaşadıkları birçok soruna değinilmiş ve Türk hükümetinin kadın-erkek eşitliğini sağlamak için alması gereken önlemler sıralanmıştır. Aynı raporda, kadına yönelik şiddetle mücadelenin önemi de vurgulanmıştır. Raporda, dünyada kadına yönelik şiddetin önemli bir sorun olduğu ve 70 milyonluk nüfusuna rağmen şiddet mağduru kadınlar için Türkiye’de yalnızca 14 sığınak olduğuna işaret edilmiştir. Avrupa Parlamentosu özellikle şu iki hususta şiddetle mücadelede yapılması gerekenler hususunda Türk hükümetine çağrıda bulunmuştur:

1- Şiddet mağduru olan ya da şiddet görme riski altında bulunan kadınlara yeterli derecede sağlık ve hukuk desteği sunulması. Kadınların yaşadıkları şiddeti rapor edebilmesi ve yardım çağırabilmeleri için telefon yardım hatlarının kurulması

2- 5393 sayılı Belediyeler Yasası’nda gerekli değişikliklerin yapılması. Var olan sığınakların uluslararası standartlara göre inşa edilmesi ve benzer merkezler açan hükümet dışı kuruluşlara destek olunarak bunların sayıca fazlalaşması (Kadav, 2005: 57-58).

2008 yılında cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi adına önemli bir gelişme ise KSGM tarafından yürütülen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Eşleştirme Projesi” çerçevesinde hazırlanan ve 2008-2013 arası süreci kapsayan plan olmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitliği anlayışının kamu politikalarına yerleştirilmesinde itici güç konumunda olan bağlı KSGM ve Hollanda İstihdam ve Sosyal İşler Bakanlığı Dış İlişkiler Direktörlüğüne ortaklaşa yürütülen “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi - Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi” kapsamında tüm tarafların katılımı ile kamu politikalarına temel teşkil etmek üzere hazırlanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı’nda 2008-2013 dönemine ilişkin temel öncelikler belirlenerek stratejiler geliştirilmiştir. Planın amacına ulaşması ve toplumsal gelişimin sağlanması için tüm tarafların büyük bir hassasiyetle planda belirlenen öncelikler dâhilinde gerekeni yapmaları başarının ön koşulu olarak değerlendirilmektedir.

Nitekim kadınla erkek arasındaki eşitlik bir insan hakları sorunu, sosyal adaletin önemli bir koşulu ve aynı zamanda eşitlik, kalkınma ve barışın vazgeçilmez temel önkoşulu olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde bu alanda Cumhuriyet döneminde pek çok kazanımlar elde edilmiş olmakla birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinin uygulamada toplumsal yaşama yansımadağı görülmektedir.

Türkiye’de kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik önemli başka gelişmeler de gerçekleşmiştir. Bunlardan ilki 1986 yılında Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)’nin imzalanması ve 1995 yılında Pekin’de toplanan IV. Dünya Kadın Konferansı’na gerçekleştirilen katılım olmuştur. Gerek Pekin Eylem Planı’nı gerekse CEDAW’ı imzalayan bütün ülkelerin, kadın-erkek eşitliğini sağlamak için ulusal düzeyde sorumlu kamu kurumları ve politikaları oluşturması açıkça öngörülmektedir.

Kadınlara yönelik hukuki danışma merkezleri çalışmaları başta Ankara ve İstanbul olmak üzere barolar tarafından başlatılmıştır. Barolar bünyesindeki Kadın Hakları/Hukuku Komisyonları arasında koordinasyonu sağlamak amacıyla “Türkiye Barolar Birliği Kadın Hakları Komisyonları Ağı” kurulmuştur. Şiddet mağduru

kadınların yasal haklarını öğrenmesi, bu hakların uygulanmasını talep etmesi ve uygulama sırasında gereksinim duydukları hukuksal desteği sağlamada bu merkezler oldukça önem taşımaktadır (Kadav, 2005: 45).

2012-2015 yılları arasını kapsayan Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadeleye ilişkin son yıllarda atılan en önemli adımlardan biri olmuştur. Bu eylem planı, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetle mücadele konularında yasal düzenlemeler yapmak ve uygulamadaki aksaklıkları gidermek, kadına yönelik şiddeti ortadan kaldırmaya yönelik toplumsal farkındalık oluşturmak, şiddet mağduru kadın ve çocuklara koruyucu hizmetler sunmak ve bu hizmetlerin yaygınlaştırılmasını sağlamak gibi amaçları içermektedir (2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı).

Ülkemizde 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun gereği KOZA – Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri açılmıştır. Şiddete ilişkin daha somut adımların atıldığı bir göstergesi olarak bu merkezde 7 gün 24 saat şiddetle savaşıma adına çalışmalar yapılmaktadır. Tercihen kadın personelin hizmet verdiği bu birimde sunulan hizmetler üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar şiddete karşı önleyici tedbirler, şiddet mağduru kişilere yönelik hizmetler, şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali bulunan kişilere yönelik hizmetlerdir. Önleyici tedbirler, koruyucu nitelik taşımaktadır. Korunan kişiye maddi ve manevi yardımları koordine etmek, şiddete ilişkin programlar hazırlamak, uygulamak ve bu programların nasıl yürüdüğünü izlemek gibi çalışmaları içermektedir. Şiddet mağduru kişilere yönelik hizmetler, maddi, hukuki, tıbbi, psiko-sosyal, barınma, kreş, eğitim, meslek, burs gibi yardımlar sağlamaktır. Şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali bulunan kişilere ise, hâkim kararı ile o kişi hakkında rapor hazırlama, eğitim ve rehabilitasyona yönlendirme, tedavi için sağlık kuruluşlarına ve meslek edindirme kurslarına yönlendirme gibi hizmetler sunulmaktadır (<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/haberler/s/115/KOZASIDDET+ONLEME+VE+IZLEME+MERKEZLERI>).

Görüldüğü gibi ülkemizde şiddetle mücadele yıllar ilerledikçe daha hızlı ve aktif bir gelişme göstermiştir. Bu gelişmelere karşın ülkemizde sığınmaevlerinin sayısı hala yetersizdir. Türkiye’de günümüz şartlarında 1400 adet sığınmaevinin bulunması

gerekmektedir. AB ideal standartlarının uygulanması durumunda ise bu sayı 9000'nin üzerine çıkmaktadır. Ancak ülkemizde 2010 yılı verileri itibarıyla 20'si belediyelere, 5'i sivil toplum kuruluşlarına ve 40'ı SHÇEK'e bağlı 65 sığınmaevi bulunmaktadır (<http://www.haberturk.com/yazarlar/elif-safak/595486-catisiz-kalmak>).

Ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin kadına yönelik şiddet; kadının yaşamına korku ve güvensizliği sokmaktadır. Kadının fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyen şiddet, toplumsal yaşama katılımını da engellemektedir. Kadının hayatında böylesine yıkıcı etkiler meydana getiren şiddetle mücadeleye yönelik gelişmeler günümüzde artarak devam etmektedir.

2. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELEDE YASAL DÜZENLEMELER

Bir insan hakları ihlali ve toplumların gelişmesinde önemli bir engel olan kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması adına dünyada ve ülkemizde birçok yasal düzenleme yapılmaktadır. Dünyada bugün, kadına yönelik şiddetin nerede ya da kim tarafından uygulanırsa uygulansın acilen müdahale edilmesi gereken bir insan hakları ve kamu sağlığı sorunu olduğu özellikle son on yıldır gelişen uluslararası fikir birliğidir.

Kadına yönelik şiddet tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadına yönelik şiddet konusundaki bu anlayış, yasalarımıza da yansıtılmıştır. Pozitif ayrımcılık olarak tanımlanan bu tür önlemler eşitliğe aykırılık olarak yorumlanmamalıdır. Çünkü aile içi şiddete gösterilen tahammül, kadınların güçlenmesinin ve insan haklarından yararlanmasının önünde bir engel oluşturmaktadır (Karınca, 2010: 30).

2. 1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yasal Düzenlemeler

Kadına yönelik şiddet tarih boyunca var olan ancak şiddet olarak algılanmayan bir kavramdı. İnsan haklarından kadınların eşit olarak yararlanması ve yasalarda kadınlara yönelik ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ilişkin birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu konuda BM'nin yapmış olduğu çalışmaların önemi büyüktür. BM dünyada neredeyse her ülkenin üye olduğu bir uluslararası kuruluştur. BM'ye üye

devletler, üye olduktan sonra BM şartını ve şartta yer alan, tüm insanların temel haklarının korunması ve savunulması ilkesini kabul etmektedirler.

Her ne kadar BM belgeleri ve kararlarının yaptırım gücünün olmaması ya da düşük düzeyde olması, bu belgelerin evrensel düzeyde saygı görmelerini beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte hem BM'nin, hem de yerel düzeyde çalışan sivil toplum kuruluşlarının bu alanda yürütülen devlet politikalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi de önem taşımaktadır

BM metninde kadına yönelik şiddet, kadınların temel insan haklarının ihlali ve diğer haklarıyla özgürlüklerini kullanmalarının önünde bir engel olarak ortaya konmaktadır. Kadına yönelik şiddetin sadece kadın-erkek eşitliğinin değil, aynı zamanda sosyal kalkınma ve uluslararası barışın önündeki temel engellerden biri olduğu da metinde savunulmaktadır (Kadav, 2005: 47).

Kadınlara karşı her türlü cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılması ve kadınların insan haklarının korunmasını öngören ve bu konularda taraf ülkeler üzerinde bağlayıcı niteliği olan tek uluslararası hukuk aracı, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, CEDAW'dır. 1975 yılında Mexico-City'de gerçekleştirilen BM Birinci Dünya Kadın Konferansı ile ivme kazanan, kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik uluslararası çabaların sonucu olarak kabul edilen CEDAW, BM tarafından 1 Mart 1980'de imzaya açılmış ve 20 ülkenin imzasıyla 1981'de yürürlüğe girmiştir (Kadav, 2005: 47).

CEDAW Sözleşmesinin temel hedefi, toplumsal yaşamın her alanında kadın-erkek eşitliğini sağlamak amacıyla, kalıplaşmış kadın-erkek rollerine dayalı önyargıların yanı sıra geleneksel ve benzer tüm ayrımcılık içeren uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Sözleşme, kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için var olan tek yasal ve bağlayıcı dokümandır.

Kadın-erkek eşitliğinin fiili olarak sağlanabilmesi amacıyla, ayrımcılıkla mücadelede ulusal eyleme yönelik gündemleri ortaya koyan CEDAW, BM bünyesinde yer alan 8 temel insan hakları sözleşmesinden biridir ve içeriği bakımından güçlü ve

kapsamlı bir “Uluslararası Kadın Hakları Bildirgesi” niteliğindedir. 30 maddeden oluşan bu sözleşmeye 2012 yılı itibariyle 187 ülke taraftır. Taraf devletlerin sözleşmede belirtilen yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeler, bağımsız uzmanlarca CEDAW komitesi tarafından, taraf devletlerin dört yılda bir verdikleri raporlar üstünden denetlenmektedir.

6 Ekim 1999 tarihinde CEDAW İhtiyari Protokolü'nün BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmesiyle, kişilerin veya grupların sözleşme tarafından korunan haklarının ihlal edildiği iddiası üzerine CEDAW Komitesi'ne doğrudan başvurma imkânı sağlanmıştır. Ayrıca kadın haklarının ciddi ve sistematik bir şekilde ihlal edildiği ülkelerde CEDAW Komitesi'ne tanınan inceleme hakkı ile bu sözleşmenin daha etkin uygulanması mümkün kılınmıştır (Acar ve Arıner, 2009: 17).

CEDAW'ın maddeleri arasında kadına yönelik şiddeti direkt olarak ele alan madde bulunmamaktadır. Bu nedenle, 1992 yılında CEDAW komitesi tarafından, şiddet kadına yönelik ayrımcılığın bir parçası ve kadınların hak ve özgürlüklerini kullanmalarının önünde bir engel olarak tanımlanmıştır. Hükümetlere de bu tanımın çerçevesinde yapılması gerekli yasal düzenlemeleri yapmaları ve yürürlükteki yasal düzenlemeleri de yeniden gözden geçirmelerini öngören 19. Tavsiye Kararı kabul edilmiştir (Kadav, 2005: 49).

Uluslararası hukuk çerçevesinde bağlayıcı özelliği ile CEDAW, “hukuki sistemine kadın-erkek eşitliği prensibini yerleştirme; ayrımcı tüm kanunları ortadan kaldırma ve kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayan kanunları yürürlüğe sokma hükümlerini içermektedir. CEDAW ayrıca kadınları ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korumak için mahkemeler ve başka kamu kurumları kurma ve kadınlara karşı kişiler, örgütler ve şirketler tarafından yapılan her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını güvence altına almakla sorumludur.

CEDAW sözleşmesi, ayrımcılığı yalnız yasal olarak değil, aynı zamanda kültürel boyutlarıyla (ayrımcı gelenekler, kalıplaşmış cinsiyet rolleri gibi) da ele almaktadır (Acar ve Arıner, 2009: 18). Dolayısıyla başka metinlerde genel olarak insana garanti edilen hakların CEDAW'da özellikle kadınlar için altının çiziliyor olması bu

metni bir diğerk açıdan önemli ve farklı kılmaktadır. 1-3 Kasım 2012 tarihlerinde de CEDAW Komitesi'nin kuruluşunun 30. yılı münasebetiyle ülkemizin ev sahipliği yaptığı bir etkinlik düzenlenmiştir (<http://www.cedawistanbul.com>).

1985 yılında Nairobi'de toplanan 3. Dünya Konferansında kabul edilen "Kadının İlerlemesi İçin Nairobi İleriye Yönelik Stratejiler" belgesinin barış bölümünde kadınlara yönelik şiddet konusuna değinilmiş ve kadına yönelik şiddetin tüm toplumlarda ortaya çıktığı belirtilmiştir. Aile içinde kadına yönelik şiddet, insan ticareti, silahlı çatışmalarda kadının durumu gibi kadına yönelik şiddetin farklı biçimleri üzerinde durulmuş ve önlenmesi için öncelikle hukuki tedbirlerin alınması öngörülmüştür (Moroğlu, 2011: 12).

Avrupa Konseyi tarafından da kadının insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ve bu bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda çalışmalar yürütülmektedir. 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi'nin temel çalışma alanlarından birini de kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar oluşturmaktadır. Konseyin kadına yönelik şiddet konusundaki çalışmalarının BM ile aynı süreçlere, 1980'li yıllara denk düştüğü görülmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1985 tarihli "aile içi şiddet" konulu tavsiye kararı ve 1990 tarihli "aile içi şiddet konusunda sosyal önlemler" konulu tavsiye kararı, bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 30 Nisan 2002 tarihinde kabul edilen tavsiye kararında da, aile içi şiddetin ve kadına karşı şiddetin önlenmesine ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir (Moroğlu, 2011: 14). Oldukça kapsamlı olan bu karar, kadına yönelik şiddeti önleme ve şiddet mağduru kadınları koruma konusunda uluslararası bir strateji önerisi getirmiştir.

Konuya ilişkin en son gelişme ise 7 Nisan 2011 tarihinde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından Strazburg'ta kabul edilen "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış olmasıdır. Bu

sözleşme kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcı bir özelliğe sahip olan ilk ve tek uluslararası sözleşme olması bakımından büyük önem arz etmektedir (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf).

2. 2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Yasal Düzenlemeler

Türkiye’de aile içinde kadına yönelik şiddetin gündeme gelmesi 1980’li yılların ortalarına denk düşmektedir. 1980’lerle birlikte, kadın hareketinin önderlik ettiği kampanyalar, sokak eylemleri ve toplantı benzeri çalışmalarla aile içi şiddetin görünürlük kazanması ve artık tartışılmasına yönelik olarak önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.

Devletin sorumlulukları bağlamında şiddet gören ve risk altında olan kadınların korunması ve suçluların cezalandırılması ve kadınların zararlarının tazmini, onların güçlenmelerinin sağlanması için destek mekanizmalarının geliştirilmesi oldukça önemlidir (Sallan Gül, 2011: 58). Bu anlamda kadına yönelik şiddetle mücadele çalışmaları, günümüzde ilgili tüm kurum ve kuruluşların destek ve işbirliğini sağlayarak devletin sorumluluğunu üstlendiği bir konu olmuştur. Ülkemiz taraf olduğu uluslararası taahhütleri de göz önünde bulundurarak kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması amacıyla her alanda yasal ve idari tedbirler olarak topyekûn bir mücadele başlatmıştır.

Uluslararası alanda büyük önem taşıyan CEDAW sözleşmesine 19 Ocak 1986 tarihinden bu yana taraf olan Türkiye, 2002’den bu yana da CEDAW İhtiyari Protokolü’ne taraftır (Acar ve Arıner, 2009: 17). Türkiye, Türk Medeni Kanununun evlilik ve aile ilişkilerini düzenleyen kimi hükümlerinin sözleşme ile çelişmesi nedeniyle bazı çekincelerle bu sözleşmeye taraf olmuştur. Devam eden süreç içerisinde kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde atılan adımlarla ve yürütülen yasal değişiklik çalışmalarıyla olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

Söz konusu çekincelerin kaldırılması başta Başbakanlık olmak üzere ilgili diğer kurumlar tarafından da uygun görülmüş ve 20 Eylül 1999 tarihi itibarıyla sözleşmenin esas maddelerine ilişkin çekinceler kaldırılmıştır. Diğer taraftan, Türk Vatandaşlık

Kanununda yapılan değişiklikler nedeniyle sözleşmenin 9 uncu maddesine yönelik beyan da 29 Ocak 2008 tarihi itibarıyla kaldırılmıştır. Ancak Türkiye'nin, Sözleşmenin 29 uncu maddesine ilişkin beyanı varlığını sürdürmektedir (www.cedawistanbul.com). CEDAW başta olmak üzere, Türkiye'nin imza attığı uluslararası anlaşmaların gereği olan yasal ve kurumsal düzenlemelerde özellikle kadın örgütleri sayesinde gündem bulan kamuoyu baskısının büyük etkisi olmuştur.

Kadına yönelik politikalarda yaşanan değişimlerin en önemli yansımaları ise yasal alanda olmuştur. 1982 Anayasası kadın ve erkek arasında eşitlik öngörmektedir. Anayasa'nın 10. maddesine göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet de, bu eşitliğin yasama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Hiç bir kişiye aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

2000'li yıllarla birlikte başta anayasa olmak üzere diğer yasalarda da kadın-erkek eşitliği ilkesi daha da güçlendirilmeye başlanmıştır. Medeni Kanun, İş Kanunu ve Türk Ceza Kanunu gibi temel kanunlarda yapılan eşitlikçi reformlarla, Türkiye'de tüm mevzuat, kadın erkek eşitliği ilkesini gözetilen ve kadına yönelik şiddetle mücadele eden bir niteliğe kavuşturulmuştur. Türkiye gerek uluslararası çalışmalarını gerekse kadına yönelik şiddetin ülkemizdeki yaygınlığını dikkate alarak, kadına yönelik şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunması amacıyla özellikle yakın zamanda da yasal bir takım düzenlemelerle kadına yönelik şiddete sıfır tolerans tanıyan mücadeleler başlatmıştır.

10 Haziran 2003 tarihinde yürürlüğe giren Yeni İş Kanunu ile işveren-işçi ilişkisinde cinsiyet dâhil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılamayacağı maddesi yer almıştır. Yeni Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi ile birlikte Aile Mahkemelerinin kurulması konusu gündeme gelmiş ve hazırlanan "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" 9 Ocak 2003 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Bu mahkemeler, aile hukukunu ilgilendiren

davaların yanı sıra Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun uygulanmasından doğan davalara da bakmaktadır (KSGM, 2012: 4).

26 Eylül 2004'te TBMM tarafından kabul edilen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1 Eylül 2005'te yürürlüğe girmiştir. Reform niteliğinde düzenlemelere sahip olan bu yasada en önemli unsur kadın ve kız ayrımı kaldırılarak, kişilerin hak ve özgürlüklerini korumak adına cinsel suçlarla ilgili tanımlar da genişletilmiş ve cezalar ağırlaştırılmıştır. Yasada evlilik içi tecavüz suç kapsamına alınmış, ataerkil ve ayrımcı ifadeler ortadan kaldırılmıştır. Ayrıca Türk Ceza Kanunu'na göre kadına karşı işlenen suçlar, aile ve toplum düzenine karşı işlenmiş suçlar arasına alınmıştır (Sallan Gül, 2011: 75-76).

Türkiye'de gerek yasal alanda gerekse söz konusu düzenlemelerin yasalara yansıtılması amacıyla kapsamlı çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan bu çalışmalar, şiddete uğrayan ya da uğrama tehlikesi bulunan kadınların ve çocukların korunması ve bu kişilere yöneliktir. Bu anlamda ülkemizde kadına yönelik şiddetin görünür hale gelmesi, tanımlanması ve şiddetin önlenmesi konusunda hükümetimizin sorumluluklar yüklenmesi, aile içi şiddet konusunda özel yasaların çıkarılmasını da gerekli kılmıştır. Aile içi şiddeti durdurma, özellikle kadını ve çocukları korumak amacıyla 14 Ocak 1998 tarihinde kabul edilen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun da bu amaca yönelik adılmış önemli bir adımdır.

4320 sayılı Kanun ile aile üyelerine ailenin diğer bir üyesi tarafından şiddet uygulanması halinde bir takım özel tedbirlerin alınması öngörülmüştür. CEDAW Komitesi'nin uygulama alanında etkinleştirilmesi yönündeki eleştirisi doğrultusunda 1 Mart 2008 tarihinde bir takım iyileştirmelerle Ailenin Korunmasına Dair Kanunun Uygulanması Hakkında Yönetmelik yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelikte, şiddet uygulayan ve hâkim kararı ile evden uzaklaştırılan eşin evin masraflarını ödeme yükümlülüğü ve mahkemenin şiddet belgesini aramadan tedbir kararı verme konusunda yetkili kılınması gibi yenilikler de bulunmaktadır. Bir başka önemli değişiklik ise aile içi şiddet uygulayan kişinin eş dışında diğer aile bireyleri olabileceğinin kabul edilmesidir.

Şiddet tanımının yapılmaması, “aynı çatı altında” tanımının eksik kalması, şiddeti farklı yerlerde yaşasalar da bireyler açısından uygulanabilir hale dönüştürmesi, hâkimin koruma kararı verdiği takdirde bu karara itiraz yolunun kapalı olması bu yönetmelikte yer alan düzeltilmesi gereken ibareler olarak yer almaktaydı. En önemli nedenlerden biri olarak da başta uygulayıcıların yani hâkimlerin, savcılarının, polis memurlarının, bundan yararlanacak kadınlar tarafından bilinmiyor olması, yasanın uygulanmaması, uygulamakla görevli olan hâkim ve savcılar tarafından çeşitli zorluklar çıkartılması gibi sebeplere yol açmıştır. Bu nedenlerden dolayı kanunun yerini 8 Mart 2012 tarihinde kabul edilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun almıştır. Bu kanunla şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların korunması, aile içi şiddetin önlenerek aile bütünlüğünün korunması, kadınları şiddete karşı koruyarak şiddeti önleme amaçlanmaktadır.

20 Mart 2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren bu 6284 sayılı Kanun kapsamında şiddet mağduruna yönelik koruyucu tedbirler ve şiddet uygulayana yönelik önleyici tedbir kararları uygulanmaktadır. Koruyucu tedbir kararları mülki amir ve hâkim tarafından verilmekte olup, gecikmesi halinde tehlike teşkil eden durumlarda kolluk hizmetleri tarafından da verilebilmektedir.

Mülki amir tarafından verilebilecek tedbir kararları:

- Barınma yerinin sağlanması,
- Geçici maddi yardım yapılması.
- Rehberlik ve danışma hizmeti verilmesi,
- Geçici koruma altına alınması,
- Kreş imkânının sağlanması gibi konuları içermektedir. Gecikmesinin sakınca oluşturduğu durumlarda bu kararlar kolluk hizmetlerince de alınabilmektedir.

Hâkim tarafından verilebilecek tedbir kararları:

- İş yerinin değiştirilmesi,
- Yerleşim yerinin değiştirilmesi,
- Tapu kütüğüne aile konutu şerhi konulması,

- Gerekli durumlarda kişinin tanık koruma hükümlerine göre kimlik bilgilerinin değiştirilmesini içermektedir.

Hâkim tarafından verilecek önleyici tedbir kararları:

- Şiddet mağduru kişiye hakaret söz ve davranışlarda bulunulmaması,
- Müşterek konuttan uzaklaştırılıp kişiye konut tahsis edilmesi,
- Çocuklarla ilişkinin sınırlandırılması, kaldırılması veya refakatçi eşliğinde yapılması,
- Korunan kişilerin bulunduğu yerlere (iş yeri, ev, okul vb.) yaklaştırılmaması,
- Gerekli olduğu takdirde şiddete uğramamış bile olsa kişinin yakınlarına yaklaştırılmaması,
- Korunan kişinin eşyalarına zarar verilmemesi ve korunan kişinin kitle iletişim araçları ile rahatsız edilmemesi,
- Kişinin zimmetinde bulunan silahları (kamu görevi yerine getiriyor olsa bile) gerekli kolluk hizmetlerine teslim etmesi,
- Korunan kişinin yakınında alkol, uyuşturucu, uyarıcı madde kullanılmaması ve bağımlılığın söz konusu bulunduğu durumlarda hastaneye yatmak vb. tedavisinin sağlanmasını içermektedir.

6284 sayılı Kanun, bu anlamda şiddet mağdurunun kendisine ve gerekiyorsa beraberindeki çocuklara, bulunduğu yerde veya başka bir yerde uygun barınma yeri sağlanmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca maddi yardımlar yapılması, psikolojik, meslekî, hukukî ve sosyal bakımdan rehberlik ve danışmanlık hizmeti verilmesi, mağdurun hayatî tehlikesinin bulunması hâlinde, ilgilinin talebi üzerine veya resen geçici koruma altına alınması bu kanun kapsamında öngörülmektedir. Gerekli olması hâlinde, korunan kişinin çocukları varsa çalışma yaşamına katılımını desteklemek üzere dört ay, kişinin çalışması hâlinde ise iki aylık süre ile sınırlı olmak kaydıyla, on altı yaşından büyükler için her yıl belirlenen aylık net asgari ücret tutarının yarısını geçmemek ve belgelendirilmek kaydıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinden karşılanmak suretiyle kreş imkânının sağlanması gibi tedbir kararları da bulunmaktadır.

Hâkim, yukarıda da belirtildiği gibi bu kanun kapsamında şiddet uygulayan ya da uygulama ihtimali bulunan kişinin, ortak yaşam alanından uzaklaştırılmasına karar verebilmektedir. Korunan kişilerin bulunduğu konut, okul ve işyerine yaklaşmamasına, şiddet uygulayanın, korunan kişiye karşı şiddet tehdidi, hakaret, aşağılama veya küçük düşürmeyi içeren söz ve davranışlarda bulunmamasına ve iletişim araçları ile rahatsız etmemesine karar verebilmesi de yine hâkim alabileceği kararlar arasındadır.

7 gün 24 saat çalışan şiddet önleme ve izleme merkezleri ise, şiddetin önlenmesi ve tedbir kararlarının izlenmesine yönelik şiddet mağduru kişiler ile şiddet uygulayan/uygulama ihtimali bulunan kişilere yönelik hizmetler yürütmektedir. Şiddet mağdurunun sosyal güvencesi olmaması durumunda kanun kapsamında sağlık giderleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bütçesinden karşılanmaktadır. Koruyucu tedbir kararı verilebilmesi için, şiddetin uygulandığı hususunda delil ya da belge de aranmamaktadır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede bir diğer gelişme de sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde yerel yönetimlerin, kadınları ve çocukları şiddetten uzak tutmak için sorumlu tutulmuş olmasıdır. 5393 sayılı Belediyeler Kanununun belediyelerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 14. maddesinin (a) bendinde “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000’i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar” hükmü yer almıştır. Ancak bu yasadaki ibare “açmak zorundadır” şeklinde olmadığı için pek çok belediye konuya karşı duyarsız davranmıştır (Sallan Gül, 2011: 82). Ancak 12.11.2012 tarihinde TBMM’de kabul edilen 6360 sayılı Kanunla bu hüküm değiştirilerek “Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorundadır. Diğer belediyeler de mali durumları ve hizmet önceliklerini değerlendirerek kadınlar ve çocuklar için konukevleri açabilirler” yasal hüküm getirilmiş ve konuya ilişkin yerel yönetimlerin sorumluluğu artırılmıştır.

Sonuç olarak, kadına yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için tüm ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle uzun soluklu bir mücadele gerekmektedir. Sadece yasal düzenlemeler getirilmekle şiddetin tam anlamıyla önlenmesi mümkün

değildir. Çünkü şiddetle mücadelede kanun yapmak kadar bu kanunu uygulamak da oldukça önemlidir. Bu ise ancak toplum olarak gerçekleştirilebilecek top yekûn bir mücadeledir.

IV. BÖLÜM

KADIN SIĞINMAEVLERİ

1. KADINA YÖNELİK ŞİDDETLE MÜCADELE KADIN SIĞINMAEVLERİ

Günümüzde kadın sığınmaevleri, birçok ülkenin kadına yönelik şiddete yönelik önlemlerinin önemli bir parçasıdır. Aile içi şiddet nedeniyle evinden ayrılmak zorunda kalan kadın ve çocukların yeni bir yaşama geçit yollarından biri olarak kadın sığınmaevleri kadınlara destek ve dayanışmanın imkânını da sunmaktadır.

Devletler şiddete yönelik bir takım tedbirler olsa da kadına yönelik şiddeti önlemek, bu şiddete maruz kalan kişiyi koruma ve desteklemek amacıyla sağlanan tıbbi, hukukî, kolluk hizmetleri ve sosyal hizmetlere ilişkin masraflar büyük maliyetler gerektirmektedir. İngiltere ve Galler’de aile içi şiddetin toplam maliyetinin yılda yaklaşık 23 milyar pound olduğu belirtilmektedir. Avustralya’da kadına ve çocuğa yönelik şiddetin yıllık maliyeti ise 13,6 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır. Yeni Zelanda’da yapılan bir araştırma ile ülkede aile içi şiddetin maliyetinin en az 1,2 milyar dolar olduğu ortaya konarken, Kanada’da bu maliyet 1.16 milyar doları bulmaktadır (http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf).

Yapılan çalışmalar, kadına yönelik aile içi şiddetin önlenmesinin maliyetinin, şiddet mağduru kadınların tedavi ve korunma maliyetleri ile failerle ilgili yapılan yasal mücadelelerin toplam maliyetinden çok daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddetin önlenmesi için yapılacak girişimler hem kadınlar hem de toplum açısından oldukça önemlidir.

Çalışmanın bu bölümünde kadın sığınmaevlerinin dünyada ve ülkemizde tarihi süreç içerisindeki gelişimi ele alınmıştır. Bu kapsamda kadın sığınmaevlerinin günümüzdeki önemi, çeşitleri, işlevleri, günümüzdeki durumu, sorunları üzerinde durularak, kadın sığınmaevlerinin sorunlarına ilişkin çözümlere yer verilecektir.

2. KADIN SİĞİNMAEVLERİNİN TARİHÇESİ

İlk kadın sığınmaevleri bazı yazarlara göre 16. yüzyıl İtalyasında ortaya çıkmıştır. Eşlerinden şiddet görerek, sokağa atılan kadınlar bu sığınaraklarda hayatta kalma mücadelesi veriyorlardı. İtalya Bolonya'daki *La Casa del Soccorso di San Paolo* (San Paolo'nun Kurtarma Evi)'nin de bu evlerden biri olduğu kabul edilmektedir (www.huksam.hacettepe.edu.t/.../SayfaDosya/siginmaevi_aylikyazi).

Kadın sığınmaevlerinin kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir yerinin olduğunun kavranması ile birlikte dünyada kısa bir süre içerisinde pek çok kadın sığınmaevi açılmıştır. Bu sığınmaevleri ise ülkemizde oldukça geç yer bulmakla birlikte dünyada en çok Avrupa'da, ABD ve Kanada'da faaliyet göstermiştir.

2. 1. Dünyada Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi

Dünyada kadın sığınmaevleri, şiddete uğrayan kadınların, çocukları ile birlikte, güvenli bir ortamlardır. Sığınmaevleri kadınların yitirdikleri özgüvenlerini yeniden kazanmaları ve geliştirebilmeleri için, kendi hayatlarına ilişkin yalnızca kendilerinin söz hakkı olduğu yeni bir döneme başlamak adına geçişi sağlayan önemli bir kurum olma özelliği taşımaktadır. Batı'da kadın hareketlerinin etkisiyle, kadına yönelik şiddetin toplumsal bir sorun olarak kabul görmeye başlaması ve çözüm arayışlarına doğru gidilmesi üzerine 1968'te Norveç'te dünyadaki ilk kadın sığınmaevi açılmıştır. Yerel otoritelerin şiddete maruz kalan kadınlara duyarsız kalmaları nedeniyle, bu sığınmaevini 1971 yılında İngiltere'de Erin Pizzey'i adlı kişinin açtığı kadın evi takip etmiştir. *Women's Aid* adı ile kurulan bu evde her kadının kendine ait bir anahtarı vardı ve bu eve erkekler kesinlikle alınmıyordu. 1974'te Pizzey "Sessiz Bağır Yoksa Komşular Duyar" isimli kitabını yazdığı sıralarda 36 kişilik evde 110 kişinin barındığı gerçeği durumun vehametini ortaya koymak adına belki de en güzel örnektir (Öztürk, 2010: 131-133).

İngiltere'den sonra 1973 yılında ABD'de Boston Massachusetts ve St. Paul Minnesota'da, aynı yıl Kanada'da Interval House ve Nellie's şiddet mağdurları kadınlar için sığınmaevleri açılmıştır. 1975 yılında şiddet suçlarının % 25'inin kadın dövme olduğu gerçeğinden hareketle yola çıkan 35 gönüllü kadın bir araya gelerek, şiddete uğramış kadın ve çocuklara geçici olarak kalınacak yer sağlamak ve aile içi şiddetin

çarpıcı boyutlarına dikkat çekmek amacıyla “Ulusal Kadınlara Yardım Federasyonu”nu kurmuşlardır. Almanya Berlin’de 1974’te, Avusturya Viyana’da 1978’de, İsveç’te 1979’da, İtalya’da 1989’da ilk modern sığınmaevleri kurulmuştur (www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/.../siginmaevi_aylikyazi.doc). 1976 yılında, Flora Tristan Sığınağı Fransa’da ve 1977 yılında sığınak ve kadın danışma merkezi İsviçre’de açılmıştır. Ayrıca 1979’da, İsveç’te Stockholm civarında bir grup gönüllü tarafından kurulan “Danışma Merkezi ve Kadın Evi” de hizmet vermeye başlamıştır. Çekoslovakya, Romanya, Macaristan, Polonya ve Rusya gibi ülkelerde de sosyoekonomik değişim süreciyle birlikte, “aile içi şiddet konusu” dikkat çekmeye başlamış ve bunu takip eden süreçle birlikte kurumsal hizmetler yaygınlaşmıştır. 1981 yılında, *White Circle of Safety* ismiyle Çek Cumhuriyeti’nde, evsiz kadın, çocuklara ve şiddete uğrayan kadınlara yönelik bir danışma merkezi hizmete açılmıştır (Öztürk, 2010: 132).

1970’lerden sonra İngiltere, Hollanda, Kanada, İsviçre, Almanya, Norveç, Fransa, İsveç, Danimarka, İrlanda, İskoçya, İskandinav ülkeleri, Avusturya, İspanya, İtalya, Yunanistan, Filipinler ve Latin Amerika gibi ülkelerde hızla sığınaklar açılmaya başlanmıştır. Özerk olanların yanı sıra belediyelerin ve kiliselerin açtığı bu sığınaklar günümüzde varlıklarını sürdürmeye devam etmektedirler.

1985’lere gelindiğinde Kanada’da Kadın Bakanlığı tarafından finanse edilen sığınmaevlerinin sayısı 48’e ulaşmıştır. Aynı yıllarda bakanlık tarafından sadece cinsel şiddete maruz kalan kadınlar için açılan sığınakların sayısı 9’u bulmaktadır. Dünyanın böyle yeni bir kurumsal hizmetle tanışması aynı zamanda kadına yönelik şiddet sorununun artık dört duvar arasından çıkmasının da sebebi olmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerin ardından 1986’lara gelindiğinde kadına yönelik şiddetin en yoğun yaşandığı ve kayıt altına alındığı ülkelerden ABD’de çeşitli modellerdeki kadın sığınağı sayısı 700’e kadar aşmıştır. 1994’lere gelindiğinde Almanya’da, otonom 10 kadın evi, kilise tarafından yönetilen 130 kadın evi, belediye gibi resmi ve yarı resmi kuruluşlar tarafından yönetilen 260 kadın bulunmaktaydı. Rusya’da St. Petersburg’da, farklı bir amaca yönelik olarak kurulan bir kriz telefon hattı da şiddete maruz kalan kadınlara destek vermektedir (Öztürk, 2010: 132-133).

Şiddet mağdurları kadınlar için kurulan sığınmaevleri, çoğunlukla kadın hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri ya da şiddet mağduru kadınlarca işletilmiş, finansmanlarını da kimi zaman halktan destek alarak kimi zaman ise devlet tarafından karşılanmışlardır. Kadına yönelik şiddetin konuşulur olmasıyla birlikte, kadınların maruz kaldıkları şiddet karşısında başvurabilecekleri yerler çoğalmış ve çeşitlenmeye başlamıştır.

Kadına yönelik şiddet alanında yaşanan gelişmelere bağlı olarak, kadınların karşılaştıkları şiddet türüne göre farklı merkez ve sığınmaevleri de hizmete açılmıştır. Londra’da açılan Tecavüz Bunalım Merkezi de bunlardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Dünyanın önde gelen bazı sığınma merkezleri bulunmaktadır. İsviçre’de Zürih Kadınevi, ABD’de St. Paul Minnesota Kadınevi ve Avusturya’da sadece tecavüze uğrayan kadınlara hizmet vermek amacıyla kurulan kadın sığınmaevi bu anlamda verilebilecek önemli kadın sığınmaevleri içerisinde ilk sıralarda yer almaktadır (Öztürk, 2010: 132-133).

Bu gelişmeler sürerken aile içi şiddete ilişkin çözüm arayışları da kesintisiz devam etmiştir. Şiddet mağduru kadınlara yardımcı olmak amacıyla kurulan kadın sığınmaevleri de bu çözüm arayışlarına ilişkin en önemli adım olmuştur.

2. 2. Türkiye’de Kadın Sığınmaevlerinin Tarihçesi

Kadına yönelik şiddet ‘erkeklerin yazdığı tarih’ boyunca görülmesine rağmen, şiddet yaşayan kadınların ve çocukların problemlerine çözüm getirme girişimleri ülkemizde oldukça geç başlamıştır. Türkiye özellikle Avrupa ve ABD’deki gelişmelere kıyasla bu konuda oldukça gecikmiştir. 1980’ler öncesi Osmanlı döneminde çeşitli amaçlarla kurulmuş vakıf, dernek vb. kurumlar şiddete uğramış kadınlara hizmet vermiş olsa da konuya ilişkin asıl mücadeleler 1980’lerin sonrasında hız kazanmış ancak belirli aralıklarla sekteye uğrayarak devam edebilmiştir.

2. 2. 1. Osmanlı Döneminde Kadın Sığınmaevleri

Dünyada 1970’lerden itibaren, Türkiye’de ise 1990’ların ortalarından sonra ortaya çıkan kurumlar olarak kadın sığınmaevleri aslında sadece son 30 yılda var olmuş değildir. Her ne kadar “kadın sığınmaevi” olarak adlandırılmasa bile hemen hemen bu

amaca yönelik hizmet eden benzeri nitelikteki kadın kuruluşları Osmanlı Dönemi'nde mevcut bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nin ilk kadın sığınmaevi 18. yüzyılda İstanbul Eyüp'te Hatuniye Dergâhı (diğer adıyla Karılar Tekkesi) ismiyle açılmıştır. Burada yüz yıla yakın süre, şiddet gören ve zor durumda olan kadınlara zanaat öğretilip onların kadınların kendi ayakları üzerinde durmaları sağlanmış, psikolojik rahatsızlıkları olanlarsa tedavi edilmiştir. Yaşlı kadınlar için de huzurevi görevi gören bu yapının kapasitesi yüz kişiydi ve burada kalan kadınlar 18-80 yaş aralığındaydı. Pier Loti'nin hemen altında 2000 metrekarelik bir alana kurulan bu mekanın sığınmaevi olmadan önce Mesnevi tekkesi ya da Bektaşilerin kaldığı ibadethane olduğuna dair rivayetler bulunmaktadır. Ancak bilgilerden en sağlıklı olanı 18.yy'ın başlarında Hoca Hüsametdin tarafından yapılan ve bir süre sonra da sığınmaevi olarak kullanıldığına dairdir. Zaten bundan dolayı da İstanbul Büyükşehir Belediyesi bu mekânın restorasyonu bittikten sonra buraya Hoca Hüsametdin Tekkesi adını vermiştir (<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1170885>).

Meşrutiyetin ilanıyla gündemde yerini almaya başlayan eşitlik ve özgürlük fikirleri birtakım ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel değişimin de katkısıyla çeşitli sosyal hareketlerin de ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. Bu sosyal hareketlerden biri olarak kadın hareketi, kadınların 19. yüzyılda yaşanan değişimlerden etkilenmiştir. Kadınların kimliklerini ve konumlarını sorgulamaya başlamalarıyla, temelinde kadın olmaktan kaynaklanan problemler dergilerde yer almaya başlamış, bu sorunlara yönelik çözüm arayışları adına dernekler kurulmuştur. Dul ve yetimlere yardım etmek amacıyla kurulan yardım dernekleri, her ne kadar şiddet gören kadınlar için kurulmamış olsa da evsiz kadınlara kapılarını açan bu dernekler, o dönemin şartları içerisinde önemli bir misyonu da yerine getirmekteydiler.

Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniye bu dernekler arasında öne çıkıyordu. Kadınlara yardım etmenin yanı sıra, bu kurum kadınların eğitimi, kızlar için okul açılması, kermes gibi faaliyetleriyle de öne çıkmaktaydı. Meşrutiyetin ilan edilmesi sonrasında derneklerin sayısında -özellikle Selanik'te- artış görülmüştür. 1908 tarihinde kurulan "Osmanlı Kadınları Cemiyet-i Hayriyesi" yoksul ve kimsesiz kadınlar için para ve

çeşitli eşyalar toplayarak, yine bu kadınlara yardım etmeye yönelik eşya pazarları ve piyangolar düzenlemiştir. Teali-i Vatan Osmanlı Hanımlar Cemiyeti, bir kadın tarafından kurulan ancak üyelerinin tamamının erkeklerden oluştuğu, kadınların seferber edilerek yardım toplanılmasını amaçlayan bir kurum olarak öne çıkmıştır. Osmanlı Türk Hanımları Esirgeme Derneği de kadınların eğitim ve yardım amaçlı kurdukları bir başka dernektir. Özellikle mesleki eğitime yönelik çalışmaları ile dikkat çeken dernek, bu amaca yönelik olarak icraatlarını sürdürmüştür (Öztürk, 2010: 134-136).

Yukarıda sayılan bu derneklerin açılış tarihleri günümüze doğru yaklaştıkça, gördükleri vazifeler de farklılaşmaya başlamıştır. Daha çok yoksul ve kimsesiz kadınlara yardım amacına yönelik hizmet eden bu derneklerin en önemli özelliği hiç şüphesiz söz konusu kadın derneklerinin ilki olmalarından kaynaklanmaktaydı.

2. 2. 2. Cumhuriyet Döneminde Kadın Sığınmaevleri

Cumhuriyet'in kadınları esas alan cinsel eşitlik ideolojisi, özellikle kamusal alanda ve meslek yaşamında erkekler tarafından kabul görmelerini sağlayarak devletin ve toplumun en küçük birimine kadar değişim hedeflenmiştir. Bu hedef ile herkese bu yeni kavramları aşılabilme ve bu kavramlara inandırabilme temel esas olmuştur. Cumhuriyet modernliğinin anlatılabilmesi ve yaşanır hale getirilmesi için iki simge seçilmiştir. Bu simgelerden biri, Osmanlı haremine ilişkin tabuları yıkarak idealize edilmiş yeni Kemalist kadın imgesi olmuştur (Bozdoğan, 2002: 54).

Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu 1923 yılını izleyen ilk 10 yılda Atatürk'ün önderliğinde gerçekleştirilen reformlar, bir yandan kadının yurttaşlık haklarını kazanmasını, diğer yandan Türk toplumunun yeniden yapılanmasını sağlamıştır. Böylece büyük bir toplumsal değişim gerçekleştirilmiştir. Laik hukukun benimsenmesi ile kadınların eğitim, çalışma yaşamı, siyaset gibi kamu alanlarına açılması mümkün kılınmış ve eşitlikçi kamu politikaları ile devlet bu katılımı özendirilmiş ve desteklemiştir.

1980'li yıllarda kadın hareketinin ivme kazanmasıyla, ilk kez bu yıllarda aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet ve cinsel taciz gibi hiç konuşulmayan kimi mahrem sayılan

kavramların Türkiye’de meşru bir şekilde hiç olmadığı kadar konuşulur ve tartışılır hale gelmiştir. Kadınlar seslerini yükseltmeye çalışmaları bu dönemde zor ama bir o kadar da emin adımlarla gerçekleşmiştir

Devam eden süreçte çalışmalar meyvesini vermeye başlamıştır. Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya’da olmak üzere SHÇEK tarafından 4 kadın misafirhanesi açılmıştır (Öztürk: 2010, 138). Türkiye’de yakın döneme kadar sosyal hizmetleri devlet adına yöneten kurum olarak SHÇEK, kadına yönelik şiddete karşı ilk defa 1990’da “Kadın Misafirhaneleri” adı altında kurumsal bir hizmet sunmuştur. Üç ay süre ile sınırlı olarak kalınan bu misafirhanelerde süre ancak sosyal inceleme raporu ile uzatılabilmekteydi. Yalnızca zihinsel özrü olan, alkol ve uyuşturucu kullanan, halen fuhuş yapmakta olan, bulaşıcı ve sürekli tedavi gerektiren hastalıkları bulunan kadınlar bu misafirhanelere kabul edilmemekteydi (Amargi, 2005: 35).

Ülkemizde 1998 yılında 7 olan SHÇEK’e bağlı kadın sığınmaevlerinin sayısı, 2006 yılında 17’ye yükselmiştir. Sığınmaevlerinden yararlananların kadınlarının sayısı 5,078 ve 3.961 çocuk olmuştur. Günümüze yaklaştıkça sayısal veriler de artmaya başlamıştır. 2007 yılında 14 ilde toplam 23 kadın sığınmaevi açılmıştır. Bu sayı 2009 yılında 29 ve 2010 yılında ise 43’e yükselmiştir (Sallan Gül, 2011: 90). Günümüzde SHÇEK bünyesinde bulunan İl Müdürlükleri, İlçe Müdürlükleri, Aile Danışma Merkezleri, Toplum Merkezleri, Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri gibi birimler aracılığıyla şiddet mağduru kadınlara ve çocuklara hizmet ve danışmanlık sağlanmaktadır.

2. 2. 3. Günümüz Türkiye’sinde Kadın Sığınmaevleri

Kadına yönelik şiddet toplumsal bir sorundur ve şiddetle mücadele çok sayıda kurumun işbirliğine dayalı bir mekanizmayı gerektirir. Kadının insan haklarını güvence altına alan yasalar ve mevzuatlar, uluslararası sözleşmeler, kadın danışma merkezleri ve kadın sığınakları kadın örgütleri, KSGM, baroların kadın hakları uygulama merkezleri ve kadın komisyonları, valilik ve kaymakamlıklar, sağlık kuruluşları, belediyeler, aile mahkemeleri, kolluk kuvvetleri, bu alanda çalışan sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve medya organları, Türkiye’deki bu mücadelenin önemli birer parçasıdır.

Şiddet unsurunun aileye olan etkilerinin, uzun yıllar boyunca gündeme gelmemiş olması sebebiyle konuya ilişkin mücadele ve kurumsallaşma süreci de oldukça gecikmiştir. 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ve Amerika'da açılmaya başlayan sığınmaevlerinin ilk örnekleri Türkiye'de 1990'lı yıllarda ancak verilmeye başlanmıştır. Özellikle 1980'lerde kadın hareketlerinin ses getiren kampanya ve yürüyüş gibi çalışmalarla belli bir başarıya ulaşması ve gündemde yer almaya başlaması, kadına yönelik şiddetin devletin gündeminde yer almasını sağlamıştır. Bu dönemde artık konuya yönelik araştırmalar da yapılmaya başlanmıştır.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından 1995'te yapılan bir araştırmaya göre, evliliğin ilk günlerinde şiddet görme oranı % 57,7 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan % 18 oranında kişi, ilk çocukluklarının sonrasında şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Aynı araştırmada % 61'lik bir kısım ise uzun süreden beri şiddet gördüğünü dile getirmiştir (Öztürk, 2010: 93).

Ülkemizde şiddet mağduru kadınların sayısının fazla olmasına karşın, sığınabilecekleri ilk ve tek kurum olan sığınmaevlerinin sayısının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye'nin nüfusu 2011 sonu itibarıyla 75 milyondur. Buna göre, kadınlara sığınmaevlerinde sağlanması gereken kalacak yer kapasitesi 7500 olmalıdır ve daha açılması gereken kalacak yer sayısı 5600'dür. Her 10 bin kişiye düşen kadın kalacak yer sayısı 0,25'tir. Bir başka deyişle Türkiye'de sığınmaevlerinde 40.196 nüfusa bir kalacak yer düşmektedir (http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/.../siginmaevi_aylikyazi.doc).

3. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÖNEMİ

Kadın sığınmaevleri, kadınların uzun sessizliğine bir alternatif oluşturmak ve kadınları şiddetle mücadelede desteklemek amacıyla kurulan kurumlardır. Kadınların şiddete "dur" diyebilecekleri, özgüvenlerini yeniden kazanmaları ve diğer kadınlarla dayanışmalarıyla yeni bir hayatın ilk adımlarını atabilecekleri yerler olarak kadın sığınmaevleri, kadınlar için özgür olmanın ilk basamağını oluşturmaktadır.

Aile içi şiddetle mücadele etmeye ilişkin kadınlara sunulan hizmetler temelde iki alanda gelişmiştir. Bunlardan ilki koruyucu ve tedavi edici hizmetleri içeren müdahale

hizmetleridir. Diğeri ise sorunun meydana gelmesine yol açan nedenlerin saptanmasını ve çözüm yolları üretilmesini içeren önleyici hizmetlerdir. Aile içinde ve toplumda kadının güçlendirilmesine, kadının toplumsal statülerinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar ve aile içi şiddete yol açan ve aile içi şiddeti pekiştiren olumsuz davranışların ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetler, önleyici hizmetler adı altında gerçekleştirilmektedir.

Müdahale hizmetleri ise şiddetin gerçekleştiği acil kriz durumlarında ve sonrasındaki müdahalelerin yanı sıra konuya ilişkin kurumsal süreçleri içerir. Şiddet mağdurları için belli bir süre barınma imkânı sağlayan sığınmaevleri, şiddet ihbar hatları sayesinde de şiddete maruz kalan kadınlara hizmetler sunmaktadırlar. Bütün bu girişimler müdahaleye yönelik hizmetler içerisinde yer almaktadır. Bu iki temel hizmet alanı doğrultusunda pek çok ülkede kurumsal yapılar oluşturularak, bu yönde politikalar geliştirilmiştir ve hala da geliştirilmeye devam etmektedir (Öztürk, 2010: 37).

Kadın sığınmaevlerinin en temel işlevlerine bakacak olursak bunlar arasında psikolojik destek, danışmanlık, iş ve meslek edindirme ve bilinç yükseltme toplantıları, kadınları çocuklarıyla birlikte barındırma gibi unsurlar sayılabilir (Amargi, 2005: 10). Demokratik bir işleyişe sahip olan kadın sığınmaevleri sayesinde kadın kaybettiği özgüvenini yeniden kazanarak, insan olduğunun bilincine varmaktadır. Sığınmaevlerinin kadında yarattığı farkındalık ile kadın hayata daha farklı bir pencereden bakarak şiddet gördüğü eve tekrar dönse bile, artık kendisini savunabilmekte ve yalnız olmadığı bilincine ulaşmaktadır.

Sığınakların, kadınların hayatında yarattığı değişikliği göstermek adına Mor Çatı'nın yaptığı bir araştırma oldukça önem taşımaktadır. Buna göre sığınakta kalan kadınların % 60'ı bir daha şiddet ortamına geri dönmemektedir. % 16'sı bu ortama geri dönse bile, bir daha şiddet görmemektedir. Dolayısıyla sığınaklarda kalan kadınların % 76'sı uğradıkları şiddetten uzak kalma konusunda başarılı olmuşlardır (Şahinoğlu, 2000: 33). Bu anlamda kadın sığınmaevleri yalnızca geçici barınaklar değil, kadın dayanışmasının da en yoğun yaşandığı yerler olmaktadır. Kadınlara başka hayatların da mümkün olabileceğini gösteren sığınmaevleri, kadınların yaşama gücünü tekrar kazanmasını sağlamaktadır.

4. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÇEŞİTLERİ

Tarihsel zaman içerisinde tüm dünyada çeşitli sığınak tipleri hizmet vermiştir. Günümüzde de farklı kadın sığınmaevleri bulunmaktadır. Temelde kadını şiddetten korumaya yönelik olarak aynı amaca hizmet eden kadın sığınmaevleri, herhangi bir başka üst kuruma bağlı olup olmamasına göre çeşitli şekillerde işleyiş göstermektedir. Kadın sığınmaevleri çeşitlerini üç başlık altında ele alacağız.

4. 1. Bağımsız Sığınmaevleri

İşleyişleri ve kendi politikalarını oluşturmada dışarıdan müdahalelere karşı olan bağımsız kadın sığınmaevleri; kendi iç politika ve anlayışlarına karışılmaması koşuluyla, finansal yardımlara ulaşmaya ve hizmetlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu sığınmaevleri devlet, yerel, özel, kamu kurum ve kuruluşlarının herhangi birinden yana değildirler. Sığınmaevinin hizmetini sürdürmek için bir araya gelen kadınlar, tüm maddi ve diğer gereksinimlerini kendi iç dinamikleriyle çözümlenmenin yanı sıra bağımsız yapılarına gölge düşürülmeden konuya duyarlı yerlerden, özellikle mali olarak desteklenmeyi talep edebilirler ve bu taleplerinin gerçekleşmesi için uğraş verirler.

Bağımsız çalışan kadın sığınmaevleri, şiddete maruz kalan kadınların çocuklarıyla birlikte barınabilecekleri bir ortam sağlamakta ve onların giyecek, yiyecek, çocuk bakımı, danışmanlık gibi gereksinimlerini karşılamaktadır. Uluslararası kuruluşlar ve bağışlar ile ekonomik finansmanlarını sağlamalarına rağmen bu sığınmaevleri, iç işlerinde tamamen bağımsızdırlar.

Bağımsız kadın sığınmaevlerinde çalışan kişilerin kadın bakış açısına sahip olmaları oldukça önemli bir meseledir. Kadınların maruz kaldıkları şiddeti erkek egemen toplum yapısı ile ilişkilendirerek, geleneksel değerleri ve toplumdaki cinsiyet rollerini eleştiren bir yaklaşıma sahip olan bu tarz sığınmaevlerinde çalışacak kadınların, kadına yönelik şiddetin dinamikleri ve nedenleri konusunda bilinçli olmaları gerekmektedir.

Şiddet yaşayan kadınların bu sığınmaevlerine ulaşmalarını kolaylaştırmak adına 24 saat hizmet veren telefon hattı imkânı da kadınlara sunulmaktadır. Şiddete uğrayan

kadınlara mekân ve olanak sağlayan sığınmaevleri, kadınlara başkalarına bağımlı olmadan, kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için destek olmakta ve aralarında hiyerarşinin olmadığı ilişkiler kurmaktadır (Şahinoğlu, 1998: 89).

Türkiye’de bu tip sığınmaevine verilebilecek ilk ve tek örnek 1995 yılında açılan ancak maddi imkânsızlıklardan dolayı bir süre sonra kapatılmak durumunda kalan Mor Çatı Vakfı tarafından açılan sığınmaevi olmuştur. Ülkemizde bu tip kadın sığınmaevlerine ise ciddi oranda ihtiyaç duyulmaktadır.

4. 2. Yarı Bağımsız Sığınmaevleri

Devlet veya belediyeler tarafından maddi destek alan ancak işleyişlerinde bağımsız olan yarı özerk sığınmaevleri, bağlantılı oldukları kurumların herhangi bir sorun ile karşılaşmaları sonucunda kimi zaman kapanabilme riski ile karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla bu durum yarı bağımsız sığınmaevlerinin bağlı oldukları kurumların veya yapıların politikalarına ters düşmeyecek şekilde hareket etmelerini de beraberinde gerektirebilmektedir (Şahinoğlu, 1998: 89).

Genellikle bir vakıf çatısı altında oluşturulan sığınakların işleyiş, yaklaşım, hizmetin niteliği ve kapsamı, istihdam edilen kişilerin mesleki ve diğer özelliklerini belirleme gibi konular; oluşuma ön ayak olan ve geliştirilen grubun soruna yaklaşımı ve algılayışı çerçevesinde şekillenir. Yarı bağımsız sığınmaevleri; kontak kurdukları resmi veya gayri resmi kurumun organik olmasa bile bağlı bir bölümüymüş gibi adlandırılabilirler (Alpago, 2006: 53).

4. 3. Diğer Sığınmaevleri

Bu tip sığınmaevleri için özellikle belediyeler, vakıflar ya da hükümet tarafından açılan sığınmaevlerini söyleyebiliriz. Yakın geçmişte AB uyum süreci çerçevesinde ulusal kadın kuruluşlarının yanında uluslararası örgütlerin desteği ve baskısıyla 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu sayesinde, batıda olduğu gibi Türkiye’de de belediyelerin sosyal sorumluluklarının artırılması ve kadın sığınmaevlerinin misyonlarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Bağılı buldukları kurumun politikasına uygun davranmak durumunda olan bu sığınmaevlerinin bağımsız hareket edebilme gibi bir özellikleri yoktur. Hükümet veya belediyelerde gerçekleşen birtakım yönetsel değişikler bu tip sığınmaevlerine yansıyabilmekte ve bu durum maddi kaynaklarının kesilmesine veya bu tip sığınmaevlerinin kapatılmalarına neden olabilmektedir.

Bu tarz sığınmaevleri buldukları ülkenin kültürel durumundan veya devletin sahip olduğu tutumdan (muhafazakârlık gibi) etkilenebilmekte, kadına ve kadının yaşadığı şiddete ilişkin farklı tutumlar sergileyebilmektedirler. Örneğin Pakistan'daki bir sığınmaevinde kalan kadınların namuslarını korumak adına sığınmaevinin dışına çıkması bir dönem yasaklanmıştır. Ancak bu tip sığınmaevlerinin kadına yönelik şiddeti önlemeye ilişkin tedbirler konusunda hükümetleri uyarabilme ve onları konuya dair etkileyebilme gibi özelliklerinin bulunması da, bu sığınmaevlerinin avantajları olmaktadır (Şahinoğlu, 1998: 91).

Türkiye'de AB yasal zorunluluk ölçütünde 1.400 kadın sığınmaevinin ve yine AB tavsiye kararları doğrultusunda da her 10 bin kişi için bir aile odası olması koşulunun sağlanması için 7.400 aile odasının olması gerekmektedir. Ülkemiz kadın sığınmaevlerine yönelik bulunduğu girişimlere rağmen henüz bu koşulları gerçekleştirmek adına henüz oldukça geride yer almaktadır.

5. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN ÇALIŞMA İLKELERİ

Kadın sığınmaevlerinde, etkin ve düzenli bir işleyiş amacıyla bazı çalışma ilkeleri benimsenmektedir. Bu ilkeler gerek sığınmaevlerinin sağlıklı bir şekilde ayakta kalarak çalışmalarına titizlikle devam etmesi ve güvenli bir ortam sağlaması açısından gerekse sığınmaevlerinde barınan mağdur kadınları en doğru ve en iyi şekilde ağırlamak adına önem taşımaktadır. Genel olarak kadın sığınmaevlerinin çalışma ilkeleri aşağıdaki gibi sıralandırılmaktadır:

- Sığınmaevlerinin çalışanları, profesyonel eğitimden öte, kadın bakış açısına sahip olmaktadır. Bu anlamda sığınaklarda çalışanların kadın görevliler olması büyük önem taşımaktadır.

- Sığınmaevleri kadınların güvenliklerini sağlamak zorundadır. Sığınmaevlerinin adresleri gizlidir ve sığınmaevlerine başvuran kadınlar hakkındaki bilgiler de gizli tutulmaktadır.
- Sığınmaevlerinde kadınların söyledikleri geçerlidir. Kadınların hayatlarıyla ilgili kararlara müdahale edilmemekte ve kadınlar bu konuda özgür olmaktadır. Sığınmaevlerinde önemli olan asıl unsur kadının birey olarak güçlenmesi ve şiddetle baş edebilmek adına gücünün farkına varmasıdır.
- Kadınlar arasında eğitim, yaş, sınıf, sakat olma, din, mezhep, dil, meslek, medeni hal, milliyet, renk, siyasi görüş vb. durumuna göre ayırım yapılmamaktadır. Sığınmaevlerinde tüm kadınlar eşittir.
- Kadınlar eğer varsa çocuklarıyla birlikte sığınmaevlerine kabul edilmekte ve çocuklarıyla birlikte aynı odada kalmaktadırlar.
- Sığınmaevlerinde hiç bir kadına veya çocuğa baskı ve şiddet uygulanmamaktadır.
- Sığınmaevlerindeki kadınlar kendi öz bakımlarından yine kendileri sorumludurlar.
- Kadınların ve çocukların güvenlikleri sığınmaevlerinde kendileri ve kuruluş tarafından alınan önlemlerle sağlanmaktadır.
- Sığınmaevi ortamı, kadına şiddetten kurtulma adına yol ve yöntemler bulabilmesi için psikolojik danışmanlık, hukuki danışmanlık ve meslek kurslarının yanı sıra çocuk bakım desteği gibi konularda da kadınlara yardımcı olmaktadır.
- Sığınmaevinde kadının kaybettiği özgüvenini yeniden kazanabilmesini sağlayacak bir yaşam ortamı sağlanmaktadır (Sallan Gül, 2011: 101-102).

6. KADIN SIĞINMAEVLERİNİN YÖNETSEL KURALLARI

Kadın sığınmaevleri, kadınlarla çocuklarına şiddetten uzaklaşmak için acil barınma ve güvenlik imkânı sunan, kadınların bağımsızlık duygusunu geliştirecek ortam sağlaması gereken kurumlardır (Sallan Gül, 2011: 98) Dolayısıyla sığınmaevlerinde güvenliği sağlamak gibi nedenlerden ötürü uyulması ve gerçekleştirilmesi gereken birtakım kurallar vardır. Bu kuralları şöyle sıralamak mümkündür:

- Kuruluş adres ve telefon numarasını gizli tutmak, kuruluştan ayrıldıktan sonra da bu kurala uymak,
- Kuruluş hizmetlerinin en iyi şekilde yürütülebilmesi için sığınmaevi kurulu tarafından hazırlanan programlar çerçevesinde kendisine verilecek temizlik, çocuk bakımı, mutfak işleri ve benzeri görevleri yerine getirmek,
- Kuruluştaki kalan diğer kadın ve çocuklara, fiziksel, duygusal, cinsel şiddet ve tacizde bulunmamak,
- Kuruluştaki kalan diğer kadınların para ve eşyalarına, kuruluşun araç, gereç ve eşyalarına zarar vermemek,
- Kuruluşa ziyaretçi kabul etmemek ve izin almadan kuruluştan ayrılmamak,
- Kuruluş içinde ve dışında alkol ve uyuşturucu madde kullanmamak, alkollü olarak kuruluşa gelmemek,
- Devletin itibarını düşürecek ya da görevlilerin onurunu zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunmamak, kuruluş aleyhine propaganda yapmamak, görevliler ve kadınlar hakkında asılsız ve onur kırıcı haber yaymamak, kuruluşa fotoğraf makinesi, kamera, teyp ve benzeri kayıt cihazları sokmamak (Sallan Gül, 2011: 98-99).

Bu kuralların çoğunun sığınmaevlerin güvenliğini sağlama amacına yönelik olduğu görülmektedir. Kadınların şiddetten dolayısıyla eşlerinden kaçarak geldikleri bu

mekânlarda eşlerinin sığınmaevine yaklaşması bile tehdit oluşturabilmektedir. Çoğu zaman güvenlik nedeniyle sığınmaevlerine ait tabela bile asılmaması söz konusuysen aslında bu kurallar oldukça olağan bir nitelik taşımaktadır.

7. TÜRKİYE'DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN DURUMU

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede kadın sığınmaevleri, şiddetten uzak, güvenli, şiddet mağdurlarının yeniden şiddete dönmek zorunda kalmayacakları, çözümler üretilene kadar geçici olarak barındıkları yerlerdir. Kadınların güçlerini yeniden kazanmaları, fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal sağlıklarını iyileştirmeleri adına baskıyı sona erdiren ve kadınlar için güçlenmeyi hızlandıran hizmetler sığınmaevlerinde sunulmaktadır.

Bugün kadın sığınmaevlerinin sayılarının artmasının, süreklilik kazanmalarının ve niteliklerinin geliştirilmesinin yanında kadınlar ve çocuklar için güvenli ve erkek şiddetinden uzak bir yaşamın olabileceğinin görüldüğü yerler olması bakımından da oldukça önemli taşıdığı görülmektedir. Ülkemizde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı başta olmak üzere, belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarına ait kadın sığınmaevleri şiddet görmüş kadınlara hizmet vermektedir. 1990 yılında ilk sığınmaevini özel bir vakıf sayesinde açan Türkiye'de günümüzdeki durum geliştirilen politikalar sayesinde daha iç açıcı gözüküyor olsa bile hala yeterli düzeyde değildir. Aşağıda Türkiye'deki kadın sığınmaevlerini ve bu sığınmaevleri ile yakından ilgili hizmetleri ele alacağız.

7. 1. Kadın Danışma Merkezleri

Kadın danışma merkezleri, sığınmaevlerinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Kadın danışma merkezleri olmadan kadın sığınmaevlerine ulaşılması mümkün değildir. Bu anlamda şiddet gören kadının, telefonları ve adresleri gizli olan sığınmaevlerine ulaşabilmesi için öncelikle kadın danışma merkezlerine başvurması gerekmektedir. Ülkemizde kadın danışma merkezleri, belediyelerde, gönüllü kuruluşlarda ya da il müdürlüklerinde hizmet vermektedir (Işık ve Kara, 2003: 27).

Bu merkezler kadınlara hukuki, psikolojik danışmanlık, sığınmaevleri, sağlık kuruluşlarına başvuru hakkında bilgi ve yönlendirme ile iş bulma gibi konularda destek hizmeti de sunmaktadır. Ülkemizde ilk kez Aile Danışma Merkezleri ve Toplum

Merkezleri adıyla 1997’de SHÇEK bünyesinde Aile, Kadın ve Toplum Hizmetleri Daire Başkanlığı’na bağlı olarak hizmet vermeye başlamışlardır.

Kadın danışma merkezleri, toplumun ve ailenin gelişmesi için bireyin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmesi; ailelerin ekonomik, toplumsal, kültürel ve psikolojik sorunlarla baş edebilmeleri için korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla kurulmuştur. Şiddete uğrayan kadınlara da psikolojik, hukuksal danışmanlık ve ekonomik yardım hizmetleri de sunan bu merkezlerde, kadın sığınmaevlerinde kalma talebi olan kadınların başvuruları değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmektedir (Sallan Gül, 2011: 91). Kadınların şiddete uğradıklarında başvurabilecekleri bu merkezler, başta Ankara, İzmir ve İstanbul olmak üzere etkin bir biçimde hizmet vermektedir.

Danışma Merkezleri, kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, cinsiyet ayrımcılığı, yoksulluk ve kamusal haklardan yoksunlukla ilgili pek çok sorun için kadınların şahsen, telefonla ya da başka bir kurum aracılığıyla mesai saatleri içinde başvurdukları bir birimdir. Ayrıca polis merkezi, Cumhuriyet savcılığı, sağlık kuruluşları, belediye gibi kamu kuruluşları yanında doğrudan aile mahkemelerine başvuru da mümkündür.

Şiddete uğramış ya da uğrama tehlikesi yaşayan kadınlar ilk olarak mahallelerindeki polis merkezi veya jandarma karakoluna başvurmaktadır. Kolluk görevlileri, aile içi şiddete ilişkin bilgi ulaştığında, öncelikle başvuruyu ve edinilen bilgileri Cumhuriyet savcısına bildirir. Şiddete uğrayan kadını, derhal muayene ve tedavisi için en yakın sağlık kuruluşuna sevk eder ve doktor raporu alınmasını sağlar. Savcılığın talimatı ile olaya karışan taraflar tespit edilir ve deliller toplanır. Tarafların avukat istekleri ne ise gereği yapılır. Olaya ilişkin ayrıntılar kayda geçirilir ve tutanak düzenlenir. Kolluk kuvvetlerinin tutumu, başvuruda caydırma ya da devam etme kararı verme açısından çok önemlidir (Karınca, 2010: 32).

7. 2. Acil Yardım Hattı: Alo 183

Telefon danışma hatlarının en temel amacı, oryantasyon, güven, güçlendirme, empati ve yoğun bilgi sağlamaktır. Tümüyle devlet tarafından finanse edilen bu hatlarla acil yardımda esas, bürokrasi olmadan ve yeterli derecede doğru adres, merci ve

kurumlara ulaşmak temel amaçtır. Hatlarda çalışanların kadın odaklı sosyal hizmet alanında veya kadına yönelik şiddetle mücadele alanında deneyimli ve yeterli özellikleri taşıyor olması önem taşımaktadır (Sallan Gül, 2011: 39-40).

Acil yardım hatları 7 gün, 24 saat, profesyonel ve yetkili kişilerin şiddete maruz kalmış kadınlarla hızlı ve etkili iletişim kurdukları acil yardım hatlarıdır. Kadınlara yönelik ihmal, istismar ve şiddet vakaları veya töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için tedbir mahiyetindeki ihbarlar durumun aciliyeti göz önünde bulundurularak, vakanın bulunduğu ilin acil müdahale ekip sorumlularına yönlendirilmektedir.

Acil müdahale ekibi ise vakayı değerlendirdikten sonra gerekli emniyet veya jandarma birimlerine iletmektedir. Ülkemizde 11 Eylül 2012 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı olarak Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği bünyesinde hizmet vermeye başlayan acil yardım hattı Alo 183, hatta ulaşan kişiye etkin, verimli ve kısa zamanda çözüme ulaştırma amacıyla hizmet vermektedir (<http://www.aile.gov.tr/tr/html/87/ALO+183>). Alo 183 telefon hattı ayrıca, şiddete uğrama tehlikesi altındaki kadınlara psikolojik, hukuki ve ekonomik alanda danışmanlık hizmeti vermek için de çalışmaktadır (Karınca, 2010: 32).

7. 3. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı

20 Nisan 1990 tarihinde kadınlar tarafından kurulan Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'nın kuruluşundaki amaç, aile içinde ve dışında şiddete maruz kalan tüm kadınlara sığınma ve korunma imkânı sunmak ve şiddet yaşayan kadına yeni yaşam alternatiflerini oluşturmak olmuştur. Eylül 1995'te açılan sığınak, 20 kadın ve 18 çocuğun kalabileceği şekilde düzenlenmiş, açık kaldığı süre zarfında kadınlara barınma hizmetlerinin yanında psikolojik hizmetler ve hukuki danışmanlık hizmetlerini de sunmuştur. Ayrıca bu sığınmaevi kadınlara iş bulmaları ve çocuklarına kreş, okul sağlamaları konusunda da destek sağlamıştır (Amargi, 2005: 33).

Mor Çatı Kadın Sığınağı, Türkiye'de kolektif olarak işleyen ve açık kaldığı süre boyunca tek bağımsız kadın sığınmaevi örneğini oluşturmuştur. 1996 yılında yayımlanan "Evdeki Terör" ve 1998 yılında yayımlanan "Geleceğim Elimde" kitapları ile bu vakıfta barınarak ya da vakfa danışarak şiddet anlatılarında bulunan kadınların

hikayelerini içermektedir. 2007 yılında yayımlanan “Şiddetten Uzakta Bir Sığınak Nasıl Kurulur?” adlı kitap da ülkemizde kadına yönelik şiddetin tüm boyutlarıyla yeniden tartışılmasını sağlamıştır (Amargi, 2005: 33-34).

7. 4. Kadın Dayanışma Vakfı

Ankara’da yaşayan bir grup kadın tarafından 1991’de kurulan Kadın Dayanışma Vakfı, aile içi ve dışı her türlü şiddetle mücadele etmek amacıyla kurulmuştur. 1993’e kadar danışmanlık hizmeti sunan bu vakıf, 1993’te 10 kadın ve 8 çocuk kapasiteli sığınmaevini açmıştır.

Kadın Dayanışma Vakfı, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı’ndan farklı olarak, Altındağ Belediyesi ile işbirliği içerisinde ancak yarı bağımsız olarak çalışmalarını sürdürmüştür. Ancak siyasi birtakım değişimlerden olumsuz olarak etkilenen Kadın Dayanışma Vakfı kendi binasını satın almak durumunda kalmıştır. 1999 yılında ise vakıf iflas ederek kapanmak zorunda kalmıştır (Öztürk, 2010: 140).

7. 5. Şefkat-Der

Kısa adı, Şefkat-Der olan, Şefkat Kapısı Kimsesizleri Güçsüzleri Barınmasızları Açları ve Zor Durumdakileri Koruma Derneği 1997 yılında Konya’da kurulmuştur. Derneğe gelen başvuruların yoğunluğunu İstanbul’da yardıma muhtaç, evsiz ve kimsesiz insanlar tarafından yapılıyor olması nedeniyle merkezi İstanbul’a taşınmıştır. Ancak derneğin Konya’daki şubesi de hizmet vermeye devam etmektedir. Zor durumda bulunan insanlara yardım etmek amacıyla hizmet veren bu dernek aynı zamanda Türkiye’de şiddet mağduru, töre vb. sebeplerden dolayı can güvenliği olmayan kadınlara da yardım eli uzatmaktadır.

Kadınlar için faaliyete soktuğu Şefkat-Der Hayata Tutunma Evleri misafirhanelerinden sonra 2001 yılında ise Avrupa’da ilk, ülkemizde ise ilk ve tek olma özelliği taşıyan erkeklerin barınması amacıyla açılan sığınmaevini hizmete sokmuştur. Faaliyete başladığından bugüne kadar barınmasız, şiddet mağduru, fuhuş kölesi vb. en zor şartlarda yaşam savaşı vermeye çalışan 6 binden fazla insana hizmet vermiştir. Şefkat-Der faaliyetlerini günümüzde de devam ettirmektedir (<http://www.sefkatder.org/hakkimizda.html>).

7. 6. Belediyeler Tarafından Desteklenen Sığınmaevleri

Belediyeler, kadın danışma merkezleri ve aile danışma merkezleri gibi birimlerinin yanı sıra sığınmaevleri ile de kadınlara hizmet vermektedir. Türkiye’de bu amaca hizmet etmek için Bakırköy Belediyesi’nin desteği ile 11 Eylül 1990 tarihinde açılan ilk kadın sığınmaevi belli süre sonra gerçekleşen siyasi değişiklikler sonucu kapanmak durumunda kalmıştır (Amargi, 2005: 33-34).

1990 yılında şiddete maruz kalmış, terk edilmiş ya da evden atılmış kadınlar için açılan Şişli Belediyesi Kadınevi’nin de gereksinimleri belediye tarafından karşılanmıştır. Siyasi yönetimlerdeki değişim bu sığınmaevinin de kapatılmasına neden olmuştur Küçükçekmece Belediyesi Kadın Sığınmaevi de toplumda fiziksel, sözel, cinsel istismara uğrayan kadınların varsa çocuklarıyla birlikte psiko-sosyal, ekonomik, hukuki, sorunlarına çözüm bulabilmeleri ve yeni yaşam seçenekleri geliştirerek, özgüvenlerini yeniden kazanabilmeleri amacıyla kurulan sığınmaevleri arasındadır (Amargi, 2005: 33-34).

8. TÜRKİYE’DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN SORUNLARI

Kadınlara sorunsuz bir ortam sunmak amacıyla kurulan kadın sığınmaevlerinde de birtakım sorunlarla karşılaşılabilir. Şiddete uğramış kadınların birtakım bürokratik engellerle uğraşarak mücadele güçlerini yitirmeden ve tekrar şiddet ortamına dönmeye mecbur bırakmadan sığınmaevlerinin bir kısım sorunları çözmesi gerek bu kurumun düzenli bir şekilde işleyişi açısından gerekse sığınmaevlerinde barınan mağdur kadınlar ve sığınmaevi çalışanları açısından önem taşımaktadır.

Kadın sığınmaevlerinde kalan kadınlar arasında yaşanan sorunlar arasında genel olarak iletişimsizlik ve farklı kültürel alışkanlıklar başta gelmektedir. Sığınmaevlerine önce yerleşen kadınların daha sonra gelenleri dinsel, dilsel, etnik olarak dışlama eğilimleri de oldukça güçlüdür (Sallan Gül, 2011: 175). Sığınmaevlerinde çocuklarıyla birlikte kalan kadınlar ile yalnız kalan kadınlar arasında ise daha çok çocuklar yüzünden bazı sorunlar yaşanabilmektedir (Sallan Gül, 2011: 174). Sığınmaevlerine gelen kadınların önemli bir grubunun çocuklarıyla birlikte geldiği bir gerçektir. Bu kadınlar

ihtiyaçlarının karşılanması sırasında sağlık, eğitim ve maddi konularda sorunlar yaşayabilmektedir (Sallan Gül, 2011: 234).

Sığınmaevlerinde çocuklara yönelik hizmetler de çoğu zaman yeterli olamamaktadır. Birçok sığınmaevinde çocuklara yönelik kreş ve eğitim olanakları yoktur, bu imkânları barındıran sığınmaevlerinde ise imkânlar yeterli düzeyde değildir. Kadınlar sığınmaevlerinde tıbbi birtakım sıkıntılar da yaşamaktadır. Özellikle sağlık güvencesi olmayan mağdur kadınların bu konuyla ilgili sıkıntıları çok daha fazla olmaktadır (Sallan Gül, 2011: 236).

Sığınmaevlerinde yaşanan en büyük sıkıntılardan birisi de güvenliğe ve gizliliğe ilişkindir. Alman birçok tedbire rağmen, sığınma evlerinin % 75'inde güvenlik sorunu yaşanmaktadır. Bunun büyük sebebi ise sığınmaevlerinin adresinin üçüncü şahıslara bildirilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu da gerek sığınmaevlerinde çalışan personelin gerekse sığınmaevlerinde kalan mağdur kadınların hala yeterli duyarlılıkta ve bilinçte olmadıklarını göstermektedir (Sallan Gül, 2011: 99-101).

Aile içi şiddet olayı ile karşılaşan yetkili mercilerin tarafları olmayacak biçimlerde ikna yoluna girişmesi ve arabuluculuk sağlamaları da kadın sığınmaevlerinin sonraki aşamalarda işini daha da zorlaştıran sorunları arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla şiddetle mücadelede, uygulamada yer alan polis, jandarma, savcı, aile mahkemesi hâkimi, sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi meslek elemanlarının bakış açılarını sorgulamak ve zihniyet algısının değişimini sağlamak gerekmektedir.

9. TÜRKİYE'DEKİ KADIN SIĞINMAEVLERİNİN SORUNLARINA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkemizde şiddet mağduru kadınlara hızlı ve kolay ulaşabilmek adına kadın sığınmaevlerinin daha etkin ve başarılı bir şekilde hizmet vermeleri önemlidir. Sığınmaevlerinin sorunları ne kadar aza indirgenebilirse, şiddet mağduru kadınlara ulaşmak da o kadar kolay, hızlı ve başarılı olur. Sığınmaevlerinin sorunlarına yönelik çözüm önerilerini şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye'deki kadın sığınmaevlerine ilişkin en temel sorun, bu sığınmaevlerinin sayıca uluslararası normların oldukça gerisinde kalmasıdır. KSGM verilerine göre 2012 yılı Mart ayı itibarıyla Türkiye'de toplam 1859 kalacak yer kapasitesi olan 83 kadın sığınmaevi bulunmaktadır. Bu sığınmaevlerinin 55'i KSGM'ye, 25'i yerel yönetimlere ve 3'ü kadın örgütlerine aittir (www.huksam.hacettepe.edu.tr/.../SayfaDosya/siginmaevi_aylikyazi).
- Şiddetin önlenmesi ve şiddete uğrayan kadınlara destek programlarının hayata geçirilebilmesi için kamu ve yerel yönetim bütçelerinden ödenek ayrılmalıdır. Bu bütçeler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farkında olan bir bakış açısıyla hazırlanmalıdır.
- Yerel yönetimler, öncelikle bağımsız kadın kuruluşlarının açacakları bağımsız sığınakları, onların iç işleyişine müdahale etmeden, mekân ve finansman olarak desteklemelidirler. Ülkemizde 2012 yılı itibarıyla 5393 Belediyeler Kanununda Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100 binin üzerindeki belediyelerin kadınlar için sığınma evi açması zorunlu tutulduğu halde kadın sığınmaevi açmayan yönetimler vardır. Buna ilişkin denetim ve yaptırımların takibi gerekmektedir. (www.huksam.hacettepe.edu.tr/.../SayfaDosya/siginmaevi_aylikyazi)
- Yerel yönetimler ve bağımsız kadın örgütlerince açılacak-işletilecek sığınmaevlerinde evrensel ilkeler gözetilmelidir.
- Sığınmaevlerinin adresleri ve başvuran kadınların bilgileri gizli tutulmalıdır. Bu bilgiler kesinlikle üçüncü şahıslara verilmemelidir.
- Kadınlar arasında yaş, cinsel tercih, sınıf, engelli olma, din, mezhep, dil, meslek, medeni hal, milliyet, renk, siyasi görüş vb. durumuna göre ayırım yapılmamalıdır. Sığınmaevlerine gelen kadınlar, çocukları ile birlikte kabul edilmelidir.
- Sığınmaevlerinde çalışmalar yalnızca kadın bakış açısına sahip kadınlar tarafından yürütülmelidir.

- Sığınmaevleri, kadının şiddetten kurtulmanın yol ve yöntemlerini kendisinin bulabilmesi için teşvik edici olmalıdır. Kadınlara şiddetsiz bir hayat kurabilmek için ihtiyaç duyduğu tıbbi, psikolojik, hukuki danışmanlık, meslek kursları ve iş bulma olanakları ile çocuk bakım desteği sağlamalıdır.
- Sığınmaevleri kadının özgüvenini yeniden kazanmasını sağlayacak bir yaşam ortamı yaratılmalıdır.
- Hem sığınakların adreslerinin gizliliği, hem de kadınlara sığınak dışındaki gerekli destekleri vermek için sığınakların mutlaka kadın danışma merkezleri ile birlikte açılması gereklidir.

Kadına yönelik uygulanan şiddet, şiddeti bireysel olarak kadının kendi sorunu haline getirmekte, kadını değişmeden aynı durumda ve aile içinde geleneksel rolü içinde kalmaya zorlamaktadır. Oysa kadın sığınmaevleri sadece kadınların can güvenliğini sağlayacak ya da erkek şiddetinden uzaklaşıp, biraz olsun nefes almalarını kolaylaştıracak mekânlar değil, aynı zamanda diğer kadınlar ve çocuklarla da şiddetsiz ilişki kurabilecekleri ve şiddetsiz bir hayatın mümkün olduğunu keşfedecekleri mekânlardır.

Başta televizyonlar olmak üzere ulusal medyada kadına yönelik şiddetin yer alış biçimlerine bakıldığında, reyting uğruna yapılan ”kadın programları”nda yanlış bilgiler verildiği, kadınların yanlış yönlendirildiği, şiddetin sorgulanmadığı ve kadınların yargılandığını görüyoruz. Televizyonda yer alan bu tür programlar ve yayınlar sorgulanmalı ve teşhir edilmelidir.

Töre, namus, cinsellik, cinsel şiddet, cinsel özgürlük gibi kavramlar kamuoyunda ve diğer birçok alanda yanlış tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede bu kavramlar kadınların aleyhine kullanılmaktadır. Bu tanımlara açıklık getirmek şiddete yönelik mücadeleyi kadınlar lehine güçlendirecektir.

SONUÇ

Aile toplumun en küçük sosyal birimidir. Bütün toplumlarda aile fert için hayat merkezidir. İnsanın içinde bulunduğu en önemli ve birincil bir grup ailedir. Aile toplum içinde de stratejik bir öneme sahiptir. Aile yalnız biyolojik bir birlik olmayıp her şeyden önce sosyal bir kurum özelliği taşımaktadır. Toplumda aile sosyal bir müessese olduğundan, fert ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran bir organizasyon olmaktadır.

Aile yapı olarak toplumun temel taşı olduğundan birtakım etkileşimler sonucunda değişim geçirmektedir. Dolayısıyla aile ve toplum karşılıklı etkileşim halindedir. Fakat aile yine de gerek fonksiyonları, gerekse özelliklerinden dolayı hiçbir menfaat birliğine benzemez. Toplum ile aile bir bütünün parçaları gibidir. Aile toplumda sosyal kontrol görevini de yüklenmiştir. Sosyologlar ferdi organizma ile toplum arasında yapı benzerliği bulunduğunu belirtmişlerdir.

Sağlıklı bir toplumun kaynağı sağlıklı ailelerdir. Eğer aileler sağlam ise toplum ve devlet de sağlam olur. Sağlıklı aile ise mekânsal anlamda bir arada olmanın ötesinde; paylaşmayı, dayanışmayı, başarıyı, mutluluğu birlikte yaşayabilen ailedir. Ailenin en önemli unsurları arasında huzurlu ve güvenli ortamlar yaşatması yer almaktadır. Bu ortamları yaşatmak ve kalıcı hale getirmek, şiddetten arınmış ailelerle mümkündür. Dolayısıyla asıl unsur şiddetin hiç ortaya çıkmamasını sağlamaktır.

Şiddet; güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel veya ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerin tümü olarak tanımlanmakla birlikte, aile içi bir meseleden öte, tüm toplumu ilgilendiren bir sorun ve cezai yaptırımı olan ciddi bir suçtur. Şiddetle verilen zararın şekli değişebilir. Fiziksel, psikolojik, cinsel, duygusal, sosyal ya da ekonomik şiddet türlerinin şiddet olarak kabul edilip edilmemesi kişinin algıları ve toplumun kabulleri ile yakından ilişkilidir. Toplumun şiddeti ne şekilde meşrulaştırdığı ve yasakladığı kişiyi doğrudan etkisi altına almaktadır.

Kadın tarihsel süreç boyunca yaşadığı toplumdan dışlanmış, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmüş, sosyal ve ekonomik hayatta engellenmiştir. Aile içinde şiddetle de karşılaşınca, sırf yaşamına tek başına veya çocuğuyla devam edememe korkusu ile,

şiddete boyun eğmek zorunda bırakılmıştır. Algılanışı nasıl olursa olsun aile içi şiddetin en açık ve en fazla görülen şekli olan kadına yönelik şiddet, dünyanın her yerinde kentli-köylü, zengin-yoksul, eğitilmiş-eğitimsiz, çalışan-ev hanımı farkı olmaksızın gelişmiş ya da gelişmemiş tüm ülkelerdeki kadınların karşılaştıkları ortak bir insan hakkı ihlalidir.

Günümüzün farklı sosyo-kültürel yapısı içinde, kadına yönelik şiddet 21. yüzyılda bile kırılması en güç tabulardan biri olarak görülmektedir. Uzun yıllar dünyada ve ülkemizde oldukça yaygın olmasına karşın aile içi şiddet konusu dillendirilmemiş ve adeta yok sayılmıştır. Dolayısıyla aile içi şiddet, toplumlarda yaygın olduğu kadar gizli de kalmış sosyal bir olgu niteliği taşımaktadır.

Kadınlarla erkekler arasında orantısız güç ilişkisinden kaynaklı toplumsal bir sorun olarak kadına yönelik aile içi şiddet, genellikle erkekler tarafından kadınlar üzerinde egemenlik kurmaya yönelik bir güç kullanma gösterisinin en belirgin biçimi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Dayak atanların değil, dayak yiyenlerin utandığı eziklik ve burukluk sarmalından ise kolay kolay çıkılamamaktadır. Özellikle son yıllarda gerek dünyada gerekse toplumumuzda kadına yönelik şiddet oldukça yaygın karşılaşılan ciddi bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Başta fiziksel ve psikolojik olarak derinden etkileyen bu olgudan olumsuz etkilenen kişiler ise maalesef en başta kadınlar olmaktadır. Kadınların en çok güven duymaları gereken ortamda, kendi yuvalarında, kendilerine en yakın, en çok güvenebilecekleri insanlar tarafından uygulanan şiddet, sağlıklı bir toplumun oluşmasında da en büyük engellerden biri niteliğindedir. Bu anlamda kadına yönelik şiddet konusunda farkındalık yaratmanın önemi toplumda daha çok ön plana çıkmaktadır.

Kadına yönelik şiddetle mücadele çok bileşenli ve uzun süreçlidir. Dünyada ve Türkiye’de kadına yönelik şiddete ilişkin pek çok mücadele başlatılmıştır. Bu mücadeleler hızla ve her geçen gün daha ciddiye alınarak gelişme göstermiş, konuya ilişkin somut adımlar atılmıştır. Bu somut mücadeleler CEDAW başta olmak üzere yasal bir zemine oturtularak da daha ehemmiyetli gelişmeler kaydedilmiştir. Kadının

toplumdaki yerinin itibar görmesi ve kadına yönelik şiddetin son bulması amacıyla gerçekleştirilen bu mücadeleleri günümüzde neredeyse tüm ülkeler desteklemektedir.

Ülkemiz tarafından 8 Mart 2012 tarihinde ise 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun çıkartılarak kadının ve ailenin korunması amaçlanmıştır. Çıkarılan bu yeni kanunla şiddete uğran kadın ve çocuğu için ayrıca şiddeti uygulayan kişi için daha önceki kanunlarda yer alan boşluklar doldurulmaya çalışılmış konuya yönelik koruyucu ve önleyici birtakım tedbirler alınmıştır. Bu kanun çerçevesinde şiddeti uygulayan kişi uygun yaptırımlara tabi tutularak, şiddetten maddi ve manevi zarar gören, yaralanan, sağlığı bozulan kadın ve çocukların tedavilerinin sağlanarak, kadın ve çocukların sosyal ve ruhsal açıdan desteklenmesi, kadının güçlendirilmesi sağlanmaktadır.

Ancak aile içi şiddette kazanımlar kadar, bazı konularda yaşanan sıkıntıların giderilmesi için çalışmaların sürdürülmesi de gerekmektedir. Türkiye’de geç başlayan kadına yönelik şiddetle mücadele her ne kadar hızlı bir gelişim süreci geçirse ve konuyla ilgili bilinçli adımlar atılmış olsa da bu çabaların ötesinde, kadına yönelik aile içi şiddet karşısında ve şiddet sonrasında mücadele edebilecek kurumların geliştirilmesi, önlemlerin artırılması gerekmektedir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede belirleyici unsur, sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra siyasi irade ve hükümetlerin icraatlarıdır. Devletin sorumlulukları bağlamında şiddet gören ve risk altında olan kadınların korunması, şiddet uygulayıcıların cezalandırılması ve kadınların zararlarının tazmini, güçlenmelerinin sağlanması için destek mekanizmalarının geliştirilmesi oldukça önemlidir.

Şiddet görmüş kadınları korumak için bu noktada “sığınmaevleri” kavramı ortaya çıkmaktadır. Daha önceleri şiddet gördüğü kişiden uzaklaşan kadınlar için, daha çok gönüllülerin girişimleriyle açılan bu evler, birtakım kanunun kabulünden sonra bir standarda oturtularak hizmet vermeye başlamıştır. Günümüzde kadın sığınmaevleri kadınların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik fonksiyonların; psikolojik destek, tıbbi destek, mali destek, avukatlık desteği, çocuğuyla birlikte kalabileceği oda gibi bir arada olduğu alanında özelleşmiş yapılara dönüşmüştür.

Gerçekte şiddet gören kadın ve çocukların düzenin bozulmaması son derece önemlidir. Kadınları ve çocukları alıştıkları, bildikleri ev ve okul gibi düzenlerinden alıkoymak yaşadıkları şiddetin sonuçlarını da ağırlaştırmaktadır. Kadın sığınmaevleri, kadına yönelik şiddetle mücadelede çok önemli müdahale unsurlarından biri olsa bile, kadının şiddetten korunmak amacıyla başvurabileceği son çıkar yollardan biri olmalı aynı zamanda güvenli olmayan barındığı yerden ayrılması adına da kadına bir olanak sağlamalıdır.

Kadın sığınmaevlerinde verilen hizmetlerin kadını güçlendirme ve kadına destek olma amacıyla sağlanıyor olması, kadın ve çocuklarına ayrıldıkları evlerinden sonra ikinci bir sarsıntı sebebine yol açmama ve zaten sarsılmış olan özsaygı ve özgüvenlerine daha da zarar vermeme niteliğinde olmalıdır. Sığınmaevlerine boynu bükük olarak gelen kadınların başları dik bir şekilde ayrılmalarını bu evlerin temel görevi olmalıdır.

Kadın sığınmaevlerinin, kadına yönelik şiddetle mücadelede bu anlamda önemli bir yeri ve misyonu vardır. Mağdur kadınlara ve çocuklarına kapılarına açarak, şiddetten uzakta ve güvenli bir mekânda barınma imkânı sunan kadın sığınmaevlerinin, başta şiddet mağduru kadınlar ve toplum için önemi büyüktür.

Kadına karşı şiddetle mücadelede sığınmaevleri, şiddete uğrayan kadınları güçlendirerek konuya ilişkin çözümler üretmekte ve kadınlara destek olarak onlara yalnız olmadıklarını hissettirmektedir. Kadın sığınmaevlerinin bir ülkedeki sayısal verileri aynı zamanda o ülkede kadına yönelik şiddetle mücadelenin etkinliğini de ortaya koymaktadır. Kadın sığınmaevlerinin, ülkemizde sayıları giderek artıyor olsa da, bu yeterli sayının çok altındadır. Kadına yönelik şiddetle mücadelede, müdahale hizmetleri alanında önemli yeri olan sığınmaevlerinin sayıları bu anlamda artırılarak, yaygınlaştırılmalıdır. Var olan sığınmaevlerinin sorunları çözüme kavuşturularak konuya ilişkin sağlıklı gelişmelerin kaydedilmesi gerek toplum gerekse devlet için büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, şiddetin önlenmesine ilişkin yasal-idari düzenlemelerin uygulanması ve bilinmesi, hizmet sunanların yanı sıra

kamuoyunun konuya duyarlı ve bilinçli olması ancak konunun tüm taraflarca sahiplenilmesi ile mümkün olacaktır. Kapsamlı politikaların üretilmesi, ihtiyaçların tespit edilmesi, etkin ve çözüm odaklı hizmetlerin belirlenmesi, uygulama birliği sağlanması da kadına yönelik şiddetle mücadelede büyük öneme sahiptir.

KAYNAKÇA

ACAR Feride; Hakkı Onur ARINER (2009), *Kadınların İnsan Hakları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, Pozitif Matbaacılık, Ankara.

AÇIKEL Seher (2009), *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önlemi: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.

AKKAYA ŞAHİN Gülay (2010), *Aile İçi Şiddet Kavramı ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlemesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul.

AKSU Bora (2010), *Gücümüzü Fark Etmek: Kadınlarla Grup Çalışması İçin Rehber*, Kader Yayınları, Ankara.

AKSU Bora (2011a), *Feminizm Kendi Arasında*, Ayizi Yayınları, Ankara.

AKSU Bora (2011b), *İstersek Biter*, Kamer Vakfı Yayınları, İstanbul.

AKSU Bora; İlknur ÜSTÜN (2008), *Sıcak Aile Ortamı, Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler*, Tesev Yayınları, İstanbul.

ALPAGO Ceyda (2006), *Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri Olgusu*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, İstanbul.

ALTINAY Ayşegül; Yeşim ARAT (2008), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, Punto Baskı, İstanbul.

AMARGİ (2005), *Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları*, Kadın Bilimsel ve Kültürel Araştırmalar Yayıncılık ve Dayanışma Kooperatifi, İstanbul.

BHASIN Kamla (2003), *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul.

BHASIN Kamla; Nighat Said KHAN (2003), *Feminizm Üzerine Bazı Sorular*, Çev.: Mine Yalçın Fuller, Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları, İstanbul.

BOZDOĞAN, Sibel (2002), *Modernizm ve Ulusun İnşası*, Metis Yayınları, İstanbul.

BUTLER Judith (2010), *Cinsiyet Belası*, Çev.: Başak Ertür, Metis Yayınları, İstanbul.

CONNELL R.W (1998), *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, Yayına Hazırlayan: Özden Arıkan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

DE BEAUVOIR Simone (1993), *İkinci Cins*, Çev.: Bertan Onaran, Payel Yayınları, İstanbul.

DEDEOĞLU Saniye (2000), “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emeği”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 86, 139-170, Birikim Yayıncılık, İstanbul.

DOMANIÇ Hayri (2007), *Yaratılıştan Bu Yana Kadın Haklarının Gelişimi*, Arıkan Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.

DONOVAN Josephine (2005), *Feminist Teori*, Çev.: Bora Aksu, Meltem Ağduk Gevrek, Fevziye Sayılan, İletişim Yayınları, İstanbul.

DUFNER Ulrike (2007), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*, Çev.: Metin Susan, Mesut Önen, Metin Yeğenoğlu, Sema Ofset, İstanbul.

DURSUN Çiler (2008), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Haber Medyası: Alternatif Bir Habercilik*, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

EKEN Ahmet (1996), “Bir Olgu Olarak Türkiye’de Şiddet”, *Cogito Dergisi*, Sayı: 6-7, Kış-Bahar, 407-410, İstanbul.

ERDOĞAN Semra; Aylin AKTAŞ; Güniz ONAT BAYRAM (2009), “Sığınmaevlerinde Yaşayan Bir Grup Kadının Şiddet Deneyimleri ve Baş Etme Yaklaşımları: Niteliksel Bir Çalışma”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 815-819.

EROL Metin (2008), “Toplumsal Cinsiyetin Tutumlar Üzerindeki Etkisi”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2008, Cilt: 32 No:2, 199-220, Sivas.

FINE Cordelia (2011), *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, Çev.: Kıvanç Tanrıyar Sel Yayıncılık, İstanbul.

FRENCH Marilyn (1993), *Kadınlara Karşı Savaş*, Çev.: Beril Eyüboğlu, Metis Yayınları, İstanbul.

GÜNŞEN İÇLİ Tülin (1995), *Ailede Kadına Karşı Şiddet ve Kadın Suçluluğu*, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

ILLIRICH Ivan (1996), *Gender*, Çev.: Ahmet Fethi, Ayraç Yayınları, Ankara.

IŞIK Nazik; Neşe KARA (2003), *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Alanında Belediye-Kadın Kuruluşu İşbirliği: Deneyimler, Sorunlar, Çözümler Atölyesi*, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara.

İLKKARACAN Pınar; Leyla GÜLÇÜR; Canan ARIN (1996), *Sıcak Yuva Masalı Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*, Metis Yayınları, İstanbul.

KADAV (2005), *Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı*, Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları, Ankara.

KARINCA Eray (2010), *Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Şen Matbaa, Ankara.

KOCACIK Faruk (2004), *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.

KSGM (2010), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.

KSGM (2012), *Türkiye’de Kadının Durumu*, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Ankara.

MARSHALL Gordon (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev.: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

MOR ÇATI (1996), *Evdeki Terör Kadına Yönelik Şiddet*, Mor Çatı Yayınları, İstanbul.

MOR ÇATI (1998), *Geleceğim Elimde*, Mor Çatı Yayınları, İstanbul.

MOR ÇATI (2000), *Kadın Sığınakları I. ve II. Kurultayları*, Kurultaylar Dizisi 1, Mor Çatı Yayınları, İstanbul.

MOROĞLU Nazan (2009), *Kadınların İnsan Hakları Sözleşmesi*, XII Levha Yayını, İstanbul.

MOROĞLU Nazan (2011), *Kadına ve Aile İçi Şiddete Son Vermek İçin Elele*, CM Basın Yayın, İstanbul.

ÖZTEK Çiçek (2000), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eşitsizlikler, Mücadeleler, Kazanımlar*, Derleyen: Hülya Durudoğan, Fatoş Gökşen, Bertil Emrah Öder, Deniz Yüksek, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

ÖZTÜRK Emine (2010), *Türkiye’de Aile İçi Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri*, Birey Yayıncılık, İstanbul.

SALLAN GÜL Songül (2011), *Türkiye’de Kadın Sığınmaevleri - Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

SAYER Handan (2011), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*, T.C. Başbakanlık KSGM, Uzmanlık Tezi, Afşaroğlu Matbaası, Ankara.

SCOTT Joan W. (2007), *Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi*, Çev.: Aykut Tunç Kılıç Agora Yayınevi, İstanbul.

SEZER Melek Özlem (2011), *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.

SOFUOĞLU KILIÇ Nilgün (2010), “Butler’i Schutz ile Okumak: Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Cinsiyet Ayrımcılığının Bazı Göstergeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt:4, No:8, Temmuz-Aralık, 83-93, Ankara.

ŞAHİNOĞLU Altan (1998), *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınaklarının Rol ve İşlevleri Türkiye’den Bir Deneyim: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ŞEFKATLİ TUKSAL Hidayet (2010), *Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet*, Damla Matbaacılık, Ankara.

TAN Mine (1979), *Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

TEKELİ Şirin (1998), “Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi”, *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

TEKİN Üzeyir (2011), *Şiddet*, Orient Yayınları, Ankara.

TOURAINÉ Alain (2007), *Kadınların Dünyası*, Çev.: Mehmet Moralı, Kırmızı Yayınları, İstanbul.

TÜM BEL SEN (2010), *25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Dayanışma ve Mücadele Günü*, Ankara.

TÜSİAD KAGİDER (2008), *Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri*, (Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset Raporunun Güncellemesi), Graphis Matbaa, İstanbul.

UÇAN Açelya (2011), *Bir Sosyal Stigma Öznesi Olarak Kadın Sığınmaevleri ve Sığınanlar*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÜNER Sarp (2008), *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*, KSGM, Ankara.

ÜNLÜ Sezen (2004), *Sosyal Psikoloji*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

YAKTIL OĞUZ Gürsel (2006), *Toplumsal Yaşamda Kadın*, Anadolu Üniversitesi Yayını No:884, Eskişehir.

YAŞIN DÖKMEN Zehra (2010), *Toplumsal Cinsiyet*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

YILDIRIM Aysel (1998), *Sıradan Şiddet, Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*, Boyut Kitapları, İstanbul.

2008-2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı

2012-2015 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı

<http://www.aile.gov.tr/tr/html/87/ALO+183> Erişim Tarihi: 19.10.2012

<http://www.arsiv.ntvmsnbc.com/news/179758.asp> Erişim Tarihi: 10.11.2012

http://calismaekonomisi.org/tr/images/kad%C4%B1na-yonelik-siddet_karsilastirmali-bir-yazi.pdf Erişim Tarihi: 13.10.2012

<http://www.cedawistanbul.com> Erişim Tarihi: 15.11.2012

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/23/665/8480.pdf> Erişim Tarihi: 20.10.2012

<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/aileici/aileicisiddet.asp> Erişim Tarihi: 19.10.2012

<http://www.haberturk.com/yazarlar/elif-safak/595486-catisiz-kalmak> Erişim Tarihi: 13.10.2012

http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/.../siginmaevi_aylikyazi.doc Erişim Tarihi: 13.10.2012

<http://www.istanbul.edu.tr/ksaum/> Erişim Tarihi: 13.10.2012

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/haberler/s/115/KOZA-SIDDET+ONLEME+VE+IZLEME+MERKEZLERI> Erişim Tarihleri: 11.10.2012

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/2012/kadina_yonelik_sid_2012_2015.pdf Erişim Tarihi: 11.10.2012

<http://www.kadininstatusu.gov.tr/tr/html/165/Birlesmis+Milletler> Erişim Tarihi: 11.10.2012

http://www.kadininstatusu.gov.tr/upload/mce/eski_site/Pdf/siddetarastirmaozetrapor.pdf Erişim Tarihi: 27.11.2012

<http://www.kultur.gov.tr/TR,25420/turk-kadini.html> Erişim Tarihi:15.11.2012

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> Erişim Tarihi:
15.10.2012

<http://tdkterim.gov.tr/bts/> Erişim Tarihi: 17.10. 2012

<http://www.undp.org.tr/Gozlem3.aspx?WebSayfaNo=618> Erişim Tarihi: 18.10.2012

<http://www.sefkatder.org/hakkimizda.html> Erişim Tarihi: 18.12.2012

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1170885> Erişim Tarihi: 20.12.2012